

فهرست مطالب

۲	سرمقاله / قانون اساسی ادارة مجله
۵-۳	اسلام د عدالت او رحمت دين دى مولوي عبدالملك حميدى
۸-۶	قواعد رفتار تعامل با علما / قسمت اول استاد غلام الدين كلانترى
۱۰-۹	صله رحمی مولوى محمود درانى
۱۲-۱۱	خطبة تاريخى حجة الوداع ... / قسمت اول دكتور عبدالبارى حميدى
۱۶-۱۳	قانون جوړونې او تطبيق ته يې اړتيا استاد محسن حنيف
۱۹-۱۷	ساختار ادارى / قسمت اول ناصرالدين دريز
۲۰	مشرانو ته پاملرنه گل احمد صافى
۲۳-۲۱	بنیاد اجتماعی اخلاق در زندگی / قسمت اول سید مسلم شاه اسدی
۲۶-۲۴	آيا زنان ناقص العقل و ... / قسمت پتجم و آخر مولوى عبدالعزيز
۳۰-۲۷	د عمدى قتل مجازات د ... / درېيمه برخه شاه محمود دروېش
۳۴-۳۱	اهمیت تعاون و همکارى از دیدگاه اسلام مولوى عبدالعظيم جهير
۳۵	د امام سيد ابوالحسن على ... عبدالجبّار مطمئن
۳۹-۳۶	عطفى بر مهاجرت هاى غير قانونى و ... مولوى عنایت الله شريفى
۴۳-۴۰	کتابخانه عامه امدادالله غياثى
۴۷-۴۴	وقايه وکنترول امراض {زوزوز} از ... سید نصیر هاشمی
۵۱-۴۸	تبیین پیرامون دين و ... / قسمت اول استاد امان وفا
۵۴-۵۲	معرفى اماکن تاريخى / قسمت سوم و آخر مجيب الرحمن افضلې
۶۰-۵۵	کارکردها و گزارش ها خبرنگار مجله توکل بخشى

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
د امتياز خاوند: د ارشاد، حج او واقفو
وزارت
د قاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوى عنایت الله شريفى

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

محترم فضل محمد حسینی
استاد غلام الدين كلانترى
استاد محمد شريف رباطى
مولوى عبدالملك حميدى
استاد محسن حنيف

دور دوم، سال هفدهم، شماره دهم
ماه جدى ۱۳۹۸ هجرى شمسى
ربيع الثانى - جمادى الأولى
۱۴۴۱ هجرى قمرى

قانون اساسی { Constitution }

به مناسبت گرامیداشت از هفدهمین سالپاد حاکمیت قانون اساسی کشور:

استمرار حیات سیاسی و اجتماعی جامعه در پرتو قانون اساسی یک اصل و سند اساسی و قانونی است که اصول و مقررات نظام و چگونگی حکومتداری خوب، حدود و اختیارات آن، اساس قوای (ثلاثه) و اداره کننده کشور که حقوق و وظایف افراد را معین می سازد و مبنای تعیین بینش اسلامی و ملی در باب حکومت و حکومتداری خوب است.

قانون اساسی عامل مهم و کلیدی برای مناسبات اجتماعی و سیاسی، ضامن و حامی نظم اجتماعی و سیاسی جامعه می باشد، این سند معتبر ملی که در متن خود تأکید بر احقاق حق مردم و رعایت اصل آزادی بلکه تعیین کننده حد و مرز آزادی قانونی در کشور دارد، در برگزیده مقتضای حال و تبیین کننده شرایط سیاسی - اجتماعی حاکم بر فرهنگ جامعه، تشخیص اولویتها، دستورالعملهای حقوقی و در مجموع، وظایف حکومت و مردم می باشد.

در حوزه حقوق سیاسی، قانون اساسی به آن سند معتبر حقوقی اطلاق می شود که منشور وفاق ملی و چارچوب روابط، حقوق و وظایف متقابل میان حکومت کنندگان و ملت را به صورت عینی و الزام آور تعیین می نماید.

قانون اساسی افغانستان در ماه جدی سال ۱۳۸۲ توسط لویه جرگه قانون اساسی تصویب گردید، اکنون وارد هفدهمین سال حاکمیت خود شده است، طی این مدت تاچه حد توانسته است حاکمیت خود را تثبیت کند؛ آنگونه که در رسانه ها گزارش شده است تاکنون در راستای حاکمیت، تطبیق و حراست از قانون آنچه صورت گرفته است، بسنده نبوده و باید بیشتر مورد حمایت و مذاقه قرار گیرد... چنانچه مبرهن است قانون اساسی بر مبنای اصول و ارزشهای ملی و اسلامی تدوین گردیده که از منظر کارشناسی تثبیت حکومت یعنی نهادینه کردن پایه های سیاسی - نظامی اقتصادی - علمی - فرهنگی و اجتماعی جامعه تنها در چارچوب قانون اساسی میسر و محقق است.

زیرا قانون اساسی عالی ترین مرجع سند حقوق و راهنما برای تنظیم قوانین دیگر است که در امر تحکیم عدالت اجتماعی و حفظ نظم و امنیت عامه تطبیق و اشراف دارد.

قانون اساسی معرف اصول اساسی، ساختار، سلسله مراتب، جایگاه، و حدود قدرت سیاسی دولت، تعیین و تضمین کننده حقوق ساکنان کشور است.

بنابر این در موارد اجرایی هیچ قانونی نباید با قانون اساسی مغایرت داشته باشد، به عبارت دیگر، قانون اساسی تعیین کننده ماهیت نظام حاکم (دولت جمهوری اسلامی افغانستان) است، چنانچه مشخص می کند قدرت در کجا باید متمرکز باشد، روابط قدرت حاکم با آزادیها و حقوق افراد ملت چگونه باشد و این قوای حاکمه اعم از قوه مجریه، قوه مقننه و قوه قضائیه چه مسئولیت هایی در برابر ملت دارند؟ علاوه بر این قانون اساسی پیوسته با مضامینی مانند بپرق ملی، سرود ملی، سمبول ملی، اصول حاکم بر سیاست های بزرگ اقتصادی، برنامه های وسیع و کاربردی و روابط فرهنگی بر مبنای تأمین منافع اقتصادی و حیثیت سیاست خارجی کشور را مورد تأیید و توجه قرار می دهد.

باتوجه به متنی که به منزله قانون اساسی در کشور وجود دارد، اگر از سوی مسئولان و اراکین دولت و نهادهای سیاسی - اجتماعی و مردم به عنوان یک سند حقوقی معتبر و قابل احترام شناخته نشود و یا اگر شأن و مرتبت آن به مثابه منشور وفاق ملی معتبر و محترم مورد توجه و مذاقه قرار نگیرد، جامعه در قبال بحرانی آسیب پذیر گردیده، وحدت و همبستگی جمعی و ملی کشور خدشه دار خواهد شد.

قانون اساسی تا زمانی مورد احترام و مرتبت اجتماعی است که در همه سطوح و ابعاد آن مسئولان حقیقی و حقوقی دولت به وظایف سیاسی و اجتماعی خود عمل کنند و همه ی آحاد جامعه به اطاعت از آن بایستند، در حقیقت برنامه و معیاری باشد برای تأیید و توجیه اعمال منسوبان حکومت و مردم.

اسلام د عدالت او رحمت دین دی

د مولوی عبدالملک حمیدی لیکنه

نامه ختموي چې وگوري په اسلام کې داسې وحشت دی.

دا کارونه ډېر په هغو هېوادونو کې کېږي چې د هغو ملکونو اوسېدونکي ډلې ډلې مسلمانېږي. کله چې د اسلام او د دغه دین ارشادات ښه مطالعه کوي او عقلاً بیا له ځان سره دا فیصله کوي چې دا یواځینی دین دی چې انسان د دنیا او آخرت سعادت ته رسوي. نو د عقل او د دغه دین د حقانیت په رڼا کې بیا مسلمانېږي.

دغه دین د حکمت، تدبیر او تعقل دین دی، الله پاک ﷻ خپل پیغمبر ته، خلک څرنگه را وېولي الله تعالی فرمائي:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدْ لَهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾^{النحل: ۱۲۵}

ژباړه: د خپل رب لارې (دین) ته خلک په حکمت او ښه موعظه سره را وېولی او د مخالفینو او معاندینو سره په هغه لاره مجادله، مقابله، مباحثه او استدلال وکړه، چې تر ټولو غوره وي. په یقین سره ستا رب په هغه ښه پوهېږي چې څوک ورڅخه

د شخصي او فردي گټو لاسته راوړلو له پاره ورڅخه نا مشروعه ناروا گټه پورته کړي.

په ځینو حالاتو او ځایونو کې متأسفانه د دغه الهي دین د لوړو تعلیماتو او انسان جوړونکو ارشاداتو وړانگوته خرافاتي بدعتي رواجونو، عنعناتو او منطقي عادتونو زیان رسولی او خلک یې په تورتم کې اچولي او دا ناوړه رواجونه او عنعنات خوښه دا ده چې د اسلامي دین په نامه سرته رسېږي، په داسې حال کې چې اسلام د دغه خرافاتو پر ضد خپله د حکمت او عدالت توره راویستی ده.

ډیره بده خو لا دا ده چې پر دغه دین پسې د تعصب او بدبینی له وجې داسې ناوړه تبلیغات وشي چې دا دین د وینې تویولو، وحشت، ظلم، د نورو پر مال او مایملک د تیري کولو، لوتولو په ډله اییزه توگه د بې گناه انسانانو وژلو او ... دین دی، او په میډیا، مجلو، ورځپاڼو، تلوېزيونونو، راډیوگانو او ټولنیزو رسنیو کې دا زهراگین تبلیغات خپروي. تر څو خلک ددې نه منع او متنفر کړي، چې د اسلام دین د زړه له تله قبول کړي. خرافاتي او زړه بوړنونکې صحفې او میډیا ته ښکاروي او د مسلمانانو او اسلام په

د اسلام مبین دین، د رحمت، عدالت او حقیقي مساوات او انساني کرامت ساتلو تضمینونکی الهي دین دی. دا هغه الهي پېروزیڼه ده، چې د رحیم او بېشونکي رب العباد له طرفه دغه محمدي اُمت ته ډالۍ شو او له نامه نه یې را څرگندېږي چې دا دین د سلامتیا، متقابل درناوي، انسانیت، خواخوږي، زړه سواندي، ترجم، شفقت او لوړو اخلاقي معیارونو مجموعه ده او الله رب العزت یې د تکمیل بشپړتیا، جامع والي او په دغه خواږه نوم د نومولو مور ته دا رنگه زېری راکوي.

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^{المائدة: ۳}
ژباړه: نن ورځ مې تاسو له پاره ستاسې دین تکمیل کړ او خپل نعمت مې پر تاسو باندې پوره او د اسلام دین مې تاسو له پاره غوره کړ.

دا دین له (الف) نه تر (ی) پورې ټول حکمت، علم، رحمت، خیر او ښکې ده، خوکه ورڅخه پوره سړی خبر او په ټولو ارشاداتو یې ځان و پوهوي، ورڅخه غلط او جاهلانه تعبیر او تفسیر تاویل ونکړي او نه یې هم سیاسي یا اقتصادي موخو ته د رسېدو له پاره یوه وسیله او ډال وگرځوي اونه یې هم په عالم دناپوهی اوجهالت کې

بېلارې شوي دي او هغه ښه ډېر ښه خبر دی په لار موندو کو باندې).

همدارنگه الله تعالی د خپل پېغمبر درناوی کوي او خپل نعمت چې ورباندې کړی یې دی ورته یادوي او ورته د نرمی، عفوې او مشورې کولو لارښوونه کوي، فرمایي:

﴿فَمَا رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ لَئِنَّ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ...﴾
آل عمران: ۱۵۹

ژباړه: (او ته ای پېغمبره دوی ته د الله د رحمت او فضل سره نرم زړې رحیم او که چېرې ته سخت زړی، بې رحمه، غوصه ناک وای نو دوی به بیا ستا په چاپېر نه و راتول شوي، نو دوی ته عفو وکړه او ورته د الله نه بښنه وغواړه او په کارونو کې ورسره سلامشوره کوه نو کله چې مو وروسته د مشورې نه د یوه کار د کولو هوډ وکړ، نو په الله باندې توکل کوه).

پورتني مبارک آیتونه په دې باندې دلالت کوي چې دغه دین ټول رحمت او عطفوت دی، اخلاق او نرمي ده. که چېرې د اسلام ستر پېغمبر الهي استازی حضرت محمد ﷺ او د راشده خلفاؤ او د دین د نورو صالحو سلفو د سیرت او ویاړلي تاریخ زریځې پانې وگورو، نو سر تر پایه عدالت، ترحم او نرمي ده، کوم فتوحات چې تر سره شوي، لومړی خود هماغه زمانې امپراطوران او قیاصره په ډېر لور اخلاقي انداز سره د دغه دین منلو او قبولولو ته دعوت شوي، کله یې چې دعوتونه نه دي منلي نو بیا په ډېرو عالي اصولو ورسره مبارزه او جنگ شوی.

لکه حضرت رسول الله لومړی د الله تعالی په امر سره دعوت د خپلې کورنۍ او چاپېریال نه را پیل کړ، لکه الله تعالی چې ورته و فرمایي:

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ...﴾
شعراء: ۲۱۴

ژباړه: (او خپل خپلوان او نږدې

دوستان د الله لارې ته دعوت او د هغه له عذاب یې وپرووه).

بیا گورو چې د اسلامي دعوت لمن کرار کرار پراخېږي. د مکې شاو خوا سیمې، مدینه منوره، طایف او نور ځایونه رانیسي، ترڅو چې د اسلام نازنین پېغمبر ﷺ هجرت کولو ته مجبورېږي. په مدینه منوره کې بیا د دولت لمن پراخېږي او رسول الله د هماغه عصر لورو پاچاهانو، امپراطورانو او زمامدارانو ته د رابللو او د دغه حق دین قبولولو په موخه لیکونه استوي، چې په ځینو یې دا دعوت قبول او ځینو نورو یې بیا سرغړونه او تکبر وکړ. چې وروسته پایله یې بیا ذلت او رسوايي او په زور تسلیمېدل شول. نور رسول الله په لومړي ځل تورې او صلاح، جنگ او وینې تویولو ته مخه نه کړه، بلکې هغوی یې په نرمی او حکمت سره دغه دین ته را ولبلل، هماغه و چې جهاد او مسلمانانه جنگ وروسته د الله تعالی له لوري فرض کړي او د فرضیت لاملونه یې هم الله تعالی پخپله بیانوي.

﴿أَذِّنْ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ غَنِيٌّ لَقِيذٌ لِقَائِهِ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِينِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ لَكُنَّ عَرَاكًا حَرَابًا...﴾
الحج: ۳۹ - ۴۰

ژباړه: اجازه ورکړل شوه د جهاد او خپل خان او دین نه دفاع او تېری ورباندې کېده او په یقین سره الله تعالی یې په کومک کولو سره قادر دی، دا هغه کسان دي چې دوی د خپلو کورونو نه په نا حقه سره و ایستل شول او کنه یې یواځې دا وه چې دوی به ویل چې زموږ رب یواځې الله دی او که چېرې الله تعالی ظالم انسانان په نورو باندې دفع او منع نکړي نو خامخا به صومعي، بیع گانې او د نورو ادیانو د عبادت ځایونه او جوماتونه چې په کې د الله ذکر ډېر ډېر کېږي، ړنگ شوي و، او خامخابه الله تعالی

هغه چاته نصرت ورکوي چې د هغه دین ته نصرت ورکوي، یقیناً الله تعالی

ډېر قوي، زورور او عزتمند ذات دی. د جنگ، مبارزې او مقابلې پر مهال هم دغه دین ډېر اصول او د ترهه نه ډک قوانین لري، نه دا چې هر څوک په خپله خوښه هر څه وکړي. د چا سر پرې کړي. د چا سترگې وباسي څوک مثله کړي. نه داسې نه ده، بلکې د جنگ پر مهال زموږ نازنین پېغمبر مسلمانانو ته جنګي اخلاق د انساني کرامت ساتلو ترڅنګ داسې بیانوي.

عن سلیمان بن بریده عن ابيه قال:

(کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا امر امیراً علی جیش او سرية او صاه فی خاصة بتقوی الله ومن معه من المسلمین خیراً ثم قال: [اعزوا باسم الله فی سبیل الله قاتلوا من کفر بالله، اغزوا و لا تغلوا و لا تغدروا و لا تمثلوا و لا تقتلوا و لیدئا، و اذا لقیتم عدوک من المشرکین فادعهم الی ثلاث خصال، او خلال فایتهم ما اجابوک فاقبل منهم، و کف عنهم، ثم ادعهم الی الاسلام، فان اجابوک فاقبل منهم، و کف عنهم ثم ادعهم الی التحول من دارهم الی دار المهاجرین و اخبرهم انهم ان فعلوا ذلك فلهم ما للمهاجرین و علیهم ما علی المهاجرین، فان ابو ان يتحولوا منها فاخبرهم انهم یكونون کاعراب المسلمین یجری علیهم حکم الله الذی یجری علی المؤمنین، و لا یكون لهم فی الغنیمه والقی شیء الا ان یجاهدوا مع المسلمین، فان هم ابوا فسلهم الجزية فان هم اجابوک فاقبل منهم و کف عنهم فان هم ابوا فاستعن بالله و قاتلهم. و اذا حاصرت اهل حصن فارادوک ان تجعل لهم ذمة الله و ذمة نبيه، فلاتجعل لهم ذمة الله و لا ذمة نبيه، و لكن اجعل لهم ذمتک و ذمة اصحابک، فانکم ان تخفروا ذمکم

وذمم اصحابكم اهون من ان تخفروا ذمة الله و ذمة رسوله...]. صحیح مسلم ۱۳۵۷/۳

ژباړه: سلمان بن بريدې يې له خپله پلاره را نقل کوي وائي: (کله چې رسول الله د کومې غزوې يا سرې لپاره مشر او امير ټاکه نو هغه ته به ئې لومړي دا ويل چې ته او ستا ټول لښکريان د الله نه وويريرئ او تقوا غوره کړئ، بيا به ئې ورته فرمايل: د الله په نامه وجنگيرئ او د هغه په لاره او دهغه لپاره غزا وکړئ، د هغه دچا په وړاندې وجنگيرئ چې د الله نه منکر دي، وجنگيرئ او خيانت مه کوئ، تيری او د غنيمت مال مه غلا کوئ، څوک مه مټله کوئ، ماشومان او بوډاگان، ناروغان مه وژنه، کله چې د مشرک دښمن سره مخامخ شوی، نو هغه دريو شيانو ته را دعوت کړه:

ددغو دريو شيانو نه ئې چې هريو قبول کړ، ورڅخه ئې قبول کړه او له جنگ او وژنی څخه ئې لاس ونيسه، بياني اسلام ته را دعوت کړه که چېرې ئې اسلام ومانه، نو ورڅخه قبول ک او له جنگ څخه ئې لاس واخله، بياني د خپلو کورونو څخه د مهاجرينو کورته دعوت کړه ودا ورته په ډاگه کړه، که چېرې دوی دا کار وکړ نو ددوی لپاره به هغه څه ورکول کيږي چې د مهاجرينو لپاره وی او په دوي باندې به هغه څه منل کيږي چې په نورو مهاجرو باندې وي، که چېرې ئې مخ واړاوه نو پدې ئې خبر کړه چې دوي به داسې وي لکه نور صحرا اوسيدونکی مسلمانان او د الله هغه احکام به ورباندې جاری کيږي چې په نورو مسلمانانو باندې جاری کيږي خو دوي لپاره به په غنيمت او فې کې برخه نه وی مگر دا چې د مسلمانانو سره اوږه په اوږه وجنگيږي، که چېرې ئې ددغه کارنه انکار وکړ، نو جزیه ورباندې وټاکه، که چېرې ئې قبوله کړه نو ورڅخه وائي خله

او د وژنی څخه ئې ډډه وکړه، څوکه چېرې ئې دا ټول ونه منل نو په الله باندې توکل وکړه او ورسره وجنگيږه....)

دادي لور اخلاقي جنگی اخلاق چې رسول الله په پورتنی توصيه کې خپلو سرتيروته ذکر کړل، آخرينی مرحله دجنگ او مسلحانه قيام وه، نوری ټولی مرحلې ئې لومړی ورته توصيه کړي.

عدالت ته گوره چې ښځې، ماشومان، بوډاگان، د عبادتخانو خلک او نور ملکي غير جنگی انسانان ورڅخه بايد خوندي وي. (اغزوا و لا تغلوا و لا تعذروا و لا تمثلوا و لا تقتلوا وليداً...).

کوم فتوحات چې د صحابه کرامو(خلفای راشدينو) او نورو اصحابو په زمانوکې ترسره شوي، په مفتوحه ځمکوکې ئې عدل او عدالت، حق او حقانيت پلې کړي، انسانان ئې دنورو انسانانو د غلامی نه

ژغورلی او ديوه لاشريک واحد رب عبادت ته ئې رابللی، پرمختگ او ترقی ئې کړي، د تمدن او عرفان لوړو معارجو ته رسيدلی، له همدی وجی ډلی ډلی انسانان دغه دين ته پرته له جنگ او وینی تويونی څخه راغلی، ځکه دا خود عقل، تمدن، عدالت او مساوات دين دي او انسانی طبيعت ئې فطرتاً قبلوی.

جبل بن الایم دبنی غسان د قبيلې سردار او پاچا ؤ، پخپل رغبت او خوښه سره ئې اسلام قبول کړ پرته له کوم زور او جنگ څخه، د څو ورځو په تيريدو سره دحج موسم را رسيږي او په دبد به سره دغه فريضی اداء کولو لپاره ځي، دحج مناسکو اداء کولو پرمهال ئې په تيروتنی سره دبنی فزازه قبيلی يو غلام ئې په احرام پښه ږدي، چې د دغه حالت په ليدلو سره ډير په قاريري، چې گوره زه پاچا او دا غلام گوره چې دومره ئې زما بی ادبی وکړه، زما لپاره خو پکارؤ چې ډير تشریفات او ترتيبات نيول شوي واي، هغه خوونه شول ورسره دا بی

ادبه غلام گوره چې داسې ئې وکړل، نو قهرجنه څپر ئې په مخ ورپورې کړه، سمدلاسه حضرت امیرالمؤمنین عمر بن خطاب خبريږي عمر ؑ جيله ته وائي: يا دا چې په دغه کار سره به قصاص کيږي او يا به هم ددغه ماشوم رضا ترلاسه کوی، نو په سرکې ئې دجاهليت غرور او شاهانه جاه و جلال افکارو ورباندې غلبه وکړه، امیرالمؤمنین نه ئې ترسبا پورې مهلت وغوښت او عمر ؑ ئې غوښتنه ومنله، هماغه ؤ چې د شپې لخوا سره له لښکره بيرته نصرانيت ته ورغی، په دی وجه نه چې د ده نصرانيت دين ډير خوښ ؤ، بلکه په دې وجه سره چې د اسلامی عدالت فيصلې ته ئې زړه ښه نکړ چې دا څرنگه دين دي چې ما او يو غلام سره برابروی، کله چې بيرته ستون شو، نو ډير پشيمانه ؤ چې ولی به بيرته راتلم او د ژوند تر آخره پورې ئې دا پشيمانيتيا ورسره مل وه ترڅو له دی نړی نه ئې کوچ وکړ.

گداى شنيدم که در تنگ جاى نهادش عمر پاي بر پشت پاى برآشفت بروى که کورى مگر بدو گفـت سالار سردار عمر نه کورم و ليکن خطارفت کار ندانستم از من کنه درگذر چه منصف بزرگان دين بوده اند که بازر دستان چنين بوده اند مکن هيچ برزير دستان ستم که دستى است بالاى دست توهم

منابع او مراجع:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- صفوة التفاسير
- ۳- صحیح مسلم
- ۴- حکمة التشريع و فلسفة/ على احمد الجرجانى رئيس جمیعة الازهر العلمیة سابقا
- ۵- مقدمه فى القانون الدولی الانسانی فى الاسلام/ ا- د- زيد بن عبدالکریم الزید.

قواعد رفتار تعامل با علما

قسمت اول:

نوشته: شیخ ابراهیم بن عبدالله المزروعی: ترجمه: استاد غلام الدین کلاتری

الحمد لله رب العلمین، والصلاة والسلام علی خاتم النبیین، و علی اله و صحبه اجمعین، و أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شریک له، و أشهد أن محمداً عبده و رسوله، اما بعد: قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (وَأَنَّ الْعُلَمَاءَ هُمْ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ) «^۱»
علما وارث پیامبرانند.

علما وارثین رسول الله و قائم و برپاکننده مسئولیت ابلاغ، تعلیم، راهنمایی و بیان مرزهای حلال و حرام در امت هستند. هرگاه چنین است؛ برای امت اطاعت آنها در صورت اطاعت از خدا، موالات، دوستی و احترام شان، شتافتن به سوی آنها و گرفتن مسایل از آنها واجب است و بدین گونه اعمال و رفتار سلف صالح ماجریان داشت.

دیدگاه مردم در مورد علما چند دسته است:

✓ گروهی تصور می کنند که علما همانند سایر مردمنند، هیچ گونه قدر و منزلتی ندارند. این دسته خود گمراه اند، دیگران را نیز گمراه کردند و دین شان را گروه گروه و دسته دسته ساختند.

✓ گروهی علما را مقدس پنداشتند و برای شان بیشتر از جایگاه و منزلت آنها ارج گذاشتند.

اما با ایشان رفتار مناسب و درستی همانند سلف صالح انجام ندادند.

✓ و گروهی جایگاه و منزلت علما را شناختند و با آنها رفتار شرعی و درست کردند و در رفتار با ایشان بر منبای هدایت سلف صالح خویش حرکت کردند.

رفتار درست با علما چگونه است؟

چرا در مورد رفتار با علما حرف می زنیم؟
✓ برای آنکه جایگاه علما در اسلام و فضیلت شان بر امت را بشناسیم.

✓ برای آنکه حرص و آزمندی طلب علم را افزایش دهیم، از مدارج و پله های آن بالا برویم و به درجات عالی و برتر آنها نایل شویم.

✓ برای آنکه مسلمانان را یکپارچه بسازیم، چون یگانه مسیر وحدت مسلمانان اعتصام به کتاب و سنت و لزوم همراهی با جماعت مسلمانان است. یقیناً علما دلیل و راهنمای این مسیر می باشند. اگر آنها را در جایگاه شایسته شان قرار دهیم و به سخن شان اعتبار قایل شویم، مسلمانان به وحدت و یکپارچگی می رسند.

✓ برای آنکه گروهی از علما را بشناسیم، که این امر ما را به سوی محبت، دوستی و موالات ایشان سوق می دهد.

✓ برای آنکه بسیاری از مسلمانان نمی دانند که چگونه با علمای شان رفتار و تعامل داشته باشند.

✓ برای آنکه مردم را به سوی فراگیری علم و دانش تشویق و ترغیب نماییم.

علمای مورد نظر ما چه کسانی هستند؟

✓ علما کسانی اند که شریعت خدا را می شناسند، به دین خدا تفقه دارند و با علم شان به هدایت و بصیرت عمل می کنند.

✓ علما همان فقههای اسلام هستند،

کسانی که قول شان در میان مردم فتوا دانسته می شود.

✓ علما همان گروهی اند که از میان امت کوچ کردند تا در دین خدا تفقه حاصل نمایند و سپس به واجب دعوت اقدام نمایند.

✓ علما کسانی اند که در میان امت از اعتبار و جایگاه برخوردارند، آنها اهل سنت و جماعت و پیروان سلف صالح اند.

✓ اما بدعت گزاران و گمراهان و کسانی که علم را حرفه و وسیله امرار معاش و زندگی خویش قرار داده اند، آنها خودشان را در لباس، شکل و روش های سخن گفتن با علما شبیه و همانند می سازند. این دسته مردمانی اند که خودشان را در جایگاه علما جا می زنند و عالم نیستند.

علما چگونه شناخته می شوند؟

برخی نشانه ها و دلایلی که به علم و فضیلت علما دلالت می نمایند، قرار ذیل است:

۱. علما به وسیله علم شان و قدم های راسخ و استوارشان در اماکن شبهه انگیزی که در آنجا فهم ها به بیراهه می روند، شناخته می شوند. ابن قیم الجوزیه می گوید: «کسانی قدم راسخ در علم دارند، اگر شبهه ها همانند شمار امواج بحر به سوبش هجوم بیاورند، یقینش را متزلزل نمی سازد، چون قدمش در علم راسخ و عمیق است لذا شبهات او را از جای بر نمی کند، بلکه در صورت هجوم شبهه، ارتش و نگهبانان علم او را به

برگشت وامی دارند.»^۲

۲. علما با جهاد و دعوت‌شان به سوی خدا و بذل اوقات و تلاش‌های‌شان در راه خدای متعال شناخته می‌شوند.

۳. علما با مداومت در راه خیر و صواب و خشیت و ترس‌شان از خدای متعال شناخته می‌شوند.

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾^{فاطر: ۲۸}
از میان بندگان خدا، تنها دانشمندان از او می‌ترسند.

علما با برتری جستن از دنیا و لذت‌های آن شناخته می‌شوند. مردم علمای‌شان را با این صفات می‌شناسند.

۴. علما با شهادت استادان‌شان به علم آنها شناخته می‌شوند. سلف صالح و پیروان نیکوکار آنها همین گونه بودند، تا زمانی که استادان‌شان به علم آنها اقرار نمی‌کردند و برای‌شان به صدارت افتا و تدریش اجازه نمی‌دادند، در مسند صدارت علمی جلوس نمی‌کردند.

امام مالک رحمه الله می‌گوید: (برای مردی شایسته نیست که خودش اهل کاری بداند تا آنکه از شخص عالمتر از خودش بپرسد. من هیچ فتوا نداده‌ام تا وقتی که از ربیع و یحیی بن سعید نپرسیده‌ام و آنها مرا به این کار امر کرده‌اند، اگر مرا نهی می‌کردند دست بر می‌داشتم.)^۳

همچنان می‌گوید: (چنین نیست که هرکسی که دوست بدارد در مجلس حدیث و فتوا بنشیند، تا آنکه با اهل فضل و صلاح مشورت نکند. من به این کار ننشستم تا هنگامی که هفتاد نفر از اهل علم شهادت دادند که من شایسته این مقام هستم.)^۴

۵. اموری که دال بر علم و فضل عالم می‌گردد: دروس، فتاوا و تالیفات ایشان است.

نکات فوق برخی دلایلی‌اند که بر فضل و علم علما دلالت می‌کند. اما مناصب و امثال آنها هیچ گاهی به علم علما دلالت ندارد.

فرق در میان علما و کسانی که با آنها مشابهت می‌کنند:

الف- فرق در میان علما و قاریان:

در زمان ما قرائت افزایش یافته و کتاب‌ها و مطبوعات فراوان شده است، این امر

گروهی را به وجود آورده که همان قاریان هستند.

قراء کسانی‌اند که قرائت را می‌دانند و نوشته را می‌خوانند، پیامبر علیه السلام در مورد آنها فرموده است:

«سَيَأْتِي عَلَى أُمَّتِي زَمَانٌ، يَكْثُرُ الْقُرَاءُ، وَ يَقِلُّ الْفُقَهَاءُ، وَ يَقْبُضُ الْعِلْمُ، وَ يَكْثُرُ الْهَرْجُ»^۵

زمانی بر اتمم فرا خواهد رسید که قراء افزایش و فقهاء کاهش می‌یابند، علم قبض می‌شود و هرج (قتل و کشتار) بیشتر می‌شود.

شیخ حموی التوابعی رحمه الله می‌گوید: (مصادق این حدیث در زمان ما آشکار شده که فقهای عارف کم شده و قاریانی از بزرگان، کودکان، مردان و زنان به سبب کثرت و گسترش مدارس بیسار فراوان گردیده است.)^۶

امام ذهبی می‌گوید: (گروهی ظاهرا به علم منسوب‌اند ولی جز چیز اندکی از علم فرا نگرفته‌اند و با آن، گمان می‌کنند که عالم هستند.)^۷

اما عالم: دارای فهم عام و شامل بوده و بر مجمل احکام شرعی از اسلام اطلا، درس علوم شرعی را خوانده، مسایل علم را مرور نموده، ملکه فهم نصوص را دریافته و مقاصد و اهداف عامه شریعت را شناخته است.

ب- فرق در میان علما، خطبا و وعاظ:

هر خطیبی عالم نیست، چقدر واعظانی با سخنان زیبا و حلاوت منطق‌شان قلوب مردم را می‌ربایند، درحالی‌که از علم بهره‌ای ندارند. چون علم با قدرت به کلام بستگی ندارد.

ابن مسعود می‌گوید: (إِنكُمْ فِي زَمَانٍ كَثِيرٍ فُقَهَاءُ، قَلِيلٌ خُطَبَاءُ وَسَيَأْتِي مِنْ بَعْدِكُمْ زَمَانٌ قَلِيلٌ فُقَهَاءُ، كَثِيرٌ خُطَبَاءُ)^۸

شما در عصر به سر می‌برید که: فقهای فراوان و خطبایش اندکند. و بعد از شما زمانی فراخواهد رسید که: فقهای اندک و خطبایش فراوانند.

شریعت برای علما مقام برتر و ارجمندی قرار داده و آنها را راهنمای مردم در احکام خدا ساخته و طاعت‌شان را به تبع طاعت خدا و رسول خدا واجب گردانیده است. به دلایل زیر:

۱- خداوند متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾^{النساء: ۵۹}

۲- ای مؤمنان از خداوند و پیامبر و اولوالامر تان اطاعت کنید.

۳- ابن کثیر می‌گوید: (ظاهر این است که این آیه عام است در همه اولوالامر از امراء و علماء.)^۹

۴- خداوند سبحان می‌فرماید: ﴿فَسَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^{الأنبياء: ۷}
اگر نمی‌دانید، از آگاهان بپرسید.

۵- خداوند سبحان می‌فرماید:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾^{الزمر: ۹}
۶- بگو آیا کسانی که می‌دانند، با کسانی که نمی‌دانند برابرند؟

۷- خداوند سبحان می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾^{فاطر: ۲۸}
۸- از میان بندگان خدا، تنها دانشمندان از او می‌ترسند.

۹- علما بصیرترین و بیناترین مردم به موضوع شر و مداخل شر هستند.

۱۰- علما ورثه پیامبرانند، ایشان بعد از پیامبران بر سایر بشر فضیلت دارند.

۱۱- خداوند برای علما اراده خیر کرده است: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْ فِي الدِّينِ»^{۱۰}
برکسی که خدا اراده خیر نماید، او را در دین فقیه می‌سازد.

هرگاه علما از چنین جایگاهی برخوردارند، توجه به ملاحظات زیر لازم است:

الف- وجود جایگاه و منزلت علما به معنای تقدیس شخصیت آنها نیست که در آن صورت همانند بنی اسرائیل خواهیم بود که: ﴿أَتَكْفُرُوا أَحْكَامَهُمْ وَرَهْبَتَهُمْ أَزِيبَا مِنْ ذَوَاتِ اللَّهِ﴾^{التوبة: ۳۱}
(آنها) دانشمندان و راهبان خویش را معبودهایی در برابر خدا قرار دادند.

اما اهل حق همواره در حد وسط قرار می‌گیرند: مکانت و جایگاه علما را حفظ می‌کند، در حالی‌که

آنها از خطا و اشتباه معصوم نیستند. البته اطاعت از آنها به دلیل اینکه آنها راهی به سوی طاعت خدا و پیامبر اند، واجب است. بنابراین، از ائمه مان ثابت است که ایشان برای پیروان‌شان

به صراحت اظهار کرده اند که هرگاه آشکار گردید که اقوالشان در مخالفت با شریعت است، برای شان اطاعتی نیست.^{۱۱} ابوحنیفه رحمته می گوید: هرگاه حدیثی صحیح باشد، همان مذهب من است.^{۱۲} مالک می گوید: من بشر هستم، اشتباه می کنم و به صواب می رسم، به رای من نگاه کنید، هرگاه به قرآن و سنت موافق بود، به آن عمل کنید و در غیر آن ترکش کنید.^{۱۳}

شافعی می گوید: هرگاه قولی را گفتم یا اصلی را مطرح کردم که در آن از پیامبر صلی الله علیه و آله برخلاف گفته من آمده باشد، قول همان است که پیامبر صلی الله علیه و آله گفته است و همان قول من نیز می باشد.^{۱۴} احمد بن حنبل می گوید: آرای اوزاعی، مالک و ابوحنیفه رحمته همه اش رای بوده و در نظر من برابرند، ولی حجت و دلیل در آثار است.^{۱۵}

ابن القیم میگوید: پیروی اقوال مجتهدین واجب نبوده و مخالف اقوال آنها فاسق و کافر گفته نمی شود، چون اصحاب و یاران آنها نگفته اند که: این حکم خدا و رسول اوست، بلکه گفته اند: با رای خودمان اجتهاد کردیم، هر که خواست آن را بپذیرد و هر که خواست نپذیرد.^{۱۶} ب- پیروی از علما تنها منحصر به مجرد علم و مسایل عملی نبوده، بلکه از آنها هدایت، راه و طریق و تطبیق عملی مسایل گرفته می شود؛ این کار ممکن نیست مگر با ملازمت و مجالست پیوسته با آنها.

بعد از معرفت دیدگاه مردم در مورد علما و اهمیت این موضوع، و بعد از اینکه شناختیم که علمای مورد نظر ما چه کسانی اند، و چگونه علما را از غیر علما بشناسیم و جایگاه و منزلت علما چگونه است، اکنون باید قواعد رفتار با علما را بشناسیم.

قواعد رفتار با علما:

موالات با علما و محبت با آنها: موالات با علما نسبت به همه مردم در اولویت قرار دارد و مستحق ترین مردم به محبت برای خدا بعد از پیامبران الهی هستند.

شیخ الاسلام می گوید: برای مسلمانان بعد از موالات خدای متعال و رسول او، موالات مومنان و بخصوص موالات علما که ورثه انبیا هستند، واجب است.^{۱۷}

معنای موالات با علما این نیست که علما ملاک و مقصد موالات و معادات قرار گیرند، طالب علم از استادش حمایت نموده و به اقوالش تعصب نموده و آن را حق معرفی نماید و بر اساس آن با دیگران موالات داشته باشد و هر کسی که با اقوال استادش دشمن بود، با او دشمنی نماید. این گونه موالات و معادات جز برای پیامبر صلی الله علیه و آله نمی تواند.

ابن تیمیه می گوید: کسی که شخصی را هر که باشد مورد تایید قرار می دهد و دوستی و عداوتش را بر موافقت قول و فعل یا گفتار و رفتار تعیین می کند، ایشان از کسانی است که دین شان را بخش بخش کردند و گروه گروه شدند.^{۱۸}

1- احترام و تقدیر علما: در حدیث آمده است: (لیس منا من لم یجل کبیرنا، و یرحم صغیرنا، و یرف لعالمنا حقه)^{۱۹} از ما نیست کسی که بزرگ ما را اجلال و تکریم نکند و بر صغیر ما رحم نداشته باشد و حق عالم ما را نشناسد. طاووس بن کیسان می گوید: سنت است که چهار کس توقیر و احترام شوند: عالم، موی سفید، پدر و پادشاه.^{۲۰} ابن عباس رضی الله عنهما با همه بزرگوارس و منزلتس از رکاب اسپ زید بن ثابت می گرفت و می گفت: امر شدیم که اینگونه با علما و بزرگان مان رفتار کنیم.^{۲۱}

هنگامی که امام مسلم در محضر امام بخاری رسید، میان هردو چشمانش را بوسید و گفت: بگذار پاهایت ببوسم ای استادِ استادان و سردار محدثین و طبیب بیماری های حدیث!!^{۲۲}

2- گرفتن علم از علما و شتافتن به سوی آنها: عبدالرحمن بن مهدی می گوید: اهل علم مردانی بودند که هرگاه با کسی ملاقات می کرد که در علم بالاتر از خودش می بود، آن روز را غنیمت می شمرد، از او سوال می کرد و چیزی یاد می گرفت. و اگر با کسی ملاقات می کرد که در علم پایین تر از خودش می بود، برای چیزی تعلیم می داد و در برابرش تواضع می کرد. و اگر با کسی

ملاقات می کرد که در علم همانند خودش می بود با همدیگر درس و مذاکره می کردند.^{۲۳}

ابودرداء رضی الله عنه می گوید: (من فقه الرجل ممشاه و مدخله و مخرجه مع أهل العلم)^{۲۴} از فقه و فهم مرد این است که رفتارش، و رفت و آمدش با علما باشد.

ابن مسعود رضی الله عنه می گوید: «وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَدًا هُوَ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ مِنِّي، تَبَلَّغُهُ الْإِبِلُ، لَرَكِبْتُ إِلَيْهِ»^{۲۵} اگر یکی را می شناختم که عالمتر از من به کتاب خدا است، ستر را به او می رساندم و برای رسیدن به او بر ستر سوار می شدم.

به ابوحنیفه رحمته گفته شد: در فلان مسجد حلقه مناظره فقه دایر شده است، گفت: آیا سری (عالمی) در میان شان است؟ گفتند: نه، گفت: هرگز نمی دانند یعنی فقیه نمی شوند.^{۲۶} ادامه دارد...

مآخذ:

- ۱- صحیح البخاری (۱/ ۲۴)
- ۲- مفتاح دارالسعادة: ۱۴۰/۱
- ۳- صفة الفتوی و المستفتی لابن حمدان، ص ۸
- ۴- ابن فرحون فی الدبیح، ۲۱
- ۵- المعجم الأوسط - الطبرانی (۳/ ۳۱۹) و اخرجه الحاکم و صححه و ذکره الالبانی فی الضعیفة، رقم ۳۷۱۲
- ۶- اتحاف الجماعه «۱/ ۴۱۸
- ۷- السیر «۷/ ۱۵۳
- ۸- الأدب المفرد مخرجا (ص: ۲۷۵)، قال الالبانی: موقوف صحیح الاسناد و صححه ابن حجر فی الفتح.
- ۹- تفسیر ابن کثیر: ۵۱۸/۱
- ۱۰- متفق علیه. رواه البخاری برقم (۷۱) و مسلم برقم (۱۰۳۷)
- ۱۱- الشاطبی فی الاعتصام: ۲/ ۸۶۲
- ۱۲- ابن عابدین فی الحاشیه: ۳/ ۲۹۳
- ۱۳- ابن عبدالبر: ۲/ ۳۲
- ۱۴- اعلام الموقعین: ۲/ ۳۶۳
- ۱۵- ابن عبدالبر: ۲/ ۱۴۹
- ۱۶- الروح: ص ۲۷۶
- ۱۷- رفع الملام: ص ۱۱
- ۱۸- الفتاوی: ۸/ ۲۰
- ۱۹- سنن الترمذی برقم (۱۹۱۹) و مسند احمد وله شواهد.
- ۲۰- البغوی فی شرح السنة: ۱۳/ ۴۳
- ۲۱- الحاکم و ابن عبدالبر: ۱/ ۲۲۸
- ۲۲- ابن کثیر فی البدایة و النهایة: ۱۱/ ۳۴۰
- ۲۳- رواه الراهرمزی فی المحدث الفاصل: ص ۲۰۶
- ۲۴- جامع بیان العلم وفضله (۱/ ۲۵۱)
- ۲۵- ابن عبدالبر: ۱/ ۱۳۹
- ۲۶- متفق علیه.

صله رحمي

مولوی محمود درانی

نه پرته نور څه هيله كيدای شي چې كه قدرت په لاس درشي (نو په ځمكه كې به فساد برپا كړئ او په خپلو منځو كې به د خپلولی مزي پرې كړی، دوی همغه خلك دي چې الله ورباندې لعنت وكړ او هغوی يې كانه رانده كړل.

عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صِفَّهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُصِلْ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُثَلِّ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ». «البخاري»

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل: څوك چې په الله او د آخرت په ورځ ايمان لري، نو بايد د خپل ميلمه درناوی وكړي او څوك چې په الله او د آخرت په ورځ ايمان لري بايد خپلولي او صله رحمي وپالي او هرڅوك چې په الله او د قيامت په ورځ ايمان لري بايد يا نيکه خبره وكړي او يا چوپ واوسي.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَأَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيُصِلْ رَحِمَهُ». «متفق عليه»

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه مې اوريدلي چې فرمايل يې:

باغونه چې د هغو هميشی استوگنځی به وي، هغوی به په خپله هم پکې ننوځي او د هغوله پلرونو نيکونو او دهغوله ميرمنو او د هغوله اولادونو څخه چې هرڅوک صالحان وي هغوی به هم له هغوسره هلته لاړ شي، ملايکې به له هر لوري نه دهغوی هرکلي لپاره راشي او هغوته به ووايي چې پرتاسې سلامتيا ده ځکه چې تاسې په دنيا کې له صبر څخه کار واخيست د هغه په برکت نن تاسې د دې ور گرځيدلي ياست، نو څه ښه دی دغه د آخرت کور.

الله تعالی فرمايي: **﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾** الرعد: ٢

ژباړه: او هغه خلك چې د الله ژمنه له كلك تړون څخه وروسته ماتوي او هغه اړيكې غوڅوي چې الله د هغود پيوندونو حكم كړی دی او ځمكه كې فساد خپروي، هغوی د لعنت وړ دي او دهغوی لپاره په آخرت كې ډير بد استوگنځی دی.

او الله تعالی فرمايي: **﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ﴾** محمد: ٢٢ - ٢٣

ژباړه: نو اوس آیا له تاسې څخه له دې

الحمد لله الذي خلق من الماء بشراً، فجعله نسباً وصهراً، و أوجب صلة الأرحام و أعظم في ذلك أجراً، والصلاة والسلام على سيدنا محمد أرفع الناس ذكراً، و على آله و صحبه أعظم الأتباع قدراً، أما بعد:

الله تعالی فرمايي: **﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾** النساء: ١

ژباړه: او د الله نه وويريرئ هغه چې په وسيله يې تاسې يوله بل نه خپل حقوق غواړئ او د خپلولی او پيوندونوله غوڅولو نه ډډه وكړئ، باور ولرئ چې الله پرتاسې څارونکی دی.

الله تعالی فرمايي: **﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِعَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرءُونَ بِالْحَسَنَةِ أُولَئِكَ أُولَئِكَ لَهُمْ عَقِبَى الدَّارِ جَنَّتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾** الرعد: ٢٢ - ٢٤

ژباړه: دهغودا حال وي چې د خپل رب د رضا لپاره له زغم نه كار اخلي، لمونځ قايموي، زموږ له وركړې روزی نه په پټه او ښكاره لگښت كوي او د بدی مخنيوی په نيكي سره كوي د آخرت كور د همدغو خلكو لپاره دی. يعني داسې

که څوک خوبسوي چې روزي يې پراختيا ومومي او په عمر کې يې ډيروالی وشي، نو ورته بنيایي چې صله رحمي وپالي.

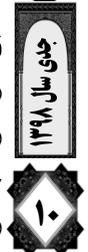
عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رجلاً قال: يا رسول الله! « إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصْلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي، وَأَحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيَسْتُونَ إِلَيَّ، وَ أَحْلُمُ عَنْهُمْ وَ يَجْهَلُونَ عَلَيَّ، فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ فَكَأَنَّمَا تُسْفَهُهُمُ الْمَالَ، وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ. » « رواه مسلم »

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: يوه سړي پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته عرض وکړ چې ای د الله رسوله! زه خپلوان لرم او د دوی په هکله صله رحمي اداء کوم، خو دوی زما سره د خپلوی اړیکې پرې کوي، زه له دوی سره نسيگنه کوم، خو دوی زما سره بدې کوي. زه د دوی په وړاندې له حوصلې او زغم څخه کار اخلم، خو دوی په ما ظلم کوي او بد او رد راته وايي، پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل: که ته داسې وې لکه چې وايي، نو داسې مثال لري چې (په دې کار سره) گرمې ايرې د دوی په مخونو ورشیندې او ترڅو چې ته په دې توگه اوسې، نو د دوی په ضد به د الله ملاتړ او مرسته ستا سره مل وي.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: « إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ ؛ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحْمُ فَقَالَتْ: هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ مِنَ الْقَطِيعَةِ، قَالَ: نَعَمْ أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ؟ قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَذَاكَ لَكَ إِثْمٌ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: « إقرؤوا إن شئتم: (فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ). »

« متفق عليه »

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی وايي: پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل: الله خلک پيدا کړل کله چې د دوی پيدا بڼست پای ته ورسیده، نو رحم (خپلوي) جگه

شوه او وېې ويل: دا مقام او حالت تا ته د خپلوی له پرې کولو څخه د پناه وړلو دی (يعنی ای الله تا ته له خپلوی پرې کولو پناه دروړم) الله تعالی وفرمايل: هو! آیا ته په دې راضي او خوښ نه يې چې هغه چا ته چې ستا حق اداء کوي ورنږدې او له هغه چا څخه چې ستا حق نه اداء کوي لرې واوسم؟

رحم وويل: هو، الله وفرمايل: نو دا ستا لپاره دي، بيا نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: که غواړئ، نو دا آيت ولولئ:

﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴾ = محمد: ۲۲

لنډ مفهوم: خپلوي پالل له لومړنيو حکمونو څخه ده چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله د توحيد سره هغه ته بلنه ورکړې ده. صله رحمي د ټولني د جوړښت بنسټ او د ټولني قوت، بشپړتيا او پوره والی دی او له همدې امله د خپلوی پرې کول په ځمکه کې فساد او د هلاکت څخه ويره او د لعنت د نازلیدو لامل او د برکتونو له منځه وړل گنل شوي دي. هغه څوک چې د خپلوی اړیکې ساتي، الله هغه ورسره يوځای کوي او څوک چې خپلوي پرې کوي د هغوی سره اړیکې شلوي. څوک چې د الله سره يوځای شو الله ورته کافي دی او له چا سره چې الله د اړیکو پرېکون وکړي هغه هلاک کېږي.

ورونو! د خپلوی څښتنان هغه کسان دي چې د نسي خپلوی په واسطه که څه هم سره لرې وي خو له يو بل سره نژدېوالی او خپلوي لري او دا اړیکې او پيوندونه د ټولني د دودونو او رواجونو مطابق وي او په هره کچه چې خپلوي زياتېږي، اړیکې هم زياتې ټينگېږي.

دا پيوستون او اړیکې د ذوی الارحامو او خپلوانوسره يا د پيسو او پانگو په ورکولو ټينگېږي او يا په تلو او راتلو او د يو او بل سره په نيکي او احسان کولو او يا د ويناوو

په تيريدنه او يا د عملونو په غوره کولو او يا د اچې په مينه او مهربانی يو او بل سره په ناسته ولاړه منځ ته راځي، دا ټولې هغه اړیکې دي چې انسان کولای شي د هغو په واسطه د پيوستون او يو د بل سره د ترحم درلودلو مفهوم ته تحقق وروښيي، دا ټول په ژوند يو پورې اړه لري، خو که له خپلوانو څخه څوک مړه شي، نو دهغه سره به د پيوستون او اړیکو طريقه څرنگه وي، دهغوی سره د پيوستون طريقه دا ده چې د هغوی په حق کې د بښني دعا له الله څخه وغوښتل شي او دهغه وصيت ته د عمل جامه ور واغوندي. مسلمان بايد وپوهېږي چې پيوست کوونکی او اړیکې نيونکی دا نه دی چې بامثل عمل ورسره ترسره کړي يعنی د مقابل لوري د عمل بدله اداء کړي، بلکې وصل کوونکی دې ته وايي چې د هغو خپلوانو او دوستانوسره چې د ده سره اړیکې پرې کوي دی ورسره د خپلوی اړیکې وساتي او داهم لازمه ده چې د اړیکو ساتنه د الله د رضا لپاره وي نه د عوض او بدلې له کبله، مسلمان ته لازمه ده چې د خپلوی په منفی اړخونو صبر وکړي او د خپلوی مزي ټينگ کړي او د اذيتونو او رنجونو په وړاندې له زغم څخه کار واخلي.

گټې:

۱. خپلوي پالل د انسان عمر او روزي زياتوي.
۲. څوک چې خپلوي پالي، الله تعالی د ده ياد او د ده آثار او اغيزې پس له مرگه هم ژوندی ساتي.
۳. د خپلوی پرې کول هم د ځان او هم د نورو د هلاکت لامل کېږي.
۴. د خپلوی د پرې کولو سزا په دنيا او آخرت کې پرې کوونکي ته ورکول کېږي.

خطبه تاریخی حجة الوداع

ونکات اساسی آن

قسمت اول:

دکتر عبدالباری حمینی

مقدمه

الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء و إمام المرسلين نبينا و رسولنا محمد و علي آله و صحبه أجمعين و بعد:

در این شکی نیست خطبه هایی را که پیامبر ﷺ در نماز های عید، نماز های جمعه و سایر مناسبات مهم ارائه نمودند، همانند سایر احادیث و فرموده های شان از اهمیت خاصی برخوردار بوده است، مخصوصاً خطبه بسیار مهم و تاریخی حجة الوداع که تمام نکات و توصیه های مربوط به فرد و اجتماع را احتوا نموده است. اما قبل از پرداختن به متن خطبه و محتویات اساسی آن بهتر است تا در مقدمه از اهمیت آن آگاه گردیم.

اهمیت خطبه حجة الوداع:

شکی نیست که خطبه روز عرفه که در تاریخ اسلام و منابع عمده آن به نام خطبه حجة الوداع ثبت گردیده است از اهمیت ویژه و فوق العاده ای برخوردار بوده است، طوری که دیده میشود آن خطبه با وصف موجز بودن جملات و کلماتش، حاوی چنان اندرزهای برجسته، نصایح و مواعظ عالی و دلپذیر، درسهای بسیار جامع و فراگیر، جملات بسیار مفید و سودمند، و بالآخره حاوی چنان نکات و مطالب پخته و ارزنده ی بوده است که تمام مبادی و اساسات بزرگ دین مقدس اسلام را با الفاظ و کلمات بسیار

موجز و کوتاه ولی با مفاهیم بسیار واضح و روشن، فرا گرفته است.

اهمیت خطبه حجة الوداع در این است که آن خطبه تمام توصیه های پیامبر ﷺ را پیرامون مصالح فرد و اجتماع، مانند: حرمت تعرض به جان و مال مسلمان، حرمت سود و ربا، هدر و نادیده گرفتن خونهای ریخته شده در جاهلیت، توصیه به رعایت حقوق زنان، تساوی حقوق مردم، گزینش تقوا به عنوان معیار برتری و فضیلت، عدم جواز وصیت به فرد وارث، رعایت اصل نسب و تاکید بر حفاظت نمودن آن و ده ها توصیه های دیگر را بصورت فشرده احتوا نموده است.

واقعاً خطبه حجة الوداع یکی از نمونه های زنده جامع و فراگیر بودن منشور و خط مش پیامبر ﷺ، و در عین زمان یکی از اعلامیه های جامع و تکامل یافته ایشان بوده است، طوریکه پیامبر ﷺ توانستند در توصیه های خویش، تمام بخشهای اعتقادی، اجتماعی و اقتصادی را بصورت یکسان مورد توجه خود قرار دهند.

بلی! خطبه تاریخی حجة الوداع توصیه ای بود به التزام و پای بندی بر دین و آیین بسیار ثابت و استواری که تمام جوانب اعتقادی و عبادات را بصورت یکسان در بر گرفته و پیامبر ﷺ توسط آن پیروانش را در قضیه زنان، نظام خانوادگی و اجتماع به رعایت اصلاح

اجتماعی فرا خوانده است.

نکته دیگری که بر اهمیت خطبه حجة الوداع می افزاید این است که هر فقره آن بیانگر واقعیت تلخ فراق پیامبر ﷺ می باشد، طوری که او خطبه را با این فرموده اش: "لعلی لا ألقاکم بعد عامی هذا فی موقفی هذا" آغاز نمود، و در جریان خطبه فرمود: "فلا ترجعن بعدی کفاراً... فإني قد ترکت فیکم ما إن أخذتم به لم تضلوا بعده"، و در قسمت های پایان خطبه به غرض ادای مسئولیت بار بار این جملات را تکرار نموده میگفت:

« اللهم هل بلغت »، « اللهم فاشهد »^(۱) (ص: ۳۸۹) پس به یقین میتوان گفت که خطبه پیامبر ﷺ بیانگر یک دید گاه بسیار واضح و روشن و نمایانگر یک روش اجتماعی بسیار متوازن و هم آهنگی است که در آن هم حقوق فرد و اجتماع تامین می گردد و هم حقوق زن و مرد و سایر افراد فامیل؛

زیرا مبنای روش فوق همانا التزام و پای بندی بر تمام حقوق و واجبات بوده است.

خطبه حجة الوداع در حقیقت یک دستور و اساسنامه عجیب و غریبی است جهت ساختن یک اجتماع متکاتف، همکار و متعاون که برخی، برخی دیگر را تقویت بخشیده و تلاشهای فردی و گروهی، فامیلی و اجتماعی همه و همه در آن

تکامل می یابد. چنانچه دیده میشود نزول آیه مبارکه: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (۲)

نیز به غرض به سر رسانیدن همین برنامه تمدنی بزرگ بوده است، برنامه تکمیل دین و تمام نمودن نعمت. پس بیاید تا روی ها و دلهای خویش را متوجه آن کلماتی نمائیم که پیامبر ﷺ توسط آن کلمات با امت اسلامی خدا حافظی نمودند. کلماتی که حیثیت و صیت قبل از مرگ را داشته است.

متن کامل خطبه حجة الوداع:

باید تذکر داد که خطبه حجة الوداع در روز عرفه تنها متوجه اصحاب کرام نه؛ بلکه متوجه تمام امت بوده است، و بخشهای مختلف این خطبه را کتابهای صحاح، سنن و سیرت نبوی از صحابی جلیل القدر جابر بن عبد الله ﷺ و دیگران روایت نموده اند. اما متن کامل خطبه را از آغاز تا پایان علما و امامان سیرت از جمله محمد بن اسحاق در سیرتس آورده است که متنش قرار ذیل است (۳: ص: ۴-۵).

« الحمد لله نحمده و نستعينه، ونستغفره، وننوب إليه، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له. وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله ﷺ، أما بعد:

أيها الناس! اسمعوا قولي، فإنني لا أدري، لعلي لا ألقاكم بعد عامي هذا، بهذا الموقف أبداً (۴: ص: ۵۷۲).

أيها الناس! إن دماءكم وأموالكم وأعراضكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا ألا هل بلغت وإنكم ستلقون ربكم فيسألكم عن أعمالكم وقد بلغت؟ فمن كانت عنده أمانة فليؤدها إلى من ائتمنته عليها، ألا وإن كل شيء من أمر الجاهلية تحت قدمي موضوع و دماء الجاهلية موضوعة ... وإن

ربا الجاهلية موضوع ولكن لكم رؤوس أموالكم لا تظلمون ولا تظلمون. قضى الله أنه لا ربا، وإن أول ربا أبداً به ربا عمي العباس بن عبد المطلب وأن كل دم كان في الجاهلية موضوع وإن أول دمائكم أضع دم ابن ربيعة بن الحارث بن عبد المطلب، و كان مسترضعاً في بني ليث فقتلته هذيل فهو أول ما أبداً به من دماء الجاهلية.

أيها الناس! فإن الشيطان قد ينس من أن يعبد بأرضكم هذه أبداً، ولكنه إن يطع فيما سوى ذلك فقد رضي به بما تحقرون من أعمالكم فاحذروه على دينكم (۵: ص: ۳۶).

أيها الناس! إنما النسيء زيادة في الكفر، يضل به الذين كفروا، يُحلونهُ عاماً، ويُحرّمونهُ عاماً، ليؤاخطوا عدّة ما حرّم الله فيحلوا ما حرم الله ويحرموا ما أحل الله. إن الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والأرض وإن عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً، منها أربعة حرم ثلاثة متوالية ورجب مضر، الذي بين جمادى وشعبان. (۶: ص: ۵۲۴).

أيها الناس! اتقوا الله في النساء، فإنكم إنما أخذتموهن بأمانة الله واستحللتم فروجهن بكلمات الله، واستوصوا بالنساء خيراً، فإنما هن عوان عندكم ليس تملكون منهن شيئاً غير ذلك إلا أن يأتين بفاحشة مبينة، فإن فعلن فاهجروهن في المضاجع، واضربوهن ضرباً غير مبرح، فإن أطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلاً، ألا إن لكم على نسائكم حقاً، ولنسائكم عليكم حقاً، فحقكم عليهن أن لا يُوطئن فرشكم من تكرهون، ولا يأذن في بيوتكم لمن تكرهون، ألا وحقهن عليكم أن تحسنوا إليهن في كسوتهن وطعامهن. فاعقلوا أيها الناس قولي، فإنني قد بلغت؟ وقد تركت فيكم ما إن اعتصمتم به فلن تضلوا أبداً، أمراً بيناً، كتاب الله وسنة نبيه (۷: ص: ۴۶۷).

أيها الناس! اسمعوا قولي واعقلوه تعلمن أن كل مسلم أخ للمسلم وأن المسلمين إخوة، فلا يحل لأمرىء مال أخيه إلا عن طيب نفس منه، فلا تظلمن أنفسكم اللهم هل بلغت؟ و ستلقون ربكم فلا ترجعن بعدي كفاراً يضرب بعضكم رقاب بعض (۸: ص: ۳۵۵).

أيها الناس! إن ربكم واحد، وإن آبائكم واحد، وكلكم لآدم، وآدم من ثراب، أكرمكم عند الله

أتقاكم وليس لعربي فضل على عجمي إلا بالتقوى، ألا هل بلغت؟ اللهم اشهد. ألا ليبلغ الشاهد الغائب فلعل بعض من يبلغه أن يكون أوعى له من بعض من سمعه.

در صحیح مسلم آمده است که پیامبر ﷺ فرمودند:

« و أنتم تسألون عني، فما أنتم قائلون؟ » قالوا: نشهد أنك قد بلغت و أدیت و نصحت؟ فقال ياصبعه السبابة يرفعها إلى السماء و ينكتها إلى الناس: « اللهم اشهد » ثلاث مرات (۹، شماره حدیث: ۲۱۳۷).

ولما فرغ من خطبته نزل عليه قوله تعالى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾. وعندما سمعها عمر رضي الله عنه بكى، فقيل له: ما يبكيك؟ قال: إنه ليس بعد الكمال إلا النقصان (۱۰، ج ۵، ص: ۴۶۸).

ادامه دارد...

مراجع:

- ۱- النجار، محمد الطيب (ب - ت): القول المبين في سيرة سيد المرسلين، جلد اول. دار الندوة الجديدة، بيروت لبنان.
- ۲- سورة المائدة، آية: ۳.
- ۳- عبد الغنى، محمد: خطبه حجة الوداع (سایت مکتبه شامله).
- ۴- ابو شهبة، محمد بن محمد ابو شهبة: السيرة النبوية: في ضوء القرآن والسنة، جلد دوم، دمشق، دار القلم.
- ۵- بیهقی، ابوبکر احمد بن الحسين: دلائل النبوة، جلد ششم. تحقیق: د. عبد المعطی قلجعی، دار الکتب العلمیة، بیروت.
- ۶- عبد الباقي، محمد فؤاد: اللؤلؤ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان، جلد اول، دارالحدیث، القاهرة، ۱۹۸۴م.
- ۷- ترمذی، ابو عیسی محمد بن عیسی: جامع ترمذی. ریاض: بیت الأفكار الدولیة.
- ۸- سجستانی، ابوداود سلیمان بن الأشعث: سنن ابی داود، ریاض، بیت الأفكار الدولیة.
- ۹- قشیری، ابو الحسن مسلم بن حجاج بن مسلم: صحیح مسلم. ریاض، بیت الأفكار الدولیة.
- ۱۰- رازی، ابو عبد الله محمد بن عمر بن الحسن بن الحسن التیمی الرازی الملقب بفخر الدین الرازی مفتاح الغیب، سایت شامله.

قانون جوړونې او تطبيق ته يې اړتيا

د هيواد د اساسي قانون د شپاړسمې كليزې په وياړ:

ليکوال: استاد محسن حنيف

دلته دغه ټکي لولو: د قانون مفهوم او تعريف، د قانون جوړونې ته اړتيا، په اسلام کي د قانون سرچينې او تطبيق ته يې اړتيا.

د قانون لغوي معنی:

قانون په پخوانيو عربي کتابونو کې ډېر کارول شوی او عربي ژبه پوهانو يې تعريف هم کړی دی، خو دا يې هم ويلي دي چې دا کلمه په اصل کې له عجمي ژبه عربي ته ورغلې ده؛ په دې اړه: فيروزآبادي وايي: والقانون: مقياسُ كلِّ شيءٍ، ج: قوانينٌ.^۱

ترجمه: قانون د هرشي د کچې پېژندنې معيار دی. جمع يې قوانين دي.

جوهرې وايي: والقوانين: الأصول، الواحد قانونٌ، وليس بعربي.^۲

ترجمه: قوانين اصولو ته ويل کېږي. مفرد يې قانون دی او دا عربي توری نه دی.

ابن منظور وايي: و قانون كل شيء: طريقة و مقياسة. قال ابن سيدة: وأراها دخيلة.^۳

ترجمه: د هر شي قانون د هغه تگلاره او د کچې پېژندلو معيار دی. لغتپوه ابن سیده وايي: فکر کوم چې دا کلمه د عجمي څخه عربي ته ننوتې ده.

دا چې عربي ته له کومي ژبې راغلې ده؟ په دې اړه ابوالقواء وايي: دا سرياني کلمه ده د خط کش معنی لري. «۴» نورو بيا ويلي چې يوناني يا هم سرياني کلمه ده، خو پر دې ټکي متفق دي چې په يادو ژبو کي د خط کش معنی لري. «۵»

د قانون اصطلاحي تعريف:

علامه سيوطي او جرجاني وايي: القانون: أمر كلي منطبق على جميع جزئياته التي يتعرف أحكامها منه،^۶

ترجمه: قانون عمومي امر دی چې پر خپلو ټولو هغو جزئياتو تطبيق لري چې احکام يې له ده څخه پېژندل کېږي. «۷»

د قانون اصلي معنی دا بيانوي چې قانون له کوروالي او انحراف څخه مخنيوی او داسي خلک پر سمې لارې برابرې لکه خط کش چې خط سموي او له کوروالي او بدرنگۍ يې ساتي. د قانون اصطلاحي معنی دا بڼې چې قانون هلته قانون بلل کېدای شي چې د تطبيق وړتيا ولري او د رامنځ ته کېدو هدف يې هم پر ټولو خلکو يو ډول تطبيق وي. کوم څه چې د تطبيق په خاطر نه وي را منځ ته شوی، د قانوني تعريف پر ځای د هغه په هکله داسي تعريف ښه دی چې دا يوه ليکلې مجموعه ده چې د زورواکو لخوا پر کمزورو د ظلم توجيه کولو په خاطر را منځ ته شوې ده. په دې اړه به د قانون د تطبيق ارزښت اړوند نور بحث هم راشي.

د قانون لفظ په عربي کتابونو کي د قاعدې او اصل په معنی ډېر کارېدلی دی؛ په ځانگړي ډول د صرف او نحو په کتابونو کي آن تردې چې يو صرفي کتاب د قوانين زرادي په نامه مشهور دی. دا رنگه ابن سينا چې د رنځپوهني په فن کې د «القانون في الطب» په نامه کوم کتاب ليکلی دی، په هغه کې يو سل او يو ډېرش ځله دقانون الفاظ کارول شوي دي. «۸»

دا رنگه د فقه په کتابونو کې هم دا لفظ اوسنی اصطلاحي معنی ته نژدې کارول شوی دی. «۹» خو په دې خاطر چې د قانون لفظ له نورو ژبو عربي ته راغلی او د قرآن کریم د نزول په وخت کي يې په عربي کي استعمال لا هم ډېر نه وو عام شوی، په قرآن کریم کي د قانون

په لفظ نه دی کارول شوی، بلکي د هغه پر ځای د حکم، شرعیت او دين توري کارول شوي دي؛ الله پاک ويلي:

﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرْعَةً وَمِنْهَا جَا﴾ المائدة: ۴۸

ترجمه: ستاسو د هر امت لپاره مي شريعت او تگلاره ټاکلې ده.

په قرآن کریم کي دين ډېر ځايونه کارول شوي او په دين کي د قانون معنی نغښتې ده:

د سوره يوسف: ۷۶ په تفسير کې شيخ محمد محمود الحجازي ليکي: دين المليك شرعة

وقانونه. دا رنگه شيخ وهبه زحيلي فرمايلي: في دين المليك: في قانون أو نظام أو حکم أو شرع ملك مصر. «۱۰» دين يعني د پاچا

قانون، نظام، حکم او شريعت.

قانون جوړونې ته اړتيا:

د قانون رامنځ ته کېدل داسي يو څه دي چې عقل او نقل يې دواړه پخلى کوي؛ ځکه د انسان جوړښت داسي شوی دی چې ټولنيز ژوند ته اړتيا لري؛ لکه څرنگه چې پخوانيو کتابونو په دې اړه ويلي: الانسان مدني بالطبع. «۱۱»

يعني انسان په فطري ډول ټولنيز گډ ژوند غواړي.

په ټولنيز گډ ژوند کي خامخا داسي حالات را منځ ته کېږي چې قانون ته اړتيا پيدا کوي؛ تر څو د ظلم مخنيوی وشي او خپلمنځي شخړې په عادلانه ډول حل شي؛ الله پاک ويلي دي: ﴿لَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحَكِيمَ إِسْرَافًا وَكُفْرًا وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَ وَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ﴾ القصص: ۲۵

ترجمه: بې شکه ما خپل پېغمبران د روښانه دلايلو سره لېږلي او کتاب او

تله مي ورسره نازل کړي د دې لپاره چې خلک په انصاف چلند وکړي. ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَبَكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنَ لِلْخَالِطِينَ حَصِيمًا﴾^{السنه: ۱۰۵}

ترجمه: بې شکه دا کتاب مي تاته په حق نازل کړی، د دې لپاره چې د خلکو ترمنځ په هغه څه پرېکړه وکړي چې الله درېښوولي او د خائنانو په کټه دعوا مه کوه. ﴿وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾^{الحل: ۶۴}

ترجمه: پرتامي دا قرآن فقط د دې لپاره نازل کړی چې دوی ته هغه څه بيان کړي چې اختلاف يې په کې کړی او مؤمنانو ته لارښود او رحمت وي.

دغه ټول آيتونه ښيي چې انسانان د خپل ژوند په چارو کې يو قانون ته اړتيا لري: د دې لپاره چې د دوی ترمنځ را پيدا شوي شخړې په سمه توگه حل شي: دغه ډول قانون ته د ارزښت وړکولو په وجه قرآن کریم اهل کتابو ته يو ډول امتياز ورکړی، که څه هم هغوی له خپل اصلي مسيره منحرف شوي، خو په اصل کې د الله قانون ته منسوب دي، نو د دوی په لاس د ذبح شوي څاروي غوښه يې هم حلاله گڼلې، د کتابي ښځې سره يې واده هم روا بللی دی. «۱۲» او د ظالمانو پرته د نورو په هکله يې د درناوي سپارښتنه هم کړې ده:

﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالْقِيَمِ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾^{العنکبوت: ۴۶}

ترجمه: د اهل کتابو سره فقط په داسې طريقې مباحثه کوئ چې تر ټولو غوره وي، پرته له ظالمانو يې.

دلته قرآن کریم آسماني قانون ته د درناوي په وجه د اهل کتابو سره د خبرو په وخت کې تر ټولو غوره تگلارې کارولو امر کوي. له دې حکمه يې ظالمان استثنا کړي دي. د ظالمانو له جملې يې هغه کسان دي چې خپل قانون ته هم په بشپړه توگه ژمنتيا نه لري، بلکې د خپل شته کتاب هم ځيني برخې مني او ځيني يې نه مني. «۱۳»

تر دې ځايه دا خبره واضحه شوه چې انسان يو ډول قانون ته اړتيا لري چې هغه په اسلامي سيمو کې الهي قانون دی او په نورو کې بل ډول قوانين دي. اوس دلته يوه

پوښتنه دا پيدا کېږي چې ولي په هر دور کې نوي قوانين را منځ ته کېږي په ځانگړي ډول په اسلامي سيمو کې چې هلته د الله قانون شته بيانورو قوانينوته څه ضرورت شته؟ آيا دا د الله د قانون سره سيالي يا ورباندې نيوکه نه ده؟

د دې پوښتني جواب دا دی چې ځانگړي قوانين په دې خاطر را منځ ته کېږي چې د انسان ژوند تل د بدلون په حال کې دی؛ نو د هر وخت خپلې اړتياوي او غوښتني وي؛ په دا وجه قرآن کریم عمومي او نه بدلېدونکي اصول خپله ټاکلي دي او کوم څه چې د زمان او مکان په بدلون سره بدلېږي، هغه يې د شورا او د وخت حاکم صلاحيت ته سپارلي دي چې د خپل وخت د غوښتنو سره سم يې را منځ ته کړي مشروط په دې چې د قرآني اصولو سره به په ټکر کې نه وي؛ د دې لپاره ساده مثالونه دا دي چې په هيڅ آيت او حديث کې نه دي ويل شوي چې د درس لپاره داسې مهال وپش وليکي چې په فلاني ساعت که به فلانی استاد فلانی کتاب لولي، په فلاني تاريخ دي آزمويښه، بيا رخصتي او پر فلاني تاريخ دي بيا د درس پيل وي. ليکن د نظام را منځ ته کولو په خاطر دا يوه اړتيا ده چې کله د ښوونځي يا پوهنتون د ادارې لخوا جدول جوړ شي، ټول يې په تطبيق مکلف دي.

د لمانځه ځيني وختونه لکه ماسپښين او ماخوستن په ديني لحاظ له اوله تر آخره ډېر پراخه وخت لري، خو په دې خاطر چې خلک انتظار پاته نه شي د سيمي ملا امام او مشران په جدول کې د شرعي وخت له منځه يو خاص وخت ټاکلای شي، ټول په همغه جدول ځانونه مکلف گڼي. همدا رنگه د عسکري دندې لپاره سيمه ټاکل او د ډبرې مهال وپش، همداسې د ترافيکي چارو، سوداگريزو چارو، د ملکي خدماتو چارو قوانين، د جزاء قانون، مدني قانون او نورو چارو قوانين. پېغمبر صلی الله عليه وسلم تر هجرت وروسته په مدينه کې له مېشتو يهوديانو سره يو معاهده وليکله چې په هغې کې د مدينې د هر وطنوال حقوق او مکلفيتونه ښوول شوي دي که هغه مسلم وي که غير مسلم وي. «۱۴» په دغې معاهده کې يادې شوي مادې په اوسنی اصطلاح د وطنوال مکلفيتونو او حقوق پېژندنې قانون دی او دا کار د الله د قانون سره نه سيالي او نه ورباندې نيوکه ده؛ ځکه دا د الله په اجازه را منځ ته کېږي او الله پاک خپله ويلي:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾

﴿أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْحَيْرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾^{الاحزاب: ۳۶}

ترجمه: چې کله الله او پېغمبر يې د کوم کار پرېکړه وکړي، بيا نارينه مؤمن او ښځينه مؤمني ته په خپلو چارو کې د بل شي اختيارول نشته او هر څوک چې د الله او پېغمبر بې امري وکړي، هغه په ښکاره ډول بېلارې شوی دی.

په دغه آيت کې الله پاک دا قيد ذکر کړی وايي چې کله الله او پېغمبر پرېکړه وکړي، هلته يې بيا مخالفت نه دی روا. نو دا خبره معلومه شوه چې کوم ځای يې پرېکړه نه وي کړې، هلته يې بنده ته اختيار ورکړی دی؛ الله پاک ويلي:

﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ سَيِّئًا﴾^{مریم: ۶۴}

ترجمه: ستا رب هېروونکی نه دی. يعنې هيڅ شی يې نه هېرېږي. کوم څه ته چې يې حکم نه دی ټاکلی، خپله يې دا غوښتل چې د هغه اختيار بنده ته ورکړي. دا رنگه الله پاک ويلي:

﴿وَمَا كَانَتْ أَلْفَاكُ لَكُمْ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتُمُوهُمْ فَصَلُّوا لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^{التوبة: ۱۱۵}

ترجمه: الله داسې نه دی چې کوم قوم تر هدايت کولو وروسته بېلارې کړي ترڅو چې دوی ته هغه څه واضح کړي چې دوی ځان ورڅخه ساتي؛ بې شکه الله په هرڅه پوره پوه دی.

دغه آيت ښيي چې کوم څه ته الله پاک واضح حکم نه وي ټاکلی، پر هغه چا ته سزا نه ورکوي. د دې خبرې لنډيز دا چې تليپاته او نه بدلېدونکي قوانين او اصول خدای پاک خپله واضح کړي دي او کوم څه چې د زمان او مکان په بدلون سره بدلېږي، هغه خدای پاک په خپل حکمت سره د بندگانو خوښي ته پرې ايښي دي؛ که هر څه د قرآن کریم په الفاظو کې خدای پاک په صراحت ويل غوښتلای، بيا يې شورا، د حاکم فرمان، عرف او د عالمانو اجتهاد او هڅو ته ځای نه پرېښودی.

په اسلام کې د قانون سرچينې:

۱- په اسلام کې د قانون لومړی او لوړه سرچينه دين او پر ټولو حاکمه سرچينه د الله کتاب او ورپسې د پېغمبر صلی الله عليه وسلم ثابت احاديث دي؛ ځکه الله تعالی خپل کتاب د فرقان په نوم ياد کړی دی.

(سورة الفرقان: ۱ وگوره) فرقان يعنې حق له باطله بېلوونکی او د حق پېژندنې تله.

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِرُوا عَلَى اللَّهِ﴾^{الحجرات: ۱}

﴿وَرَسُولُهُ وَأَقْرَبُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

ترجمه: ای مؤمنانو! ترالله او پېغمبر یې هیڅ شی مه مخکې کوئ، له الله ووبرېئ؛ بې شکه الله اورېدونکی پوره پوه دی.

په دې اړه د سورة الاحزاب: ۳۶ نمبر آیت مخکې تېر شو او د نور تفصیل لپاره سورة النساء: ۱۱۵ ورسره سورة الرعد: ۴۱ وگورئ.

۲- **شورا:** په اسلام کې د قانون جوړونې دویمه سرچینه شورا ده، شورا خپله قرآن کریم تأیید کړې. هغه ولس یې ستایلی چې د شورا له لارې خپلې ستونزې هواروي. قرآن کریم د سورة الشوری په نوم یو سورت هم لري. ^{۱۵} په تقنیني شورا کې چې کوم څه تصویب کېږي هلته د دینپوهانو ترڅنګ د اړوندې مسألې خپل متخصصین او کارپوهان اړین دي تر څو قانون داسې تصویب شي چې نه له دین سره په ټکر کې وي او نه هم د خپلو اړوندو مصلحتونو سره په ټکر کې وي.

د بېلګې په توګه: که د طبي چارو اړوند قانون وي هلته د ماهره ډاکټرانو نظر اړین دی او که د انجنیرۍ اړوند قانون وي هلته د همدې څانګې ماهرینو نظر اړین دی؛ فقهاء کرامو ویلي: **وَإِنَّمَا يَرْجِعُ إِلَى مَعْرِفَةِ كُلِّ شَيْءٍ إِلَى مَنْ لَهُ بَصَرٌ فِي ذَلِكَ الْبَابِ كَمَا فِي مَعْرِفَةِ الْقِيَمَةِ وَالْأَصْلِ فِيهِ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾** ^{البحر: ۴}

ترجمه: د هر شي د پېژندنې لپاره صرف هغه چا ته مراجعه کېږي چې په اړه یې معلومات لري؛ لکه د قیمت پېژندنې په اړه چې همداسې ده: دلیل په دې کې دا دی چې الله تعالی ویلي دي: که نه پوهېږئ، د پوهې د خاوندانو څخه پوښتنه وکړئ.

دارنګه فقهاء کرامو د ښځو د معلوماتو په اړه په همدغه آیت تردلیل نیولو وروسته ویلي: **وَالنِّسَاءُ فِيمَا لَا يُطَلَعُ عَلَيْهِ الرَّجَالُ أَهْلَ الذِّكْرِ.** ^{۱۶}

ترجمه: په هغو چارو کې چې نارینه یې معلومات نه شي ترلاسه کولای، ښځې اهل ذکر (چارپوهانې) دي.

شورا ته په افغاني دود کې جرګه هم ویل کېږي. شورا د ډېر پخواني دوره په افغاني ټولنه کې شتون درلود. اسلام دغه فکر تأیید او نور یې هم بډایه کړ. دا د هغو اسلامي کارونو یوه بېلګه ده چې افغانانو د اسلام تر مخه هم عملي کول. ^{۱۷} هغه خبره چې وايي:

افغانانو یا پښتنو نیم قرآن منلی. د هغې سم هدف همدا دی چې د قرآن د را رسېدلو تر مخه ئې د قرآن نیمه برخه احکام د ټولني د

دود په توګه منلي وو؛ لکه: غیرت، پاک مني، وفا، رښتینولي، بڅښه، مېلمه پالنه، د مشر قدر، د ملګري او ګاونډي د حقوقو درناوی او داسې نور. د شورا مفهوم په ارزښت تر عنوان لاندې یو مضمون په همدې پیام حق مجله کې تېر کال مونږ خپور کړی، تفصیل یې دوستان هلته کتلاي شي.

۳- **د وخت حاکم تقنیني فرمانونه:** د مسلمان مشروع حاکم هغه فرمان چې ټول رعیت ته عمومي حکم په کې صادر کړي، دا هم په انتظامي چارو کې د قانون یوه سرچینه بلل کېږي. په دې شرط چې د الله تعالی او پېغمبر ﷺ د حکم سره په ټکر کې نه وي؛ قرآن کریم ویلي دي: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَطِيعُوا أَوْلِيَّ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ نَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾** ^{النساء: ۵۹}

ترجمه: ای مؤمنانو! د الله حکم ومنئ، د پېغمبر حکم ومنئ او ستاسو د امر واکمنانو خبره هم ومنئ. که مو په کوم شي کې اختلاف سره وکړ، هغه د الله او پېغمبر پر حکم حل کړئ، که په الله او آخرت ایمان لرئ دا کار ډېر ګټور او پایلي یې ډېرې ښې دي.

دلته دا ویل شوي دي چې که د رعیت او حاکم ترمنځ هم په کوم شي کې اختلاف رامنځ ته شي، دواړو ته د حل ستره او لوړه مرجع د الله او پېغمبر حکم دی. نو دا ښې چې په هغه صورت کې د مسلمان حاکم د خبرې منل اړین دي چې د دغې لوري او سترې مرجع سره په ټکر کې نه وي.

۴- **د ټولني سم دودونه:** د قانون یوه بله سرچینه ټولنیز ارزښتونه، د ټولني خپلمنځي معقول تعامل او کلتور دی چې د شریعت په ژبه کې عرف ورته ویل شوي؛ ځکه په قرآن کریم کې چې د معروف توري کارول شوي دي، هلته ډېر ځایونه دغه ټولنیز عرف مراد وي:

لکه دا آیت چې وايي: **﴿وَأَلْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنْمِ الْرَضَاعَةَ وَعَلَى الْوَالِدِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾** ^{البقرة: ۲۳۳}

ترجمه: میندې به خپلو اولادونو ته دوه پوره کلونه تی ورکوي دا حکم د هغه چا لپاره دی چې غواړي د تي ورکولو نېټه بشپړه کړي او د اولاد پر څښتن د دوی خرجه او کالي دي د دود سره سم.

دلته په دې خاطر چې نفقه او کالی د وخت او سیمې په بدلون سره بدلېږي، قرآن کریم

ځانګړې حد نه دی ورته ټاکلی، بلکې عرف ته یې حواله کړي دي. چې په شتمني کې ده ته ورته د سیمې نور خلک په دغه وخت کې پر دغومره خدمت څومره مصرف ورکوي، دغه سړی به هم هغومره مصرف ورکوي. دې ته ورته خبره په سورة البقرة: ۲۳۶ و ۲۴۱ والنساء: ۶ و سورة الطلاق: ۶ کې هم شته.

هر دود او عرف سم نه وي، په سمون او اعتبار کې یې اساسي شرط دا دی چې د الله تعالی او پېغمبر ﷺ د حکم سره به په ټکر کې نه وي؛ د دې حکم دلایل مخکې هم تېر شول. پر هغه سربېره په ځانګړي ډول قرآن کریم ناوړه دودونه ډېر ځایونه رد کړي وايي: **﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَّلُوا كَانَتْ آيَاتُهُمْ لَا يَحْقِرُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾** ^{البقرة: ۱۷۰}

ترجمه: چې کله دوی ته وویل شي: د هغه حکم لاروي وکړئ چې الله نازل کړی، دوی وايي: (داسې نه کوو) بلکې د هغه څه لاروي کوو چې مونږ خپل پلرونه (مشران) ورباندي موندلي دي. آیا که څه هم د دوی مشران نه پر کوم شي عقل کاروي او نه پر سمه لاره وي، بیا به هم دوی په هغوی پسې ځي ډېرې سربېره نور هم ډېر ځایونه شته چې هلته قرآن کریم په ناوړه دودونو د خلکو استدلال یادوي او ردوي. ^{۱۸} عمر ﷺ ویلي دي: «كُلُّ شَرِّطٍ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرِّطٍ» ^{۱۹}

ترجمه: هر شرط چې د الله له کتابه مخالف وي، هغه باطل دی که څه هم سل شرطه وي. فقهاء کرامو هم ویلي: **«وَكُلُّ عُرْفٍ وَرَدَ النَّصَّ بِخِلَافِهِ فَهُوَ غَيْرُ مُعْتَبَرٍ.»** ^{۲۰}

ترجمه: هر هغه عرف اعتبار نه لري چې د آیت یا نبوي حدیث مخالف وي.

د افغانستان اساسي قانون درېیمه ماده هم وايي: په افغانستان کې هیڅ قانون د اسلام سپېڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف نه شي کېدای. نو هیڅ قانون د الهي فرقان سره د مخالفت په صورت کې مشروعیت نه لري، بلکې هر قانون به د همدې فرقان په رڼا کې مشروعیت پیدا کوي؛ لکه څرنګه چې هیڅ فرعي قانون د اساسي قانون پر خلاف اعتبار نه لري.

د قانون تطبيق ته اړتيا:

د قانون عملي کول عقل او نقل دواړه حتمي گڼي؛ ځکه د عقلي پلوه یو خو دا خبره ده چې قانون که هرڅومره ښه قانون وي چې عملي نه شي گټه یې نه رامنځ ته کېږي، بلکې لا یې په رامنځ ته کېدو سره د خلکو مسؤلیت زیاتېږي. که یو سړی هرڅومره طبي قوانین ځان ته معلوم کړي ترڅو یې عملي نکړي، صحت ته یې گټه نه کوي، بلکې د روغتیا پر ځای ناروغي ورته راوړي. دغه رنگه که یو سړی هرڅومره هندسي (انجنیري) قوانین زده کړي وي، چې عملي یې نکړي، د ودانۍ پر ځای وړانۍ را منځ ته کوي؛ د دې خبرو ژوندي مثالونه شته. ترافیکي قوانین زموږ موټروانانو ته معلوم وي، خو چې پر څلورو لارو یې خپله ترافیک کنټرول نکړي، قوانین نه رعایت کېږي، له څو اړخه موټران سره مخ په مخه شي، پر ټولو لاره بنده شي او ټول خورېږي، هیڅ یوه ته هم آسانی نه وي. پر هماغه څلورلارو چې کله ترافیک ودرېږي او قوانین عملي کړي، لږ وخت یوه خوا انتظار کړي، بله خوا موټران تېر شي، بیا بلې خوا ته نوبت ورکړي، دا هم تېر شي، ټولې خواوې له ستونزو خلاصې او په راحت شي.

دویمه دا خبره ده چې بې قانونه ژوند د انسان مدني الطبع جوړښت سره په ټکر کې او وحشت دی. زموږ په هیواد کې بې ډېره خطرناکه کچه هم مثالونه شته؛ لکه هغه وخت چې کابل پر څو برخو وېشل شوی وو، هیڅوک خوندي نه وو، هرڅوک په عذاب وو آن تردې چې ځینې وطنوال دې ته اړ شول چې ځانونه له څو پورېزه ودانپورا وغورځوي او خپل ژوند ته د پای ټکی کېښېږدي. دغه ترڅو تجربو ته په کتو دا را ته ثابتېږي چې قانون که هرڅومره کمزوری هم وي،

تردغسي وحشت ډېر غوره دی. له دیني پلوه هم په دې اړه دلائل ډېر دي؛ ځکه د اسلام په رڼا کې جوړشوي قوانین په دې لحاظ چې د اسلام برخه ده، عملي کول یې د اسلام عملي کول دي او په نه عمل کول یې یو ډول د اسلام سره مخالفت کېږي؛ ځکه که قانون مسقیماً له اولي سرچینې (دین) څخه اخیستل شوی وي، خو خبره ښکاره ده، که مستقیماً له هغه څخه نه وي

را اخیستل شوی، بیا هم له یوه داسې حکمه مخالفت دی چې اسلام یې پخلی کړی او ښه عمل یې ورته ویلی دی. په تېر بحث کې دا خبره بیان شوه چې قرآن کریم د اهل کتابو هغو خلکو ته هم په درناوي قایل دی چې د خپل کتاب حکم ته ژمن وي، خو هغه کسان چې خپل هغه قانون ته هم نه وي ژمن چې دعوه یې کوي؛ قرآن کریم ورته وايي:

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ نَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^{٤٤} البقرة:

ترجمه: آیا خلکو ته د ښو امر کوئ او خپل ځانونه هېروئ، په داسې حال کې چې تاسو کتاب تلاوت کوئ، آیا نو عقل نه کاروئ.

مسلمانانو ته یې هم ویلي دي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾^{٣-٢} الصف:

ترجمه: ای مؤمنانو! ولې هغه څه وایاست چې نه یې عملي کوئ د الله په حکم کې دا خبره ډېره ناخوښه ده چې داسې څه وواياست چې نه یې عملي کوئ.

دې ته فکر وکړئ چې یو څوک قانون ته د ژمنتیا دعوه کوي او بیا یې نه عملي کوي تر دغه حکم خو به نه لاندې کېږي؟ د یو هیواد تابعیت قبول د هغه هیواد د قوانینو منلو ژمنه او تړون دی او په تړون او ژمني وفا هم هغه څه دي قرآن کریم امر په کړی دی؛ وایي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾^١ المائدة:

ترجمه: ای مؤمنانو! په تړونونو وفا وکړئ.

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَتْ مَسْئُولا﴾^{٣٤} الإسراء:

ترجمه: په تعهد وفا وکړئ؛ بې شکه د تعهد په اړه پوښتنه کېږي.

دغه تعهد که د مسلمان په توگه چا کړی وي، د قانون ټولې هغه برخې به یې عملي کوي چې اسلامي یې تایید کوي او که یې د غیر مسلم په توگه تعهد کړی وي، هغه یې په ټولو برخه نه دی مکلف؛ د مثال په توگه اسلام غیر مسلم معاهد او ذمي ته پر ځینو هغو شیانو سزا نه ورکوي چې مسلمان ته ورباندې سزا ورکوي؛ لکه شراب چې مسلمان ته یې پر خورلو سزا شته او معاهد او ذمي ته نشته؛ ځکه غیر مسلم د دغو احکامو د منلو وعده نه ده کړې او مسلمان یې وعده کړې ده. اسلام څوک نه مجبوره کوي، ولې څوک چې خپله یو ځل وعده کوي او بیا یې ماتوي هغه د سزا وړ دی او اسلام دغسې شخص ته سزا ورکوي؛ ترڅو د اسلام په نامه شرابخوري،

فسق او فجورونکري او اسلام نوم بدی نکړي.

د تېر بحث لنډيز:

انساني ژوند قانون ته اړتیا لري. په اسلام کې د قانون لوړه او پر ټولو حاکمه سرچینه قرآن کریم دی. قانون که هرڅومره ښه وي چې عملي نه شي گټه یې خلکو ته نه رسېږي. که قانون عملي شي هم خپله عمل کوونکو ته گټه کوي او هم نورو ته. که قانون هیڅ عملي نه شي، د بې قانونۍ په شان حالت را منځ ته کېږي. بې قانونه جنګلي ژوند وحشت دی. ټول خلک له ستونزو سره مخامخ کوي. که قانون یو څه عملي کېږي د نورو برخو د عملي کېدو هڅې یې باید وشي؛ ځکه تر بې قانون ژوند کمزوری قانون هم ښه دی.

مراجع:

١. القاموس المحيط للفيروز آبادي: [ص ١٢٢٦]
٢. الصحاح تاج اللغة وصحاح العربية لاسماعيل بن حماد الجوهري الفارابي: [٦/ ٢١٨٥]
٣. لسان العرب لابن منظور [١٣/ ٣٤٩] وانظر: المحکم والمحيط الأعظم لعلي بن اسماعيل بن سيده: [٦/ ١٣٦]
٤. کلیات لابي البقاء: [ص ٧٣٤]
٥. جامع العلوم في اصطلاحات الفنون [٣/ ٣٩] وگوره.
٦. التوقيف على مهمات التعاريف لعبد الرؤوف المناوي: [ص ٢٦٦]
٧. التعريفات للجرجاني: [ص ١٧١] ومجمع مقاليد العلوم في الحدود والرسوم للسيوطي: [ص ١١٧]
٨. په دې اړه مینه وال د ابن سینا کتاب «القانون في الطب» کتلاي شي.
٩. البحر الرائق [٥/ ٧٦] کتاب السير]
١٠. التفسير المنير للزحيلي [١٣/ ٢٠] ومثله في التفسير الواضح [٢/ ١٩٤].
١١. قرة عين الأخبار لتكملة رد المختار [٨/ ١٧٧] والعناية شرح الهداية [٩/ ٦].
١٢. سورة المائدة: ٥ وگوره.
١٣. سورة البقرة: ٨٥ وگوره.
١٤. الرحيق المختوم [ص ١٧٣] وگوره.
١٥. په دې اړه د تفصیل لپاره: سورة الشوری: ٣٨، سورة البقرة: ٢٣٣، او آل عمران: ١٥٩ وگوره.
١٦. بدائع الشرائع (٥/ ٢٧٩) کتاب البيوع خيار الشرط.
١٧. وگوره: په هندوستان کې د پښتنو پاچاهي، د اعظم سیستانی لیکنه ٨٤-٨٦ مخونه.
١٨. لکه دغه موارد: المائدة: ١٠٤، الأنعام: ١٣٦ - ١٤٤، الأعراف: ٢٨، یونس: ٧٨، الأنبياء: ٥٣ - ٥٤، الشعراء: ٧٤-٧٧، لقمان: ٢١، الزخرف: ٢٢-٢٤.
١٩. صحيح البخاري [٣/ ١٩٨] کتاب الشروط باب المکاتب وما لا یجوز من الشروط التي تخالف کتاب الله رقم الحديث: [٢٧٣٥].
٢٠. المبسوط للسرخسي [١٢/ ١٩٦] کتاب البيوع شراء اللین في الضرع].
٢١. هغه مخکینی مرجع [٢٠/ ٢٧] باب الكفالة بالمال] وگوره.

ساختار اداری

قسمت اول:

ناصرالدین دریز

شیوه ایست که به وسیله آن فعالیت‌های اداره تنظیم، تقسیم، هماهنگ و سازماندهی می‌شود. ساختار اداری تعیین کننده روابط کاری و نشان دهنده سلسله مراتب اداری و حیطة کنترل مدیران است.

ساختار اداری حاصل فرایند سازماندهی است. ساختار اداری آئینه تمام نمای استراتیژی، قوانین، نحوه ارتباطات، جایگاه تصمیم گیری ها، هماهنگی وظایف و تلفیق آنها در اداره است.

مسوولان ساختارهایی را در نظر می‌گیرند تا بتوانند فعالیت های کاری اداره و روند اجراات افراد را به گونه بهتری رهبری، مدیریت و نظارت نمایند.

ساختار اداری رونما می‌کند که وظایف محوله چگونه اجراء شده و چه کسی به که گزارش می‌دهد و امور اداری چطور رعایت می‌شود. ساختار اداری تعیین کننده روابط رسمی میان افراد و نشانگر سطح سلسله مراتب اداری و در برگیرنده طرح سیستم هایی است که به وسیله آن واحدهای اداری بهم نزدیک شده و در نتیجه روند ارتباطات سالم در اداره تأمین می‌گردد.

ساختار اداری تحت تأثیر اهداف، استراتیژی، محیط کار، تکنالوژی، اندازه و حجم اداره ترتیب می‌گردد.

ساختار اداری، چارچوبی است که مسوولان آن را برای تقسیم و توزیع اختیارات و هماهنگی اجراات ایجاد می‌کنند.

ساختار اداری هر اداره با هم فرق دارد، زیرا شرایط کاری و راهبردی و اهدافی که اداره ها دنبال می‌کنند، با هم متفاوت اند. ساختار اداری الگوی تعیین کننده برای تأمین روابط نظام اند میان افراد یک اداره بوده که مدیران ارشد در مشوره با مسوولان منابع بشری آن را به میان می‌آورند.

اداره های پویا و دانش محور برای افزایش کارایی، ساختارهای اداری را مطابق نیازها و شرایط جدید تغییر داده و دانش و دریافت های مدیران و کارکنان خود را بروز می‌نمایند تا در میدان همآوری از سرعت تحولات علمی و ابتکارات اداره های رقیب عقب نمانند و خدمات نو و بهتری را برای مراجعان عرضه نمایند.

دست یافتن به این آرمان نیازمند وجود افراد و افکار پویا و خلاق است و لازمه آن اصلاحات اداری در جهت نوآوری ساختارها و ابتکار در اداره می‌باشد. کارشناسان به این باور اند که نوآوری ساختاری فرایند چند بعدی است که کلیه سطوح اداری را در بر گرفته و هویت اداره و رمز ادامه حیات موفقیت آمیز آن را برای مشتریان به معرفی می‌گیرد.

نکات زیادی اند که اداره ها برای طرح و ترتیب فرایند ساختار اداری از آن بهره می‌برند، اما اصول اولیه و شروط اساسی اندکی وجود دارند که در هنگام ساختار سازی باید با دقت در نظر گرفته شوند.

از جمله مهم ترین آنها در هفت مورد زیر خلاصه می‌شود:

۱. اهداف و کاری که اداره می‌خواهد انجام دهد
۲. اندازه اداره
۳. تعداد کارکنان
۴. عایدات
۵. پراکندگی جغرافیایی
۶. امکانات و ظرفیتهای
۷. نوع کسب و کاری که اداره در اختیار دارد.

اصلاحات و بهسازی ساختاری نیاز به یک رشته سازکارهای اداری دارد. جهت آشنایی با این موارد لازم است تا در این مقاله چگونگی رویکرد ساختار اداری و مؤلفه های مرتبط به عنصر تشکیلات به طور فشرده بررسی گردد.

همچنان نظر به تجارب علمی و عینی تلاش می‌شود تا رابطه این مفاهیم از لحاظ نظری و عملی در مباحث کوتاه مورد کنکاش قرار گیرد، تا برآینده آن در قالب یک مطلب ویژه در زمینه مدیریت نوآوری ساختار

اداری، مورد استفاده واقع گردد.

اصلاح ساختار اداری

ایجاد تغییر در ساختارهای تشکیلاتی یکی از ضرورت های انکارناپذیر و یک راه حل اساسی برای اصلاح نظام اداری است که در هنگام نیاز و نظر به تغییر شرایط، مدیران ارشد به آن مبادرت می ورزند.

در ادارات دولتی نظر به ضرورت، ساختارهای اداری تغییر می یابند.

ولی چیزی که در این راستا مهم است، زمان تغییر و چگونگی تغییر در ساختارهاست که آیا تغییرات جدید می تواند جوابگوی خواست های نو بوده و نیاز اداره را برآورده سازد.

از جانب دیگر، در تغییرات اداری به گونه گسترده خواسته یا نخواست، علاقه مسوولان دخیل می باشد که این امرنیز به عنوان یک چالش در فراراه اصلاح نظام اداری تلقی می گردد.

در مبحث زیر از چهار روش رایج و مشهوری که برای آوردن تغییر در ساختارهای به ویژه کلان نظر به ضرورت و شرایط جدید استفاده به عمل می آید، نام برده می شود:

۱. **ادغام:** یک بخش ساختار تشکیلاتی با بخش دیگری یکجا می گردد.

۲. **حذف:** یک بخش ساختار تشکیلاتی از میان برداشته می شود.

۳. **تقسیم اداره ها:** اداره های بزرگتر به واحدهای کوچکتر تقسیم می گردند.

۴. **جابجایی بست های اداره:**

شماری از بست های یک واحد در داخل تشکیلات یک واحد دیگر جابجا می شوند.

۵. در ضمن غرض اصلاح و بهبود ساختار اداری باید به دو نکته اساسی دیگر نیز توجه گردد و آن تفکیک میان ساختارهای تواناساز و ساختارهای بازدارنده است.

برای فهم بهتر، این مطلب در بحث زیر به گونه فشرده دنبال می گردد.

ساختار تواناساز

۶. آنچه که موجب اهمیت ساختار تواناساز می شود عناصر و ویژگی های سازنده، قدرت جهت دهی و پیش برندگی آن در اداره و قابلیت های کارکردی ناشی از آنست.

ساختار تواناساز در بردارنده قواعد و مقرراتی است که رهنمای حل مشکلات می باشد. بدین ترتیب فرایند حل مساله را بهبود بخشیده و در اصلاح و بهسازی ساختار اداری می توان از آنها کمک گرفت.

ساختار بازدارنده

ساختار بازدارنده شامل سلسله مراتب انعطاف ناپذیر و قواعد و مقررات دست و پاگیر است که مانع اصلاح و تغییر نظام اداری می گردد. برای اصلاح ساختار اداری، باید از این مؤلفه ها به گونه یی گذشت و به تغییر آنها پرداخت.

در راستای تغییرات، همکاری و همنوابی اعضای اداره های به ویژه متمرکز مهم است. رفتار افراد مخالف اصلاحات از نزدیک و به طور دقیق باید مدیریت و کنترل گردد. در ضمن برای اصلاح ساختاری اداره های متمرکز و غیرمتمرکز، رسمی و غیررسمی با قواعد و روش های جداگانه معامله صورت گیرد.

عناصر کلیدی ساختار اداری

۱. **تخصص کاری:** شغل ها به اساس چه و برحسب کدام معیار درجه بندی و به وظایف جداگانه طبقه بندی می شوند؟

۲. **تقسیم بندی کار به بخش های مختلف:** وظایف به چه اساسی دسته بندی می شوند؟

۳. **زنجیره اوامر:** گروه ها و افراد به چه کسی باید گزارش بدهند؟

۴. **محدوده کنترل:** یک مدیر چند نفر را می تواند به طور مؤثر مدیریت کند؟

۵. **تمرکز و عدم تمرکز:** چه کسی تنها تصمیم گیرنده نهایی است؟

۶. **رسمی سازی:** قوانین، مقررات و طرزالعمل ها تاچه میزانی می تواند بر اجراات مدیران و کارکنان نظارت داشته باشد؟

مفهوم سیستماتیک ساختار اداری

ساختار اداری، تجلی تفکر سیستماتیک اداریست که مرکب از یک سلسله عناصر ویژه شیوه تأمین ارتباطات و اجراات بین آنها و مجموعه ای از فعالیت های کاری واحدهای مرتبط به اداره است.

تفکر سیستمی به معنی تأمین پیوند منطقی و کارآمد میان عناصر سخت افزار و نرم افزار اداره است. در این راستا شناختن و رعایت مفاهیم منحصر به فرد اداره (سلسله مراتب، فعالیت ها، وظایف ویژه، فراگیری و مرکزیت) در اجراات کاری از اولویت ها به شمار می آید.

در ضمن آوردن هر گونه تغییر در تأمین رابطه میان واحدهای اداری، حدود صلاحیت ها و اختیارات، سطوح مدیریتی، تقسیم و توزیع وظایف افراد، ترتیب و تنظیم لایحه وظایف، ساختن نمودار تشکیلاتی، تعداد بست ها، مقررره ها و طرزالعمل های مربوطه در سایه تفکر سیستماتیک اداری صورت می گیرد.

ارکان ساختار اداری

ساختار اداری فعالیت و فرایندی است که به سه رکن اصلی اداره پاسخ می دهد:

۱. ساختار اداری تعیین کننده روابط رسمی و گزارش گیری در اداره است و نشان دهنده سطوحی است که در سلسله مراتب اداری وجود دارد و حیطة کنترل مدیران را مشخص می نماید.

۲. ساختار اداری تعیین کننده جایگاه افرادی است که به صورت جمعی در یک دفترکار می کنند و به تقسیم بندی واحدهای موجود کل اداره می پردازد.

۳. ساختار اداری شامل طرح سیستم هایی است که به وسیله آن همه فعالیت های واحدها هماهنگ و یکپارچه می شود که در نتیجه ارتباط مؤثر و اجراات متمر در اداره به عمل می آید.

اجزای ساختار اداری

در حوزه بازسازی ساختار اداری مباحث و موضوعات مختلفی وجود دارند که هر کدام از این مؤلفه ها به نوبه خود برای بهسازی و اصلاح اداره، مکمل و متمم یکدیگر بوده و منحصراً مجموعه ای از قواعد و ضوابط اداری برای نیل به اهداف راهبردی شناخته می شوند و موقعیت های اجزاء را هر چه بیشتر معین کرده و فعالیت های آنها را هماهنگ می سازد.

این امر از همه زیاده تر شامل کارایی مدیران و کارکنان نیز می شود که درایت، دانش، داشته ها و اندوخته های آنان در طراحی استقامت حرکت اداره و سازماندهی منابع آن با تمام اجزاء و اضعاف برای دستیابی به اهداف تعیین شده، متبازل و متبلور است.

در ضمن تاثیر محتویات اجزای و نحوه ساختار اداری بر بازدهی اداره برجسته بوده و از موضوعات مورد توجه پژوهشگران برای مطالعه، بررسی و ارزیابی می باشد.

به همین دلیل در مبحث طراحی ساختار اداری به طور جسته و گریخته به عمده ترین ابعاد، عناصر و اجزای ساختار اداری اشاره می رود که در ساختار سازی اداره نقش آفرین اند. مطالعه این نکات کلیدی به ویژه برای دست اندرکاران عاری از دلچسپی نیست.

طراحی ساختار اداری

طراحی ساختار اداری به نحوه ساخت و چارچوب بدنه اداره برای رسیدن به اهداف آن می پردازد. در هنگام طراحی ساختار اداری متغیرهای زیادی مورد توجه قرار می گیرند.

این متغیرها با استفاده از روش های مختلف بررسی و تحلیل می شوند. طوری که در این فراگرد، پیش از آغاز کار با جمع آوری اطلاعات مقدماتی و معلوماتی از شیوه هایی؛ مانند: پرسشنامه، مصاحبه و غیره استفاده به عمل می آید.

در راستای طراحی و اصلاح ساختار اداری اکثریت قریب به اتفاق کارشناسان از دو متغیر عمده با زیر مجموعه ای از عناصر مرتبط به آن نام می برند: ابعاد ساختار، و ابعاد محتوایی.

اول: ابعاد ساختاری

این متغیر مبین ویژگی های درونی یک اداره و مبنای اندازه گیری و مقایسه اداره با اداره های دیگر بوده که مشمول عناصر ذیل می باشد:

(۱) پیچیدگی

شامل موضوعات و سیستم های فرعی بوده که در داخل اداره انجام می شود. بر بنیاد تخصص در بستهها، شمار واحدهای کاری، تعداد وظایف و حدود سلسله مراتب، تعریف و اندازه گیری می شود. پیچیدگی بیشتر در اداره باعث افزایش مشکلات در رژیم کنترل و هماهنگی می گردد.

هر قدر فعالیت های اداره گسترده تر و بزرگتر بوده و به اجزای بیشتری تقسیم شده باشد، بر فرایندهای درونی و رابطه اداره با محیط پیرامون تأثیر گذاشته و در نتیجه به میزان پیچیدگی آن می افزاید.

پیچیدگی اداره بر رفتار کارکنان به سه شکل (افقی، عمودی و جغرافیایی) تجلی می کند.

الف. تفکیک افقی

تفکیک بین واحدها به اساس موقعیت کارکنان، ماهیت وظایف آن ها، سطح تحصیلات و آموزش هاصورت می گیرد. وجود حرفه های متعدد در اداره ای که به دانش، تخصص و مهارت های مختلف علمی نیاز دارند، اداره را از پیچیدگی بیشتری برخوردار می کند؛ زیرا تخصص گرایی و موقعیت های شغلی متفاوت، روند ارتباطات را کند کرده و شیوه های مدیریت، نظارت و هماهنگی فعالیت های اداره را به مشکل مواجه می سازد.

تفکیک افقی متوجه عرض سلسله مراتب اداری می گردد و با افزایش آن،

به میزان پیچیدگی اداره نیز افزوده می شود.

ب: تفکیک عمودی

وجود سطوح بیشتر میان مدیریت ارشد و واحدهای عملیاتی، عامل اصلی مخدوش شدن فرایند ارتباطات شده و هماهنگی میان آنها را دشوار می سازد.

هر قدر سلسله مراتب در اداره زیاده تر گردد، فاصله میان مدیر ارشد و واحدهای اداری بیشتر و هماهنگی میان آنها کمتر شده و به پیچیدگی روند اجراءات می افزاید. در تقسیم کار سلسله مراتب طولی، سه موضوع در نظر گرفته می شود:

(۱) تعداد سطوح اداری: ممکن است سلسله مراتب اداری به شکل هرم متوسط یا بلند تنظیم گردد.

(۲) حیطة نظارت: تعداد کارکنانی که به طور مستقیم به مدیر گزارش می دهند.

(۳) درجه تمرکز: این موضوع بر جایگاه اصلی تصمیم گیری در اداره اشاره دارد.

ج: تفکیک جغرافیایی:

به حجم پراکندگی واحدها، امکانات و قوای بشری می پردازد. این گونه تفکیک میزان پراکندگی ادارات و کارکنان را به اساس تقسیم مناطق جغرافیایی نشان می دهد.

یک اداره دارای ساختار بلند که از لحاظ موقعیت جغرافیایی سطوح اختیارات پراکنده دارد، نسبت به اداره ای که مدیریت واحد داشته باشد، پیچیده تر است.

در بحث تفکیک بر اساس مناطق جغرافیایی، مسافه بین مناطق نیز مدنظر قرار می گیرد. فواصل مناطق از یکدیگر و فاصله آن ها نسبت به اداره مرکزی و همچنان تعداد کارکنان هر واحد منطقه یی دارای اهمیت است.

ادامه دارد....

مشرانو ته پاملرنه

گل احمد صافی

کې یې دوی ته رخصت ورکړی او یقیناً دسپین پيرو درناوی او احترام دتولنيز ژوندانه دتکافل او داسلامي کورنۍ او ټولني دپرمختگ او تمدن دبنسټونو د ټينگتيا ديره لوره نښه گڼل شوې ده او سپين پيري او مشران ځکه په دې نسل حق لري چې د دوی له روزنيزو پروگرامونو او تجربو او د ځوانۍ له قوت څخه يې گټه ترلاسه کړي ده.

ترټولو زيات د انسان مور او پلار ښيگڼې او وفا ته اړ دي، حقيقت دا دی چې سپين پيري رقيق احساسات لري او هغه دا چې سپين پيري خپله تيره زمانه په ياد راوړي او خپل راتلونکي ته فکر کوي او له خپل اولاد، عيال، خپلوانو او دوستانو څخه يې جدايي په سترگو کې ځلېږي، نو مناسبه دا ده چې دوی ته تسلي او ډاډ ورکړ شي، زړونه يې بايد خوشحاله وساتل شي او له هرې ممکنې لارې څخه دوی ته ډاډينه او تسلي ورکړل شي.

خود دوی روغتيا ته بايد له هرچا څخه زياته پاملرنه وشي او د دوی رعايت په ډيره نيکه طريقه وشي او د دوی په دردونو او غمونو کې کمښت راوستل شي او مرضونه يې تداوي شي او په دوی د اړتيا سره سم مصرف وشي او لازم خوراک او څښاک ورته چمتو او مناسب ځای او لباس ورته تيار شي او که سرپرست ونه لري، نو بايد ځانگړي ځايونه ورته جوړ شي. اسلام سپين پيرو ته ولوکه مسلمان هم نه وي لازمه پاملرنه کړې ده لکه څنگه چې تاريخ په دې شاهد دی. او چا ته چې د دوی د خدمت او پالنې دنده ورکړل شوې ده بايد په صبر او حوصله له دوی څخه پالنه وکړي او د دوی زړونه خوښ وساتي، دا به وفا نه وي چې دوی د ژوند په دې پړاو کې په خپل حال پريږدو او هيڅ پوښتنه يې ونکړو، بلکې په کوم کور کې چې بوداگان شتون لري په هغه کور کې برکت او فيوضات وجود لري او بوداگان د کورنۍ د يووالي او خپلوۍ ساتلو لامل دي.

گټې: د سپين پيرو لپاره د وفا، ښيگڼې او درناوي حق ثابت دی.

- د سپين پيرو لپاره د روغتيا، ټولنيزو چارو او نقفې حق بايد مراعات شي.
- د سپين پيرو سره ښه چلند د دوی د احساساتو مراعاتول، تسلي او ډاډينه ورکول او د دوی د زړونو خوشال ساتل ضروري دي.
- د دوی د ژوند له تجربو او پوهې څخه بايد گټه واخيستل شي.
- د سپين پيرو سره بې پروايي او د دوی حاجت ته نه پاملرنه يو ناخوښ کار دی چې اسلامي شريعت، اخلاق او ايمان درلودنه له هغه څخه کرکه لري.

پيري سړی دی. الله تعالی فرمائي: **قَالُوا يَا أَيُّهَا الْمُرُؤُونَ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذُوا أَحَدًا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ** يوسف: ۷۸

ژباړه: هغوی وويل ای د اقتدار واکمنه (عزيزه) د ده پلار ډير زيات سپين پيري سړی دی، ته د ده په ځای له مور نه کوم يو ونيسه مور تا ډير نيک زړی انسان وینو. وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ» «رواه ابوداود»

ژباړه: له ابو موسی اشعري رضي الله عنه څخه روایت دی فرمائي: چې رسول الله ﷺ وفرمایل: يقيناً د الله له عظيم گڼلو څخه يو دا دی چې د سپين پيرو مسلمانانو درناوی او قدر وشي. عن عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا، وَلَمْ يَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرِنَا؛ فَلَيْسَ مِنَّا». «رواه ابوداود»

ژباړه: له عبدالله بن عمرو بن عاص رضي الله عنه څخه روایت دی چې وايي: رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چې په ما شومانو رحم او مهربانی نه کوي او زموږ د مشرانو حق نه پيژني دا زما له ډلې څخه نه دی.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي ﷺ قال: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ؛ فَإِنَّ فِيهِمُ السَّقِيمَ، وَالشَّيْخَ الْكَبِيرَ، وَذَا الْحَاجَّةِ». «الموطأ و ابوداود»

ژباړه: له ابوهريره رضي الله عنه څخه روایت دی وايي: نبي کریم ﷺ وفرمایل: کله چې يوله تاسو څخه خلکو ته لمونځ ورکوي هغه ته ښايي چې لمونځ لنډ اداء کړي ځکه د لمونځ کوونکو په منځ کې رنځوران، سپين پيري او ضرورت لرونکي کسان وي. په اسلام کې سپين پيرو ته ځانگړی درناوی او مقام حاصل دی او دا داسې درناوی او درجه ده چې شفقت او مهربانی هم ورسره ملتيا لري، بايد له دوی سره نيکي او ښه رويه په نظر کې ونیول شي او بايد ښيگڼه ورسره وشي.

اودا چې دانسان پايله اوراتلونکی سپين پيرتوب او بيوزلي ده، نو الله تعالی د دوی په حق کې تخفيف او کمی کړی دی او په ځينو عبادتونو

الحمد لله الذي أمرنا بالإحسان إلى المسنين والكبار، والصلاة والسلام على سيدنا محمد الداعي إلى إجلال ذي الشيبه والرحمة بالصغار، وعلى آله وصحبه الأطهار، أما بعد:

الله تعالی فرمائي: **﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِنَّمَا بَيْنُكُمْ وَأَبَاؤُكُمْ بِالْكِتَابِ أَحَدٌ هَمًّا أَوْ كَلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لِمَا أُبَيِّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَانِي صَغِيرًا﴾** الاسراء: ۲۳ - ۲۴

ژباړه: او ستا رب پرېکړه کړې ده چې تاسې د بل چا عبادت مه کوئ مگر يوازې د هغه او له مور او پلار سره ښه چارچلن وکړئ که تا سره له هغونه يو يا دواړه زرينت ته ورسېږي، نو هغو ته اف قدرې مه وايه مه هغوته په توند تندي خواب ورکوه بلکې له هغو سره په درناوي خبرې کوه او په نرمۍ او رحم سره دهغو په وړاندې مات غاړی اوسه او دا دعا ورته کوه چې پروردگاره! پردوی رحم وکړه لکه څنگه چې دوی له زړه سوي او خواخوږی سره په ماشومتوب کې زه پاللی وم. الله تعالی فرمائي: **﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنْ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصَدِرَ الرِّعَاءَ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾** القصص: ۲۳

ژباړه: او کله چې هغه د مدين څا ته ورسیده، نو وېې ميندل (وېې لیده) چې ډير خلک خپل څاروي او به کوي او له هغونه بيلې يوې خوا ته دوه ښځې خپل څاروي ايساروي، موسی عليه السلام له دغو ښځو څخه پوښتنه وکړه: ستاسو څه حال دی او څه خبره ده چې خپلو مېرو ته اوبه نه ورکوئ؟ هغوی وويل مور خپلو څارويو ته اوبه نشو ورکولی، ترڅو پورې چې دغه شپانه خپل څاروي بوځي او زموږ پلار ډير زيات سپين

پناه‌جستنی اخلاق در زندگی

قسمت اول:

سید مسلم شاه اسدی

وجود انسان مرکب از نیروی متضادی است که بخشی متشکل از عقل و ادراک، عواطف انسانی و وجدان که او را به عدالت، دوستی، پاکدامنی، درستکاری و تقوا فرا می خوانند و نیرویی هم به عنوان عامل زشتی‌ها او را به طغیان، تعدی نسبت به حق هموعان، هوسبازی، دروغ و خیانت دعوت می کند.

همانطوری که در ساختمان جسم انسان یک عضو بی‌هوده و بی‌کاره آفریده نشده، در ساختمان روح و جان او نیز هرگز بیهوده و انگیزه‌ای نقش حیاتی منحصر به خود را دارد و تنها در صورت انحراف از وضع طبیعی و برهم خوردن تعادل به گونه‌های خطرناک و کشنده بیرون می آیند.

اسلام به طرز رفتار و برخورد انسان‌ها با یکدیگر اهمیت فوق‌العاده می‌دهد و به مومنین سفارش می‌کند.

تابع نیروی انحرافی و غرایز نشده بلکه با یکدیگر با محبت و گشاده رویی برخورد کنند.

پیامبر اسلام ﷺ که خود الگوی رفتار و اخلاق نیکو برای مسلمانان بودند، با مردم باخوش رویی رفتار می‌کردند، حتی به کودکان سلام می‌دادند و با یاران، نزدیکان و همه مردم با خوش اخلاقی پیش آمد داشتند؛ آن حضرت در این باره فرموده‌اند: با برادرت با گشاده رویی برخورد کن چون از نظر اسلام انسان‌های مؤمن با هم برادر هستند ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ... ﴾ همچنین

گشاده رویی و سلام دادن و برخورد سالم موجب محبت و علاقه میان مردم می‌شود.

سلام دادن مایه محبت میان دوستان می‌شود و خوش رویی نوعی احسان به یکدیگر است، در حوزه تفکر اسلامی چنین تبیین گردیده است که اگر مال ندارید که در راه خدا احسان کنید؛ پس با جبین باز و خوش خلقی با مردم رفتار کنید...

هدف از بعثت پیامبران ایجاد اخلاق حسنه و نیکودر بین مردم بود.

حضرت محمد ﷺ نیز به عنوان خاتم پیامبران مبعوث شد تا فضایل اخلاقی و خلقیات نیکو را تحقق بخشیده و رذایل اخلاقی را بزدايد، شکی نیست که یکی از مهمترین عوامل پیشرفت اسلام، اخلاق نیکو و برخورد متین و ملایم آن حضرت با مردم بود. چنانچه می‌فرماید: (انما بعثت لاتم مکارم الاخلاق) هر آئینه من برانگیخته شدم تا اخلاق پسندیده را به مردم تعلیم دهم.

در عظمت پیامبر اسلام به هر اندازه بگوییم و بنویسیم کم است که خداوند متعال در قرآن کریم آن حضرت را با « یا ایها الرسول » و « یا ایها النبی » مورد خطاب قرار داده و حضرتش را به عنوان انسانی الگو برای تمام جهانیان معرفی می‌کند، زیرا به حق دارای اخلاقی کامل و جامع تمام فضایل و کمالات انسانی است.

در طول زندگی او هرگز دیده نشد و قتش را به بطالت بگذراند. در مقام

نیایش همیشه می‌گفت: {خدا یا از بیکارگی و تنبلی و زبونی به تو پناه می‌برم} و مسلمانان را به کار کردن تشویق می‌کرد.

آنحضرت همیشه جانب عدل و انصاف را رعایت می‌کرد و در تجارت به دروغ و تدلیس متوسل نمی‌شد، هیچ‌گاه در معامله سختگیری نمی‌کرد، با کسی مجادله و لجاجت نداشت و کار خود را به دیگری واگذار نمی‌کرد؛ صدق گفتار و ادای امانت را قوام زندگی می‌دانست و می‌فرمود:

این دو در همه تعالیم پیامبران تأکید و تأیید شده است. در نظر پیامبر اسلام ﷺ همه افراد جامعه، موظف به مقاومت در برابر ستمکاران هستند و نباید نقش تماشاگر را داشته باشند. در برابر کسانی که با وی مشاجره می‌نمودند، تنها به خواندن آیاتی از قرآن کریم اکتفا می‌نمود و یا عقیده خویش را با سبکی ساده و طبیعی بیان می‌داشت و به جدل نمی‌پرداخت.

چنان متواضع بود که تمام خودخواهان، افراد مغرور و متکبران را به اعجاب وامیداشت، زندگی آن حضرت، رفتار و خصوصیات اخلاقی وی، محبت، قدرت، خلوص، استقامت و بلندی اندیشه و زیبایی روح را الهام می‌بخشید.

سادگی رفتار، نرم‌خویی و فروتنی حضرت محمد ﷺ از

صلابت شخصیت و جذبه معنویت وی نمی کاست. هر دلی در برابرش به خضوع می نشست و هر غروری در پای عظمت زیبایی او سیراب می شد. علاوه بر این که ارزش های اخلاقی را بسیار ارج می نهاد، خود در سیره عملی برجسته فضایل اخلاقی و ارزش والای انسانی بود، او در همه ابعاد زندگی با چهره ای شاد و کلامی دلایز با حوادث برخورد می کرد.

انسان اگر می خواهد به مقامات برتر دست یابد، کمال آن در ید بلا کیف خداوند متعال است، باید اخلاق انسانی رادربودن به نمایش بگذارد. این گونه است که می تواند سرآمد دیگران و محبوب دل های مردم شود و در پیشگاه خداوند، عزت و آبرو و کرامت و شرافت کسب کند.

همه دوست دارند همواره جزو بهترین ها باشند چون رقابت و سرعت و سبقت نیز در امور اخلاقی و رفتار پسندیده اجتماعی نه تنها گرایش فطری انسان، بلکه فرمان الهی است. اصولاً مردم حتی اگر خودشان دارای مکارم اخلاقی نباشند، ولی افراد متخلق به آن را دوست می دارند و پروانه وار به دور شمع وجودش می گردند تا از نور وجودش و انوار اخلاقی بهره ببرند.

روزی یکی از بزرگان بنی اسرائیل از محلی گذر می کرد، دید گروهی از مردم مانند تشنگان آب گوارا به دور لقمان گرد آمده اند و به سخنان حکیمانه او گوش می دهند. آن

رهگذر با تعجب به لقمان گفت: تو آن نیستی که با ما گله داری می کردی؟ گفت: آری، پرسید: پس چگونه به این مقام رسیده ای؟ لقمان فرمود: سه ویژگی مرا به این مقام رسانید: راستگویی؛ امانت داری؛ دوری از کارهای بیهوده.

از نظرقرآنکریم انسان موجودی درحال رنگ گرفتن است.

به این معناکه تا زمانی در دنیا

است با کارهایی که انجام می دهد خودش را می سازد. حال این ساختن می تواند درست و یا نادرست باشد و هر کسی در نهایت سازه ای که از خود بیرون می دهد می تواند دارای کمالات باشد یا آنکه تمام سرمایه های وجودی اش را از دست بدهد و در چاه فراق ظلمات خود بیفتد خداوند در سوره بقره بهترین رنگ را رنگ خدایی می داند و می فرماید:

﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنْكَ اللَّهُ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ﴾^{البقرة: ۱۳۸}

این است نگارگری الهی و کیست خوش نگارتر از خدا؟ و ما او را پرستندگانیم.

این بدان معناست که انسان اگر بخواهد رنگی بگیرد باید رنگ الهی بگیرد؛ با چنین تخلق به صفات الهی است که انسان می تواند در جایگاه خلافت الهی قرار گیرد و به عنوان جانشین و خلیفه رفتار کند.

■ بهترین های اخلاق

انسان باید نسبت به همه کارهای نیک و پسندیده و امور خیر پیشگام و پیشتاز باشد و به رقابت با دیگران بپردازد و در کارهای خیر سرعت و سبقت بجوید؛ اما برخی از کارهای خیر و اخلاق نیک هست که به عنوان بهترین ها مطرح است، برخی از این اخلاق و رفتارها عبارتند از:

۱- پندپذیری:

انسان باید عادت کند سخن نیک دیگران را بشنود و از کارهای خیر دیگران بیاموزد تا مجموعه ای کامل از اخلاق الهی-انسانی شود.

انسان خردمند از هر کسی خوشه ای برمی گیرد و تلاش می کند که بهترین خوشه ها را بچیند.

اصولاً در حوزه تربیت و تزکیه، نقش موعظه و پند، یک نقش مهم و اساسی است؛ از این رو به پیامبران کرام علیهم السلام فرمان داده شده که موعظه کنند تا دل های آماده از آن بهره مند شوند.

۲- ادب:

مراعات ظرایف رفتار و گفتار در جامعه

امر بسیار مهم و سازنده ای است. اصولاً مردم به جزئیات توجه دارند و اگر به روی شخص نیاورند به طریقی به نقد رفتار و گفتارش می پردازند. پس انسان باید براساس مقوله { هر سخن جائی و هر نکته مکانی دارد } عمل کند و به ظرافت های رفتاری و گفتاری در هر موقعیتی توجه داشته باشد.

مولانا جلال الدین بلخی در بیان ارزش ادب در زندگی اجتماعی می سراید: { از خدا جوئیم توفیق ادب/ بی ادب محروم ماند از لطف رب/ بی ادب تنها نه خود را داشت بد/ بلکه آتش در همه آفاق زد. }

البته آموزش ادب و اخلاق در کودکی و نوجوانی بهتر می تواند تأثیر والاتری داشته باشد؛ زیرا نقش در کودکی در جان کودک همانند نقش بر سنگ است که ماندگار است.

از همین رو، امام صادق علیه السلام از زبان لقمان حکیم می فرماید: { یا بنی، ان تأدبت صغیراً انتفعت به کبیراً؛ فرزندم! اگر در کودکی ادب آموختی در بزرگی از آن بهره میبری }^[۱]

سکوت:

انسان باید کم حرف و گزیده بیان باشد؛ زیرا زیاده گویی، هم موجب ناراحتی و خستگی مخاطب و شنونده می شود؛ از جانبی انسان هر چه بیشتر بگوید احتمال خطا و اشتباه در سخنش افزایش می یابد و زمینه برای کاهش تأثیر نیز فراهم می آید.

انسان اگر سکوت اختیار کند، قلب و عقل وی از اضطراب و تشویش به آرامش می رسد و تفکرات وی در یک مسیر درست قرار می گیرد، نظم و منطق می یابد و زمینه برای الهامات الهی فراهم می آید.

در سکوت است که انسان به تفکر می پردازد و در آفاق و انفس تدبر و نظر دقیق می افکند و حقایق بر وی آشکار می شود؛ از این رو در آموزه های اسلامی بر سکوت همراه با تفکر و تدبر، البته نه سکوت خالی تأکید بسیار شده است. و در روایتی از لقمان

حکیم نقل می کند که ایشان گفته است: (یا بنی، ان کنت زعمت ان الکلام من فضة فان السکوت من ذهب؛ فرزندم! اگر می پنداری که سخن از نقره است؛ همانا سکوت از طلاست.)^[۲]

سعدی می سراید: {تا نیک ندانی که سخن عین ثوابست/ باید که به گفتن دهن از هم نگشایی/ گر راست سخن گویی و در بند بمانی/ به ز آنکه دروغت دهد از بند رهایی.}

خداوند به حضرت مریم سلام الله علیها فرمان می دهد تا سکوت پیشه کند و در جواب سخنان یاهو دیگران خود سخنی نگویید.^[۳]

همچنین حضرت ذکریا علیه السلام نیز مأمور به سکوت می شود.^[۴]

اخلاق و نشانه های دینداری:

دین امری باطنی است که آثار آن در رفتار و گفتار خودنمایی می کند. در روایات بر این نکته تأکید شده که دینداری و اخلاق و حیا با عقل آمیخته و هرگز از هم جدا نمی شوند.^[۵]

پس هرگاه یکی باشد باید دو امر دیگر نیز وجود داشته باشد، وگرنه باید درباره تحقق همان یکی نیز شک و تردید کرد. به این معنا که اگر کسی اخلاق و حیا نداشته باشد در عقل و دین داری خود نیز انسان پا بر جا نیست؛ و همچنین اگر بخواهیم بدانیم کسی دیندار و عاقل است باید بنگریم که آیا اخلاق و حیا دارد یا ندارد. بر همین اساس امام صادق از لقمان حکیم درباره نشانه های دینداری روایتی نقل کرده که او می فرماید:

{فرزندم! هرچیزی نشانه ای دارد که با آن شناخته می شود و دین سه نشانه دارد: پاکدامنی؛ دانش؛ بردباری.}^[۶]

مراقبت و محافظت:

در سیر و سلوک بر اموری چون مراقبه و محاسبه تأکید شده است؛ زیرا انسان اگر بخواهد تزکیه نفس کند و خودش را به کمالات بیاراید و از زشتی ها و پلیدی ها و کمبودها برهد، باید اهل محافظت و مراقبت باشد و پس از آن به محاسبه نفس پردازد و ببیند تا چه

اندازه به کمال نزدیک و از نقص دور شده است. برخی از مسائل و اموری که مراقبت و محافظت بیشتری را می طلبد.

براساس بیان حضرت لقمان حکیم مواردی است که در این حدیث بیان شده است. لقمان حکیم می فرماید: {فرزندم! بدان که من چهارصد پیامبر را خدمت کردم و در کلام آنها (علاوه بر موضوعات بلند تربیتی و انسانی)، چهار کلمه دریافتم:

هرگاه در نماز هستی، دلت را حفظ کن؛ هرگاه بر سفره ای هستی گلویت را حفظ کن؛

هرگاه در خانه کسی هستی چشمانت را حفظ کن؛

هرگاه در بین مردم هستی زبانت را حفظ کن.}^[۷]

به نظر می رسد که بیشترین مشکلی که انسان برای خود در جامعه ایجاد می کند به سبب همین نارسایی های زبانی و چشمی و شکمی است، همین زیاده خواهی های چشم و زبان و شکم است که آدمی را به سوی گناه سوق می دهد و گرفتار اسراف می کند. بسیاری از مردم به سبب شهوت شکم و اشتهای سیری ناپذیر آن به گناه حرام خواری گرفتار می شوند و بسیاری هستند که با انواع و اقسام گناهان زبانی چون دروغ، غیبت، تهمت و مانند آن خود و جامعه را تباه ساختند و با نگاه های ناپاک چشم و هم چشمی و زنا چشمی و مانند آنها خود و جامعه را به سوی مفساد و ناهنجاری های اجتماعی سوق داده اند؛ فقدان حضور قلب نیز موجب می شود تا انسان در عبادت به جایی نرسد؛ زیرا عبادتی را انجام می دهد که تأثیری ندارد و اگر هم داشته باشد خیلی کم خواهد بود به طوری که نمی تواند در برابر فشارها و وسوسه های سهمگین شهوت درونی و شیطان بیرونی مقاومت کند و پیروز میدان نبرد لشکر عقل و جهل شود.

اخلاق و تعاون رسانی:

از جمله برترین های اخلاقی که از قول حضرت لقمان برای انسان بیان گردیده، همین امور است. لقمان حکیم می فرماید: {فرزندم! مبادا بی قرار و بداخلاق و کم حوصله باشی؛ زیرا با داشتن این خصلت ها هیچ دوستی برایت باقی نمی ماند. نفس خود را وادار کن تا در امور شکیبیا باشد. در رفع مشکلات برادرانت تحمل نما و با همه مردم اخلاق نیک داشته باش.}^[۸] در روایات است که آدم خوش خلق به بهشت می رود. این بدان معناست که اخلاق نیک و خوشخویی در تغییر انسان و رسیدن به کمالات بسیار نقش دارد؛ زیرا بهشت سازه ای از اعمال صالح انسان است و خوشخویی باید برترین اعمال صالحی باشد که بهشت انسان را می سازد. بدخلقی نیز دنیا را برای آدم دوزخ ساخته و دوزخ اخروی را می سازد و آدمی را به آن می برد، همچنین خداوند در آیات قرآن بر صبر و شکیبایی تأکید کرده و مقامات بسیاری را برای شخص صابر برشمرده است. یاری رسانی و کمک به برادران دینی نیز بسیار مهم و اساسی است و اگر انسان در این راه شکیبایی ورزد و مشکلات را تحمل کند، خود را به کمالاتی می رساند که از راه های دیگر میسر نیست.

حاصل نشود رضای سلطان تا خاطر بندگان نجویی خواهی که خدای بر تو بخشد با خلق خدا کن نیکویی. (سعدی)

مآخذ:

۱. بحارالانوار: ج ۱۳، ص ۹
۲. اصول کافی: ج ۲، ص ۱۱۴
۳. مریم، آیات ۲۵ و (۲۶)
۴. آل عمران، آیه (۴۱) (۴۱)
۵. اصول کافی، ج ۱، ص (۱۱)
۶. بحارالانوار: ج ۱۳، ص ۴۲۰
۷. المواعظ العذیه ۲۳۸: باب الرابع
۸. بحارالانوار: ج ۱۳، ص ۴۱۹

آیا زنان

تلفی العقل و تلفی الدین هستند؟

قسمت پنجم و آخر

مولوی عبدالعزیز

۲/ تفسیر الحاوی در تفسیر آیه «۱»

﴿مَنْ رَضَوْنَ مِنَ الشُّهَادَةِ...﴾، چنین توضیح میدهد: این مسئله نظریه ظن غالب و نظر اکثریت است، و مبنای شهادت در اسلام به سه چیز مربوط می‌باشد:

۱- عدالت.

۲- منتفی بودن تهمت از شاهد اگرچه عادل هم باشد.

۳- دقت، حفظ و قلت فراموشی.

مبنای عدالت:

ایمان به الله ﷻ، راست گفتن، امانت داری، و این که محکوم به حد قذف نشده باشد.

معنای منتفی بودن تهمت این است که:

شهادت شاهد به نفع پدر، فرزند، شوهر، زوجه نباشد، و شاهد از جمله کسانی نباشد که شهادت اش نسبت وجود شبهه تهمت که شرح شد از طرف محکمه مردود شده باشد. شهادت چنین کسانی به نفع اشخاص فوق مردود است اگر چه عادل هم باشند نسبت وجود تهمت در شهادت شان.

معنای: تیقظ، حفظ و قلت غفلت این است که:

بی تجربه، بی علم و غیر دقیق در موضوع نباشند، زیرا چنین کسان گاه گاهی موضوعی از طرف دیگران بایشان دیکته و تلقین شده و متوجه نمی شوند، و بسا اوقات ممکن به ایشان موضوعات تلقین و

دیکته شود و شهادت غلط دهند. «۲»

معلوم است که در وقت نزول قرآن کریم زنان در مسایل تجارت و امور مالی، تجربه و معلومات کافی نداشته و نسبت عدم تجربه و علم و فهم در مسایل بیرون خانه مورد اعتماد جانبین دعوا نبودند، لهذا جهت اعتماد مدعی از یک طرف و قلت تجربه و علم زنان در امور مالی از طرف دیگر، دو زن شهادت شان در امور مالی برابری مرد محسوب گردیده و این موضوع به طور عموم نیست که در همه جا چنین باشد، و مسایل اصول شهادت در اسلام توضیح گردید که در هر جای و مقام اصول خاص خود را دارد که اگر در جای نسبت عدم تکمیل نصاب شهادت شهادت اشخاصی رد گردد، دلیل تنقیص آنها نیست که در ضمن تفسیر و توضیح نظریه ابن حزم در متعلق حدیث فوق مثال آن ذکر گردید.

۳- عده ای دیگر علمای که میگویند: معنای حدیث چنان نیست که از ظاهرش دانسته میشود و نظریه خود را این طور وضاحت می دهند:

در خود حدیث فوق اشارات وجود دارد که دلالت دارند به این که معنای نقصان عقل چنان نیست که عامه مردم میگویند بلکه مدح است:

أ/ خود رسول خدا نقصان عقل را به این که «شهادت دو زن برابر شهادت یک مرد است» تفسیر کرده اند؛ در قرآن کریم می خوانیم:

﴿وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ

يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَأَمْرَأَتَانِ مِمَّنْ رَضَوْنَ مِنَ الشُّهَادَةِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾ البقرة: ۲۸۲

و در خود آیه قرآن کریم در مورد شهادت، دو زن در پهلوی یک مرد اشاره وجود دارد که دلیل آن ضعف حافظه زنان نسبت به مردان است: (این دو زن به همراه یکدیگر باید شاهد قرار گیرند، تا اگر یکی انحرافی پیدا کرد، دیگری بدو یاد آوری کند)، ترکیب بالای نکته یاد آوری - یکی به دیگری یاد آوری کند - دلالت دارد که شهادت: دو زن در پهلوی یک مرد به دلیل کم بودن قدرت ذهنی زنان نیست (عقل رشد)، بلکه برای آن است که هوش نیرویی عقلی (عقل تامیز) جدا از عملکرد حافظه است و حافظه در زنان کمتر از مردان است، و شرط گذاشتن دو زن از باب تاکید بر استحکام بخشی به عهد و پیمان هاست، زیرا زنان معمولاً شاهد عهد و پیمان های مالی نمی باشند. پس این حکم، خصوصاً در دایره نگرش اسلامی به جامعه، مبتنی بر اکثریت (حالات زنان) است، چنان که جدایی میان مردان و زنان و ممانعت از اختلاط آنان، اصلی است که جز به سبب شرعی خاص و قوی نقض نمی گردد.

بنابر این گفته ی رسول خدا بدین معنا است که:

کسی مثل شما زنان ندیده ام که در بازی دادن عقل مردان خردمندبا تدبیر، توانا تر از شما باشد، یعنی مقام و سیاق

این کلام، سیاق مدح!! است نه چنانکه برخی می پندارند ناقص نشان دادن عقل زن... و این تفسیر بامعناى که ائمه لغت در مورد (عقل) ذکر کرده اند مطابقت دارد:

عقل در لغت: عقل عبارت: از علم است، و احياناً عقل به معنای تدبیر متانت و تعمق در امور نیز اطلاق می شود، علما در مورد اندازه ای عقلی که مدار تکالیف و شرط تکلیف برای انسان است اختلاف دارند که در جای خود شرح گردیده است.

عده ای علمای حدیث با در نظر داشت شرح فوق می گویند:

عقلی که در زن ها ناقص است و در حدیث نبوی ﷺ به آن اشاره شده است عبارت از:

تدبیر در امور، و تحقیق امور، و رسیدن در تحقیق امور به غایه کمال مراد است، و غالباً زن ها در این امور برخلاف مرد ها می باشند.

و دلایل این تفسیر قرار ذیل است:

اولاً: معنای جزله: یعنی دارای عقل و صاحب فهم و رأی و با متانت؛ با این حال می بینیم که راوی حدیث با آن که زنان را «ناقصات العقل» خوانده، یکی از زنان حاضر و مخاطب در مجلس را صاحب فهم و درک و رأی دانسته است که با ناقص العقلی همه ای زنان که ظاهر حدیث است منافات دارد.

دوم: صیغه: (اذهب للرجل!!)، صیغه تعجب است، صیغه تقریر نیست و نیز کلمه "لب" استعمال شده است که معنایش تدبیر و تفکر صحیح است.

سوم: (و تکفرون العشیر): یعنی حق شوهر را انکار می کنند دلیل نقصان عقل دانسته شده.

و در خود آیه قرآن کریم چنان که گفته آمد در مورد شهادت، دو زن در پهلوی یک مرد اشاره وجود دارد که دلیل آن ضعف حافظه زنان نسبت به مردان است، نه تفاوت عقلی میان جنسین. «۳»

۴- صاحب تفسیر المنیر فی العقیده و الشریعة وعده ای مفسرین دیگر چنین استدلال می کنند:

علت برابری شهادت دو زن بایک مرد در بعضی موارد مسایل مالی نظر به گفته علمای اسلام، دقت در ادای شهادت برای حفظ اموال عامه است که به سبب شهادت دو زن این نقیصه رفع میشود؛ زیرا نسبت عدم توجه که زنان به مسایل مالی در آن زمان داشته و نسیان و فراموشی که در زنان نسبت به مردان بیشتر و غالب است، نسیان و فراموشی را به منزله علت قرار داده و برای جبران این نقیصه شهادت دو زن را همراه مرد در امور مالی لازم دانسته و به آن امر شده است؛ زیرا اکثریت زنان در آن زمان در مسایل مالی بیرون خانواده اشتغال نداشته و علم ایشان درین موارد بسیار کم بوده که در ادای شهادت به طور صحیح اثر داشت؛ و نیز در شهادت اعتماد مدعی و مدعی علیه یک اصل کلی و نهایت ضروری می باشد، متأسفانه که اکثریت مردم آن وقت در شهادت دادن زنان در مسایل مالی و تجارتي اعتماد نداشتند، و همچنان در نظر جمهور علماء تزکیه ی شهود ضروری است، و تزکیه شهود زن بسا اوقات برای شخصیت زنان مشکل زا بوده و جبران آن مشکل است.

اگرچه زنان معاصر نسبت به زنان آنروز پیشرفت نموده و در عرصه های مختلف علمی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آگاهی و تخصص حاصل؛ اما چون در قانونگزاری اسلام اغلب حالات زنان مدنظر قرار گرفته است لهذا در مسایل مالی شهادت دو زن لازم دانسته شده است، و نسبت قلت و پایین بودن آمار و ارقام که فعلاً در این اواخر تحقق یافته است، باین حالات خاص و نادر در قانونگزاری توجه نشده است، حتی فعلاً هم اگر توجه نماییم دیده می شود که توجه و اشتغال زنان به مسایل تربیه ی

اولاد و امور منزل و غیره امور مربوط به خانواده گی نسبت به مسایل تجارت و کارهای بیرون خانه بسیار اندک بوده و علاقمندی وافری به آن ندارند و به آن اهمیت زیاد نمی دهند. بر اساس این مسایل است که در شریعت اسلامی موارد اغلب مدنظر گرفته است، نه موارد نادر و قلیل.. «۴»

باتوجه به تشریحات که از طرف علما در مورد آیه "مدینه" و حدیث فوق بیان گردید لازم و ضروری دانسته می شود که معنای "ناقص العقل" را در این جا به چیزی غیر از کمال عقلی به معنای مشهور، و قدرت عقلی برای کسب معرفت جستجو نمود، که توضیح گردید.

و نیز توضیحات که در مورد شهادت و انواع آن در اسلام داده شد معلوم گردید که، زن مسلمان در همه موارد شهادت مشکل نداشته و ناقص دانسته نمیشود، و دور از انصاف است که این توضیحات را در مورد شهادت زن فراموش نموده گفته شود که شهادت زن مطلقاً نصف شهادت مرد است و زن "ناقص العقل" است، و شایسته مسلمان این است که نصوص و سخنان رسول الله را که مورد خاص دارند کاملاً توضیح نماید تا مخالفین اسلام از ظاهر آن نصوص سوء استفاده نکنند.

بناءً کسانیکه همه نصوص دینی رامطالعه نه کرده، و ماحول را که رسول الله این ارشاد را به زنان تذکر دادند تحلیل و ارزیابی ننموده و کلمات را که در ارشاد رسول الله به کار رفته دقت و موشگافی نکرده و مواردی که در حدیث فوق آمده آن را در روشنی نصوص دیگر قرآن و سنت به بحث و مطالعه نگرفته، و بدون فهم صحیح حدیث رسول الله، همه ای زنان امت را "ناقص العقل" والدین نامیده و زمینه تبلیغات دشمنان اسلام را علیه دین

برحق و عادلانه اسلام فراهم نموده، مرتکب خطا و لغزش بزرگ گردیده است.

نتیجه بحث:

۱- همه مفسیرین و محدثین اتفاق دارند: که نقصان عقل و دین که در حدیث نبوی ﷺ آمده به معنای ظاهری آن نیست؛ زیرا ظاهر آن از یک طرف خلاف واقعیت و از طرفی خلاف نصوص دیگر قرآن و سنت است که علو درجه و مقام، انسان را به تقوا و عمل صالح منوط میدانند.

۲- نصوص ظاهر قرآن و سنت نبوی ﷺ دلالت واضح دارند که مرد و زن هر دو در مقابل احکام شرع مکلفیت مساویانه دارند که دلالت به مساوات در عقل من حیث انسان می کند، و نیز در همه ای ادیان زن های وجود دارد که به عالی ترین کمال عقلی و دینی نایل گردیدند.

۳- عده ای علماء نقصان عقل را به طور اغلب دانسته و می گویند که اغلب زنان عقل و فهم شان نسبت به مردان کمتر است اما زنانی هم وجود دارد که عقل شان از مردان زیاد است و این حدیث بیان حالت اغلب زنان را میکند.

۴- عده ای دیگر علماء می گویند: عقل در حدیث نبوی ﷺ به معنی متانت و تدبیر است یعنی مردها تدبیر و متانت زیاد در تعامل با وقایع که رو برو میشوند دارند و زن ها احساساتی و عاطفی برخورد می کنند، عقل تدبیر و تفکر زنان از مردان کمتر است.

۵- عده ای میگویند: در حدیث مدح و توصیف زن ها است که باوجود احساساتی بودن و نبود فکر و تدبیر، بواسطه لطافت و جذابیت که دارند بالای مرد های با متانت و تدبیر هم اثر گذارند و خواسته های خود را به ایشان تحمیل میکنند و اثر شان بالای مردان جاهل و بی تدبیر به طریق اولی است.

۶- مبنای شهادت، به دقت، تذکر صحیح واقعه و اعتماد جانبین دعوا است، زن ها در وقت نزول قرآن کریم نه در امور مالی و تجارت تجربه داشته و نه جانبین دعوا به شهادت شان اعتماد داشت و نه تزکیه آنها آسان بود، بناءً دو شاهد لازم گردید تا نقیصه مرفوع گردد، و در این کار دلیلی به نقصان ایشان نبوده بلکه تاکید برای حفظ اموال و بیان اصول شهات در اموال است.

۷- رشد و ترقی زن ها که در این اواخر صورت گرفته حالت نا در و کم است و مدار تشریح حالت اکثریت و غالب میباشد، بناءً مدار تشریح در اسلام قرار نگرفت.

۸- در مورد نقصان دینی که به زن ها نسبت داده شده علماء نیز اتفاق دارند که معنای ظاهری آن مراد نیست؛ زیرا رسول الله در این مورد چیزهای را ذکر نمودند که در زن ها طبیعی بوده و زن ها هیچ نوع دخالت در آن ندارند و عدم عبادتشان مطابق اوامر شرع است که از این ناحیه مستحق ثواب میباشد.

۹- عده ای علماء می گویند: مراد به دین که در حدیث نبوی ﷺ ذکر شده نماز و روزه هست، مثلیکه در حدیث شعبات ایمان: نماز، روزه، صبر، وفای به عهد... ایمان نامیده شده است، در این جا نیز نماز و روزه دین نامیده شده که معنایش این است که مردها بسبب فرصت که به ایشان داده شده در این موارد نسبت به زنها دین شان کامل تر است؛ زیرا عبادت زیاد می کنند و ثواب هم زیاد نصیب شان می شود.

۱۰- زن ها در این مورد نقصانی ندارند؛ زیرا این کار در اختیارشان نیست، اما چون ثواب و مکافات در مقابل عمل داده میشود و در این اعمال نتواستند مثل مرد ها عمل نموده و مستحق ثواب گردند، بناءً رسول الله ایشان را توصیه نمود که صدقات دهند و استغفار نمایند تا جبران اعمال فوت شده را نموده و

مثل مرد ها به عالی ترین درجات نایل گردند.

۱۱- مرض ماهوار زن ها دلیل نقصان دین به معنای حقیقی نیست؛ چون این مرض در زن ها طبیعی بوده و آنها دخالت در آن ندارند از همین جهت رسول الله آن را سبب رفتن شان به جهنم قرار نداد بلکه نواقص دیگری را که در زن ها وجود دارد و سبب ورود جهنم می شود ذکر نموده و زن های امت خود را از آنها برحذر داشت.

۱۲- حسن و جذابیت زن ها سبب گردیده که بسیار خواسته های غیر معقول خود را بالای مردها بقبولانند، رسول الله به ایشان توصیه نمود که برحذر باشند و خواسته های غیر معقول خود را به مردها تحمیل نکنند.

مآخذ:

۱- عبدالرحمن بن محمد القماش، امام و خطیب بدولة الإمارات العربية، تفسیر بنام الحاوی دارد که تاهنوز طبع نگردیده است، و در قسم تفسیر های غیر مطبوع مکتبه الشاملة موجود است و تفسیر است بسیار مهم.

۲- الحاوی فی التفسیر: ۴۸ / ۱۰۵ -

۳- المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم: ۱ / ۲۶۹ - نووي شرح مسلم: ۲ / ۶۶ - ابن السکیت: کتاب الألفاظ: ۱ / ۱۳۲ - ابن فارس: مجمل اللغة: ۶۱۷ - أبو الحسن علي بن إسماعيل بن سیده: المحکم والمحیط الأعظم: ۱ / ۲۰۴ - معجم اللغة العربية المعاصرة: ۲ / ۱۵۳۱ -

۴- المنیر فی العقيدة والشریعة: ۳ / ۱۱۰ - مجموعة من العلماء بإشراف مجمع البحوث الإسلامية بالأزهر: التفسیر الوسیط للقرآن الکریم: ۱ / ۴۹۱ - تفسیر الظلال: ۱ / ۳۱۸ - سید الطنطاوی: ۱ ص: ۵۲۳ - فتح المنعم شرح صحیح مسلم: ۲ / ۵۷۲ - ابن عثیمین: فتح ذي الجلال والإکرام بشرح بلوغ المرام: ۴ / ۵۴۲ - شرح سنن ابوداود: ابن ارسلان: ۱۸ / ۲۰۵ - مجلة البحوث الإسلامية، ۲۹ / ۱۰۰ -

د عمدې قتل مجازات

د افغانستان د جزايي قوانينو په رڼا کې

درېيمه برخه:

شاه محمود دروېش

د عمدې قتل مجازات د مشدده حالاتو له پلوه:
د جزا قانون (۳۹۵) ماده هغه حالات چې عمدې قتل مشدد کوي په دوو حصو تقسيم کړی دی. يوه هغه حالات چې يوازی د مجازاتو وړ نه دی او دوهم هغه حالات چې په يوازی ډول د مجازاتو وړ نه دی. هغه حالات چې په يوازی ډول د مجازاتو وړ نه دی عبارت دی له:

۱- مخکېني اصرار

۲- د مجنی عليه ځانگړتيا

۳- د قتل وسيلی

۴- د قتل تکرار د دوام لرونکې حبس په موده کې،

۵- او دنی انگریزی څخه

۱- **مخکېني اصرار:**

په مخکېني اصرار په تېرو کړنو کې واضح شو چې مخکېني اصرار د جرم د اجرا له پاره يو قاطع تصميم دی، اما په مشدده حالاتو کې اول محکمه بايد ددی تر څنگ چې عمل يو جرمی عمل دی او مادی عناصر د عمدې قتل هم موجود دی بايد محکمه مخکېني اصرار يعنی تصميم په جلا ډول بررسی کړی، ځکه اصرار يا کمين يو له مشدده حالاتو څخه دی چې په عمدې قتل کې منځته راځی.

دوهم: اصرار د جرم په مورد کې يو مهم حالت دی، اصرار طرح کول د پلان دی،

د جرم د ارتکاب په خاطر او همدا موضوع ده چې دغه قتل له هيچانی قتل څخه جلا کوی. نو اصرار يو مشدده حالت گنل شوی دی.

دربيم: د قتل ازاده او مخکېني اصرار د قتل له ارتکاب څخه مخکې جوړ شوی وی. **څلورم:** قانون جوړوونکو سربيره په مخکېني اصرار کمين ته هم د مشدده حالاتو په توگه اشاره کړی ده، نو داسی معلومېږی چې کمين نيول د مخکېني اصرار فرع ده او پرته له کمين څخه اصرار کومه معنا نه لری، په دی لحاظ بايد ووايو چې کمين نيول اصرار بلل کېږی، يعنی جانی مخکېني اصرار درلود چې دوهم حال، يعنی کمين نيول شوی دی.

پنځم: د مخکېني اصرار اثبات ملزم دی د قضیې څيړلو ته د مثال په ډول:

۱- سمی مواد ورکول بل شخص ته دهغه د وژنی په خاطر.

۲- د يوچا د وژنی له پاره بل کس مؤظفول.

۳- صراحتاً او مکرراً تهديدول.

نو ويلاى شو چې دا او داسی نور حالتونه مخکېني اصرار په اثبات رسوی.

۲- **دمجنی عليه ځانگړتيا:**

۱- **د اصولو او فرعی له مخې:**

د جزا قانون د (۳۹۵) می مادی په (۴) فقره کې ويل شوی دی چې مقتول د قاتل

له اصولو څخه وی، اصول لکه: پلار، نيکه، د پلار پلار، مور او له دوو څخه لور هم وی، يعنی د پلار پلار، پلار پلار دليل د تشديدو د مجازاتو دادی چې، ځکه پلار له پيدايبست څخه وروسته داوولاد مسووليت په غاړه لری، نو والدین د حق خاوندان دی، د همدی موضوع په نظر کې نيولو سره چې کله هم پلار خپل اولاد و وژنی نو نه قصاص کېږی، ولی برعکس که اولاد خپل پلار و وژنی قاضی مکلف دی دغه رابطه پيدا او علاوه پر اعدام قاتل له ميراث څخه هم محروم کړی، مدنی قانون هم په (۱۹۹۹) ماده کې دغی موضوع ته اشاره کړی ده چې هغه تبعی مجازات دی، په هغه صورت کې چې فرع خپل اصل و وژنی نو له ميراث څخه محرومېږی او

اصلی جزا د (۳۹۵) می مادی مطابق

اعدام ورته په نظر کې نيول شوی ده.

۲- **پر عامه خدماتو د گومارنی له مخې:**

د عامه خدماتو مؤظفين چې د

وظیفی د اجرا په حال کې وی او يا

هم د هغه په سبب وژل کېږی، د

عمدې قتل مشدده حالت دی، دا

په دی دليل قاضی د طرفينو

(مدعی او مدعی عليه) ترمنځ د

فيصلی وظیفه لری او ياهم د

پوليسو مامور چې د خلکو د ساتی

دنده لری او همیشه له خطر سره مخامخ وی، نو قانون جوړونکې عامه خدمتونو د ساتی په خاطر مؤظف ته د دوی وژل مشدده حالت بللی دی.

۳- د جمهور رئیس قتل:

د جمهور رئیس قتل چې د جزا قانون د(۲۰۶) می مادی لومړی فقری په موجب چې د هغی جزا اعدام گنل شوی دی، البته شروع یې هم په دغه مورد کې تام جرم گنل شوی دی او جزای اعدام ده.

۴- د کورنیو او بهرنیو جرایمو له مخې:

همدارنگه د کورنیو او بهرنیو جرایمو پر ضدقانون(۳)می مادی یو تعداد اشخاص، لکه: دولتی اشخاص، سیاسی اشخاص، اجتماعی، مذهبی، د دولت نماینده، د قوم مشران که ووژل شی. دغه هم مشدده حالت بلل شوی دی، په دی ماده کې پرته له دی چې قاتل د مقتول د وژلو قصد لری، د حاکمیت تضعیف او تخریب قصد هم لری، اما په دغی ماده کې دغه قتل ساده قتل بلل شوی دی، صرفاً مصادره د دارای پری اضافه شوی ده.

۳- د جرم استعمالی وسیله:

د جزا قانون د(۳۹۵)می مادی د(۲) فقری مطابق که قتل د سمی(سنگتیا یا زهر) بیپوشه کوونکې او یا هم چاودیدونکو توکو(منفجره موادو) په اساس ترسره شوی وی، دا د عمدي قتل مشدده حالت دی، د داسی قتل جزا اعدام ټاکل شوی ده، دا په دی دلیل چې د زهر په واسطه قتل بد او ډیر خطرناک عمل گنل شوی دی او همدارنگه په ناخوانمردانه ډول وژل دی، دغه عمل په بی خبری کې ترسره کېږی مقتول د همدی بی خبری په اساس له خان څخه دفاع نه شی کولای، دغه کار اکثراً د نږدی دوستانو او خپلوانو له خوا ترسره کېږی. اسلامي فقهی دغه قتل، قتل بالسبب گنلی دی.

همداراز د جزا قانون په(۴۱۱)

اسلامي شریعت دا اجازه نه ورکوی چې هغه کس اولاً د جانی لاس قطع او یا هم عینی عمل ورسره ترسره کړی، دا موضوع په حدیث شریف کې راغلی ده: (لا قود الا بالسیف). دلته د قود کلمی معنا قصاص دی او د سیف د کلمی معنا توره او یا هم چاره ده، ولی شرط دا دی چې دغه وسیله باید تیره وی. همدارنگه د قصاص د اجرا په وخت کې باید مستحقین حاضر وی، داپه دی دلیل چې وکېل نه شی کولای، د موکل د نه شتون په صورت کې قصاص اجرا کړی، داپه دی دلیل چې امکان لری د قصاص د اجرا کولو په وخت کې د مستحقینو له خوا قاتل وبخېل شی.

ضروری دی چې مرتکب د قتل مخکې په اتهام د عمدي قتل په دوام لرونکې حبس محکوم شوی وی او وروسته په دوران د حبس کې په بل قتل متهم شی.

همدارنگه شروع د عمدي قتل د دوام لرونکې حبس په دوران کې عین حکم لری، یعنی اعدام شی، چې دا موضوع نور جرایمونه نه شاملیږی، لکه ضرب او جرح.

۵- دنی انگیزه:

د جزاقانون د(۳۹۵)می مادی د(۳) فقری مطابق که قتل د دنی انگیزې په بنسټ او یا هم د اجرت په مقابل کې وی، یا هم په وحشیانه ډول وژل شوی وی د داسی قتلونو مجازات اعدام ټاکل شوی دی، که د جزا قانون(۱۴۸) می مادی لومړی فقری ته وگورو نو دنی انگیزه عمومی مشدده حالت توصیف شوی ده، خود د(۳۹۵) می مادی په(۳) فقره کې د عمدي قتل په مورد کې قانون جوړونکې پردی موضوع تصریح کړی او دایې په خاصو مشدده حالاتو یعنی عمدي قتل کې بیان کړی او همدارنگه د اجرت په مقابل کې قتل یې هم په مشدده حالاتو کې راوستی دی.

د نی انگیزه لکه د بل کس وژل ترڅو د هغه له بنځی سره واده وکړی چې اکثراً قاتلان دغه کار ترسره کوی.

د(۱۳۲۰)نمبر تقنینی فرمان چې په(۱۳۷۰)لمریز کال کې تصویب شوی، دغه تقنینی فرمان د اعدام حکم په څو خاصو مواردو کې د تطبیق وړ گڼی چې دغه موارد په لاندی ډول دی:

ماده کې هغه ضررناک مواد چې وژونکې نه وی چې بل دایماً معلول او یا هم سبب د عطالت د عضوی شی او یا هم حواس له کاره پاتی شی، دا مستقل جرم گنل شوی، نو ویلای شو چې استفاده له زهر و چې خطرناکه او وژونکې ده له دی لحاظه مشدده حالت په نظر کې نیول شوی دی.

همدارنگه بله وسیله چې چاودیدونکې توکې (انفجاری توکې) دی، هم ورته له همدغه امله مشدده حالت په نظر کې نیول شوی دی، په دغه حالت کې د قاتل خطرناک او په پراخ ډول ویجاړونکې حالت چې هغه د انفجار په اساس منځته راځی او دغه حالت څخه توپیر لری، لکه: چاقو، تیغه او توره په دغو موادو یوکس شاید ووژل شی، ولی په انفجاری توکو یو خطرناک حالت چې هغه د ډیرو خلکو وژل او په پراخه کچه وحشت دی، منځته راځی، همداشان په هغه صورت کې چې د انفجار موخه ترور وی نو په دی صورت کې د کورنیو او بهرنیو قانون په مبنا باید چلند وشی.

۴- د قتل تکرار، دوام لرونکې حبس په موده کې شروع په قتل:

د جزاقانون د(۳۹۵) می مادی د(۹) فقری مطابق د عمدي قتل مرتکب په دوام لرونکې حبس محکوموی او د تنفیذ په موده کې بل عمدي قتل وکړی او یا هم د شروع په حال کې وی، د داسی شخص مجازات اعدام گنل شوی دی، د غه تشدید د مجازاتو د جانی په فعل پوری تړاو لری، ددغه عمل د تحقق په خاطر

۱- عمدي قتل،

۲- جمعی (دله بیزه) وژنه،

۳- انفجار له قتل سره،

۴- قطاع الطریق له قتل سره،

۵- هغه جرایم چې په نتیجه کې یې د افغانستان خاوره د بل دولت د حاکمیت تر سلسلې لاندې ورکول شې او استقلال ته صدمه ورسېږي.

ب- هغه حالات چې په یوازې د مجازاتو وړ دی:

د قتل ارتکاب له جنایت یا له یوې جنحې سره په هغو مواردو کې چې دوه جرمونه یوځای شې په مجازاتو کې تشدید راځي، لکه د عمدي قتل مرتکب اوددی ترڅنګ یو بل جنایت یا جنحه وکړي، په دغه مورد کې دوه حالته د دقت وړ دي:

۱- د زمان ارتباط په جنایت یا جنحه کې،
۲- موضوعی ارتباط په جنایت یا جنحه کې،
لومړۍ- د زمان ارتباط له جنحې او جنایت سره که قتل مرتبط و د بل جنحې یا جنایت سره په یو وخت کې وی او یا هم مخکې مرتکب شوی وی، په غو حالاتو کې باید قاتل اعدام شې. د مثال په ډول: غل (سارق) د غلا (سرقت) په حالت کې وی کس وینی چې دده د سرقت شاهد جوړیدای شې، نو دغه کس وژنی.

دوهم- موضوعی ارتباط د جنحې او جنایت: که قتل د بل جنایت او جنحې سره موضوعی ارتباط ولري، د مثال په ډول: یو کس غواری له بانک څخه غلا وکړي، د غلا د آسانی له پاره د بانک ساتونکې هم وژنی چې وکولای شې په آسانی سره غلا ترسره کړي، د موضوع له لحاظه باید قتل او غلا ترمنځ ارتباط موجود وی چې په دی حالت کې هم جزا، اعدام کتل شوی ده.

دوهمه برخه:

د عمدي قتل مجازات د اسلام له نظره: اسلامي شریعت دوه ډوله جزا د عمدي قتل له پاره په نظر کې نیولی ده:

۱- اصلی جزا،

۲- تبعی جزا،

الف: اصلی جزا:

ب: قصاص (د ځی-ن-و-ف-ق-ه-اء-و-پ-ه نظر کفاره هم اصلی جزا ده)

ج: اما کله چې پ-ه-ا-س-ا-س د ش-ر-ع-ی دلایلو قصاص ترسره نه شې نو د بدلی جزا موضوع منځته راځي چې دغه جزاګانې په دی ډول دي:

الف) دیت

ب) تعزیر

ج) صیام (روژه، د کفاری په مقابل کې)

۱- قصاص:

په اسلامي شریعت کې قصاص د عمدي قتل مجازات ټاکل شوی دی چې په معنا د مماثلت ده، یعنی قصاص هغه جزا ده لکه څنګه چې جانی کوم فعل ترسره کړی و، چې عبارت له قتل څخه و، باید جانی هم قتل شې، ولی پوښتنه داده، په کومه آله چې جانی قتل کړی آیا په هماغه آله به جانی قصاصیږي؟

جانی اولاً د مجنی علیه لاس قطع کړی بیا یې سترګې تری ویستلی او بیایې وژلی، همداسی به له جانی سره هم کېږي؟ یا هم د ولګې او تندې په اساس دغه قتل ترسره شوی؟ آیا اوس مماثلت په دغو افعالو کې راشی او که نه؟

په ځواب کې باید ووايو چې اسلامي شریعت دا اجازه نه ورکوي چې هغه کس اولاً د جانی لاس قطع او یا هم عینی عمل ورسره ترسره کړي، دا موضوع په حدیث شریف کې راغلی ده: (لا قود الا بالسیف). دلته د قود کلمی معنا قصاص دی او د سیف د کلمی معنا توره او یا هم چاره ده، ولی شرط دا دی چې دغه وسیله باید تیره وی. همدارنګه د قصاص د اجرا په وخت کې باید مستحقین حاضر وی، داپه دی دلیل چې وکېل نه شې کولای، د موکل د نه شتون په صورت کې قصاص اجرا کړي، داپه دی دلیل چې امکان لري د قصاص د اجرا کولو په وخت کې د مستحقینو له خوا قاتل وبخېل شې.

۲- بدلی جزا:

لکه څنګه چې دا خبره واضح شوه چې د ځینو شرعی عواملو په اساس که قصاص اجرانه شې، نو دهغی ځای بدلی جزا نیسی چې یوه له دغو جزاګانو څخه دیت دی.

الف) دیت:

دیت، د مقتول وارث ته د مقدر مال ورکولو ته وايي، هغه څه چې په دیت کې قبلېږي، امام ابو حنیفه رحمته الله علیه او امام مالک رحمته الله علیه دری توکې بنودلی دي:

۱- اوبن

۲- سره زر

۳- سپین زر

خو ځینی نور علما لکه ابو یوسف رحمته الله علیه او امام محمد رحمته الله علیه دری نور موارد هم ورزیاتوی لکه: غوايي، پسه او وریشمینی جامی.

په دیت کې د پورتنیو توکو اندازه په لاندی ډول ده:

۱- اوبن (۱۰۰) سره.

۲- سره زر (۱۰۰۰) دیناره، چې یو دینار مساوی له یو مثقال طلا سره دی.

۳- سپین زر (۱۲۰۰) زر شرعی درهمه.

۴- غوپی (۲۰۰) سره.

۵- پسه (۲۰۰) سره.

۶- وریشمینی جامی (۲۰۰) جوړی.

د امام ابو حنیفه رحمته الله علیه له نظره دیت باید په دری کلونو کې ورکړل شې.

ب) تعزیر:

د فقهاء په نظر د تعزیری جزا صلاحیت قاضی ته ورکړل شوی دی. په هغه صورت کې چې دلایل موجود وی نو جزایې اعدام یا ابدی حبس دی.

ج) روژه یا صوم:

روژه بدلی جزا ده د کفاری په مقابل کې نو په هغه صورت کې چې رقبه او یا هم قیمت ونه لري، هغه هم چې د قاتل له اړتیا ډیره وی، په دی صورت کې روژه لازمېږي، ددی روژې وخت پرله

پسی دوه میاشتی دی، د بعضی فقهاء و په نزد که شخص مریض او یا هم سپین پیری وی، بله بدله نه لری ولی شافعیان بیا وایي که شخص توان د روژه نیولو نه لری نو بیا باید(۶۰) مسکبنانو ته طعام ورکړی او که روژتی (صیام) صغیر یا مجنون وی باید تر بلوغ او صحتمندی صبر ورته وشي.

د: تبعی جزا:

۱- له میراث څخه محرومیدل:

(لیس للقاتل شی من المیراث)

۲- له وصیت څخه محرومیدل:

(لا وصیته لقاتل)

دغه دواړه احادیث شریف دلالت کوی چې قاتل له میراث او وصیت څخه محرومېږي.

څلورم بحث

دفاعیات:

مشروع دفاع هغی دفاع ته ویل کېږي چې د یو انسان له خوا د بل ځان، مال یا پر ابرو د تیری او تجاوز په مقابل کې رامنځته کېږي، لکه څنگه چې تاسی پوهیږئ د عمومی جزا په موضوعاتو کې یوه موضوع د اباحت د سببونو په نامه توضیح شوی ده چې هغه عبارت دی:

د حق له استعمال د وظیفی داجزا پر مهال اود مشروع دفاع حق څخه .

په دی بحث کې مونږ یوازی مشروع دفاع حق د عمدي قتل له نظره مطالعه کوو چې آیا عمدي قتل د مشروع دفاع

په مورد کې جواز لری او که نه؟

دجزا قانون په (۵۷) مه ماده کې د مشروع دفاع په مورد کې داسی راغلی دی:

(د جرمی عمل ارتکاب د مشروع دفاع د حق داستعمال په منظور جرم نه گنل کېږي.)

د پورته تعریف پر بنسټ د جرم قانونی عنصر له زوال سره مخامخ شو او د مدافع اقدام د

تهاجم په مقابل کې مشروع او قانونی و گنل شو.

همدارنگه باید وویل شی چې مشروع دفاع د یو لړ شرایطو پر بنسټ منځته راځي.

دجزا قانون په (۶۰) مه ماده کې دغه شرایط داسی بیان شوی دی:

۱- دفاع باید د حملی او تجاوز په مقابل کې وی،

۲- دفاع باید د تهدیدونکي له خطر سره متناسبه وی،

۳- دفاع یوازی د خطر د لیری کېدو وسیله وی،

۴- دفاع د مقابل له حملی سره په یو وخت کې وی،

۵- دفاع د قانون خلاف او غیر عادلانه عمل په مقابل کې وی،

۶- دفاع کوونکي په عمدي توگه د مقابل خوا د جرمی عمل د پیدا کېدو سبب شوی نه وی،

دجزا قانون په (۶۱) مه ماده کې د عمدي قتل په مورد کې داسی صراحت لری:

(عمدي قتل د مشروع دفاع د حق استعمال پر اساس جواز نه لری، مگر دا چې د دفاع په منظور د یوه راتلونکي عملونو په مقابل کې یې صورت موندلی وی.)

۱- دفاع د داسی عمل په مقابل کې چې د مرگ یا شدید زخم ویره ایجاد کړی، په دی شرط چې ذکر شوی ویره له معقولو سببونو څخه پیدا شوی وی.

۲- دفاع د زنا، لواطت او یا د هغو تهدید په مقابل کې.

۳- دفاع دانسان د اختطاف په مقابل کې.

۴- دفاع د عمدي اور اچولو او د هغی د تهدید په مقابل کې.

۵- دفاع دهغی غلا(سرقت) په مقابل کې چې د قانون په حکم جنایت پیژندل شوی وی.

۶- دفاع د غیر مجاز داخلیدو په مقابل کې د شې له خوا مسکونی کور یا یې

ملحقاتو ته.

قانون جوړونکي سرپیره پردی چې د جزا قانون په (۵۸) مه ماده کې شخص ته اجازه ورکوی چې د هر قسم خطر که هغه ځانی وی یا مالی، دفاع وکړي، اما د جزا قانون (۶۱) مه ماده بیا عمدي قتل د مشروع دفاع په حالت کې شپږو حالتونو پوری مرتبط گڼي چې پورته ذکر شوی، که د غو شپږو حالاتو کې قتل ترسره شو، مشروع دفاع گنل کېږي، خو که هغه سرقت چې له جنایت څخه په تیټ حالت کې وی، بیا نو عمدي قتل جواز نه لری، هغه سرقت چې جنایت گنل شوی د جزا قانون په (۴۵۵، ۴۵۶ او ۴۵۷) مادو کې یې صراحت شته دی، همدارنگه د ورځی له خوا کور او یا یې ملحقاتو ته ننوتل د عمدي قتل سبب نه کېږي، باید د خطر د دفعی له پاره نوری لاری چاری ولټول شی، نو قانون جوړونکي د مشروع دفاع په حالت کې عمدي قتل په پورتنیو شپږو مواردو پوری مرتبط گڼلی دی.

یوه بله موضوع د یادونی وړ ده، ځینی وختونه داسی واقع کېږي چې منظور د مشروع دفاع وی، خو په دفاع کې زیاتی راځي، لکه د سرقت په مقابل کې قتل، نو دغه حالت د قانون له مخې د مخففه حالاتو ور گنل شوی چې د جزا قانون (۵۴) مادې یې په اړه داسی صراحت لری:

محکمه کولای شی د هغه شخص په باره کې چې په ښه نیت یې د مشروع دفاع له حق څخه تیری کړی وی، د هغه عمل جزا که جنایت وی، جنجی ته او که جنحه وی، قباحت جزا ته تزیل ورکړي. نو عمدي قتل د مشروع دفاع په صورت کې جواز لری، په دی شرط چې د شرایطو مطابق وی.

ادامه لری...

اهمیت تعاون و همکاری از دیدگاه اسلام

مولوی عبدالعظیم جهیر

میباشد، بایست همان نقشی را که اعضای وجود انسان در برابرهم دارند همان سیستم باید در نظام اجتماعی معمول و منظور باشد مثلاً هرگاه ناراحتی و دردی در ناحیه پا و یا دست انسان پدیدار شود، یا اعراض و علایم یک مرض در بدن محسوس شود، زنگ خطر در قلمرو وجود طنین انداز شده و با آمدن حالت فوق العاده، یکایک ارگانها و اعضای بدن انسان، بر مبنای شدت اتصال و رابطه انفصال ناپذیر، از بین وضعیّت، متأثر شده و سپس سازمان دفاعی و ارتش داخلی بدن تا حد مقدور، به مقاومت پرداخته و میکوشد تا از پیشروی عارضه و آسیب پذیری های بیشتر جلوگیری و حالت طبیعی را اعاده نماید.

اگر در جسد آدمی اعصاب بطور خودکار، سراسر وجود را کنترل نکند، جهاز هاضمه زمینه جذب انرژی را فراهم ننماید و جریان خون، خطوط مربوط را در عروق و شرائین به فشار نییماید و مواد ضروری را در محل نیاز وارد نکند و در بروز حوادث و نفوذ عناصر اجنبی حساس نباشد، این وجود علاوه بر اینکه سالم نیست، هرآن در معرض حملات امراض و ضربات قرار خواهد داشت. و ازین که موقعیت یک مسلمان در برابر مسلمان دیگر همچون موقعیت اجزای تعمیر در برابر هم تعریف شده است

مهربانی ایشان با یکدیگر مانند یک بدن می یابی که چون عضوی از آن بدرد آید سایر اعضای بدن، با بیدار خوابی و تب آن را همراهی می کنند. [عن النعمان بن بشیر قال: قال رسول الله صلی الله علیه و سلم المسلمون كرجل واحدٍ إن اشتكى عینُهُ، اشتكى كُلهُ وإن اشتكى رأسُهُ اشتكى كُلهُ] «۲»

ترجمه: از نعمان بن بشیر روایت است که رسول خدا فرمود: مسلمانان (نسبت به هم) چون فردی واحد هستند که اگر چشم یکی از آنان درد کند سایر اعضای بدن را درد می گیرد و اگر سریکی از آنان به درد آید، همه اعضای بدن را درد می گیرد.

[عن ابی موسی رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ان المؤمنَ للمؤمنِ كالتبَنِیانِ یشدُّ بَعْضُهُمُ بَعْضًا وَشَبَّكَ أَصَابِعُهُ] «۳»

ترجمه: از ابو موسی روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: مؤمن نسبت به مؤمن دیگر مثل یک بنا و ساختمان است که هر قسمت از اجزای آن موجب استحکام قسمت های دیگر است. این را فرمود و انگشتان دو دست خود را (برای نشان دادن این معنی) در همدیگر فرو کرد.

ازینکه در آئین اسلام همه مردان مؤمن و زنان مؤمنه دوستان همدیگر معرفی شده و مؤمنین برادران هم گفته شده اند، باید بر مقتضای دوستی باهم نزدیک، مونس و همدرد باشند. و از آنجا که از منظر اسلام تمکین و تقابل آحاد اجتماع در میان شان همچون وضعیّت و ماهیّت اعضای یک جسد

حمد و سپاس سزاوار پروردگار بخشاینده مهربان است که ما را زندگی در آستان اسلام موهبت نموده و برای معاونت و همکاری روی نیکی و تقوا امر فرمود و درود بر ناجی بشریت و خاتم پیامبران که از سوی پروردگار عالمیان به عنوان رحمتی برای جهانیان فرستاده شد و درود به یاران و اصحاب صدیق او که هر چه در بساط و توان داشتند نثار گسترش دعوت اسلامی نمودند.

از نظر اسلام اعضای جامعه اسلامی به حیث دوستان، برادران و به مثال یک پیکر واحد و همچون یک بنیان معرفی شده اند.

قرآن کریم می فرماید: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ...﴾ التوبة: ۷۱

ترجمه: مردان و زنان مؤمن، برخی دوستان و یاوران برخی دیگر اند.

یعنی دلهای شان در محبت و عطف و تقابل، متحد است و عاملی که ایشان را باهم یکجا، یکتا و هم آوا ساخته، دین اسلام و ایمان به خدای عزوجل است.

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ...﴾ الحجرات: ۱۰

ترجمه: فقط مؤمنان برادران همدیگر اند.

در حدیث مبارک چنین ارشاد شده است:

[تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحِمِهِمْ وَتَوَادِّهِمْ، وَتَعَاطِفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى] «۱»

ترجمه: مؤمنان را در ترحم و دوستی و

استحکام روابط مسلمانان با همدیگر را در حوزه کمک و همکاری می‌رساند و به آن تشویق و ترغیب می‌نماید زیرا تعمیر آنگاه، استواری، زیبایی و نمای ویژه خود را در آماده‌گی به بهره‌برداری می‌تواند داشته باشد که مصالح و اجزای آن بگونه‌ای عمیق باهم بافت خورده و نمایندگی از یک پیکر کند. هیچگاه از خشت‌های زینتی انبار شده و از تراکم خریطه‌های سمنت و مخازن سیخ‌گول، عمارات و بلند منزل‌های خوش‌منظر، شکل نخواهد گرفت تا مگر افکار مسلکی و دست‌های ماهرین فن تحت نقشه مرتبه آنها را در جای خود قرار داده و طاق‌های شانرا پیوند دهند. بناً همان رمز و سیستمی که در میان اجزای تعمیر جا افتاده گردیده است همان کیفیت و تعامل، بایست در جامعه اسلامی مشهود باشد. مسلماً مقتضای دوستی باهمی و رعایت برادری و درک عضویت و در نظر داشت تمثیل تعمیر از سوی جامعه مسلمانان تعاون و همکاری و همیاری بی‌دریغ و مستمر در میان اعضای امت اسلامی است. و از آنجا که خداوند جل شانه از حکمت بالغه و قدرت کامله خویش برای پیشروی این جهان، نظام متقن و محکمی آفریده و هر انسان را محتاج دیگری قرار داده، مستمند به ثروتمند، توانگر به کارگر، تاجر به مشتری، معمار به آهنگر، آهنگر به نلدوان، نلدوان به نانوا و... ضرورت و احتیاج دارند.

متکی به این پندار، مسلم است که انسان در هر قسمت زندگی خویش به معاونت هزارها یا شاید صدها هزار انسان دیگر نیاز احساس می‌نماید، زیرا در کلیت، نظام جهان وابسته به این امر است، نه تنها در حوزه زندگی دنیوی بلکه در مراحل بعد از مردن تا قبر و بعد از آن نیز از نظر طلب مغفرت و ایصال ثواب، محاسن نظر دیگران برای انسان قابل ملاحظه و بسیار مهم تلقی میشود.

قرآن کریم میفرماید:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ...﴾^۲

ترجمه: در راه نیکی و پرهیزگاری همدیگر رایاری و پشتیبانی نمائید، و همدیگر را در راه تجاوز و ستمکاری یاری و پشتیبانی مکنید.

یقیناً در این آیه مبارکه روی مسئله اساسی‌ای که روح کل نظام عالم بوده و صلاح و فلاح زندگی و بقای انسان به آن بستگی دارد به عنوان تعاون و همکاری، بحث و قضاوت حکیمانه‌ای مطرح شده است که درک و عمل به آن مسئولیت تک تک مسلمانان بوده و پیامدهای نیک آن عافیت بخش و کلید وصل به آستان سعادت می‌باشد.

اینک می‌بینیم که در دین مبین اسلام همکاری و تعاون، دفع ضرر و جلب منفعت در مجالات مختلف اجتماعی تا کدام سطح تحت ملاحظه و مورد تأکید قرار دارد.

روشهای اجتماعی مبنی بر دفع ضرر و جلب منفعت

هر عمل سودمند اجتماعی در صورتی که مبنای طرح و انجام آن اخلاص به خدا بوده و نیت، اقامه عدل و خیر و احسان باشد از نظر اسلام در ردیف بهترین روشهای فضیلتی و اجرمنند شمرده میشود. هر عملی که آدمی بوسیله آن اشک محزونی را پاک سازد یا اندوه رنج‌دیده‌ای را بزدايد و یا زخم مزمنی را مرهم‌گذارد، از مظلومی دفاع و با مغلوبی نصرت نماید و یا به پرداختن دین ورشکسته گرانباری تخفیف آورد یا از آن حمایت کند، با فقیر عقیفی امداد و از عیال‌مندی دستگیری کند، به استغاثه ملهوف و ندای راه‌گم کرده‌ای روی آورد و غریبی را پناه دهد، همچنان آفتی را از مخلوقی دور ساخته و مانعی را از سر راهی بردارد، یا با انفاق و مشروعت، نفس موجود زنده‌ای را به نوعی از انواع فایده‌رساند، این همه از مصادیق صالحات و حسنات بوده، در صورت بدرقه نیت پاک، راه نزدیکی به خدا می‌باشد.

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ سَلَامِي مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلُّ يَوْمٍ تَطَلَّعَ فِيهِ الشَّمْسُ يَغْدِلُ بَيْنَ الْإِنْتَيْنِ صَدَقَةٌ وَيَعِينُ الرَّجُلَ عَلَى دَابَّتِهِ فَيَحْمِلُ عَلَيْهَا أُورِقُ عَلَيْهِمَا مَتَاعُهُ صَدَقَةٌ وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ]

وَكُلُّ خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ وَيُمِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ [۴]

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: هر روز که آفتاب طلوع می‌کند بر هر مفصل از مفاصل بدن انسان صدقه‌ای لازم است. اگر بین دو نفر به عدالت حکم کند صدقه‌ای است یا اگر به مردی کمک کند که بر مرکب سوار شود یا بارش را برایش روی مرکب بگذارد صدقه‌ای است سخن نیکو (زبان خوش سلام دعا و...) صدقه‌ای است، در هر قدمی که برای ادای نماز بر می‌دارد صدقه‌ای است و این که خار و خاشاک (یا چیزی را که موجب اذیت و آزار عابران است) از سر راه بردارد صدقه‌ای است.

در پرتو ارشاد این حدیث مبارک، حکم کردن به عدالت میان دو نفر، کمک نمودن باشخص در رکوب و یا بار کردن محموله کسی بالای مرکب او و گفتن سخن پاک در عداد صدقات آمده و کیفیت محاسن اجتماعی را تجلی و نمایش می‌دهد.

[إِنَّهُ خَلَقَ كُلَّ إِنْسَانٍ مِنْ نَبِيٍّ آدَمَ عَلَى سِتِّينَ وَثَلَاثِمِائَةِ مَفْصِلٍ فَمَنْ كَبَّرَ اللَّهَ، وَحَمِدَ اللَّهَ، وَهَلَّلَ اللَّهَ، وَسَبَّحَ اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ وَعَزَلَ حَجْرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ، أَوْ شَوْكَةً أَوْ عِظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ، وَأَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَى عَنْ مُنْكَرٍ عَدَدَ تِلْكَ السَّتِّينَ وَالثَّلَاثِمِائَةِ السَّلَامِي فَإِنَّهُ يَمْسِي يَوْمِيذٍ وَقَدْ زُجِرَ نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ قَالَ ابوتوبة و ربما قال يمسي [۵]

ترجمه: بدن هر فرد از فرزندان آدم از سه صد و شصت مفصل آفریده شده است و هر کس که تکبیر (الله اکبر) تحمید (الحمد لله) تهلیل (لا اله الا الله) و تسبیح (سبحان الله) بگوید و استغفار کند و سنگ یا خار یا استخوانی را از سر راه مردم دور کند و امر به معروف و نهی از منکر کند به تعداد سه صد و شصت مفصل پاداش می‌یابد، در آن روز در حالی راه می‌رود که نفس خود را از آتش جهنم دور می‌کند. ابو توبه گفت: شاید بجای یمسی گفت یمسی.

درین حدیث مبارک منزلت و ثواب دور کردن اشیاء ضرر رسان از قبیل سنگ اضافی، خار و استخوان از سر

راه مردم در ردیف گفتن تکبیر و تحمید و تهلیل و پیوست امر به معروف و نهی از منکر ذکر شده و همه آنها باعث برائت از آتش دوزخ تلقی گردیده که عمق مسئله را راجع به خدمات اجتماعی بر محور برداشتن اسباب آزار و اذیت از ابعاد زندگی مردم نشان می دهد.

دفع اذیت از راه، از مکملات ایمان و مدرک دخول جنت

[عن ابی هریره رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الإیمان بضْعٌ وَسَبْعُونَ أَوْ بَضْعٌ وَسِتُّونَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ] ^۶

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: ایمان هفتاد و چند، یا شصت و چند جزء است و بالا ترین آنها گفتن لا اله الا الله و پائین ترین آنها برطرف نمودن موجبات آزار و اذیت (خار و خاشاک و چیزهای دیگر) از سر راه است و حیا و شرم نیز قسمتی از ایمان است.

[عن ابی هریره رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لقد رأیت رجلاً یقلب فی الجنة فی شجرة قطعها من ظهر الطریق کانت تؤذی الناس] ^۷

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: مردی را دیدم به خاطر از میان برداشتن درختی که سبب آزار مردم بود در (نعمت های) بهشت سرگرم بود و گردش می نمود.

[عن ابی هریره رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم مر رجل بغصن شجرة علی ظهر طریق فقال: والله لانیحین هذا عن المسلمین لا یؤذیهم فادخل الجنة] ^۸

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول خدا فرمود: مردی شاخه ای درختی را بر سر راه دید و گفت به خدا سوگند، این شاخه را از سر راه مسلمانان دور می کنم تا باعث آزار آنان نگردد، به همین خاطر به بهشت برده شد.

[عن ابی هریره رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال: إن شجرة کانت تؤذی المسلمین، فجاء رجل فقطعها، فدخل الجنة] ^۹

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که

رسول خدا فرمود: درختی سبب آزار مسلمانان می شد و مردی آمد و آن را برید و به همین علت به بهشت رفت.

دفع اضرار از راه رفت و آمد مسلمانان از آن جایگاهی برخوردار است که دور کردن خار و شاخ درخت غرض جلوگیری از آزار دادن مردم، مغفرت و دخول جنت را به دنبال دارد برین مقیاس هرگاه کسی معابر مسلمانان و سرکها را توسعه دهد، سمنت و قیر نماید پل و پیاده روها را آماده به استفاده نماید و ازین قبیل تسهیلات و خدمات شهروندی را من حیث یک مسلمان به برادران و خواهران مسلمان خویش مشروعا ارائه نماید خداوند بهتر می داند که این شخص کدام مکافات و اجور عالی دنیوی و اخروی را مستحق خواهد شد.

عیادت مریض و نان و آب دادن

[مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ] ^{۱۰}

ترجمه: فردی که بیماری را عیادت میکند تا زمانی که بر میگردد در راه بهشت است.

[عن ابی هریره قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله عزوجل یقول یوم القیامة یا ابن آدم مرضت فلم تعدنی قال یا رب کیف اغودک وأنت رب العالمین قال أما علمت ان عبدي فلاناً مرض فلم تعده أما علمت انک لو عدته لوجدتني عنده یا ابن آدم استطعمتک فلم تطعمنی قال یا رب وکیف أطعمک وأنت رب العالمین قال أما علمت انک لو اطعمته لوجدت ذلك عندي یا ابن آدم استسقیتک فلم تسقیني قال یا رب کیف أسقیک وأنت رب العالمین قال استسقاک عبدي فلاناً فلم تسقه أما إنک لو سقیته وجدت ذلك عندي] ^{۱۱}

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول خدا فرمودند: خداوند بزرگ و صاحب عظمت در روز قیامت (به بنده اش) میفرماید: ای فرزند آدم بیمار شدم و مرا عیادت نکردی، جواب میدهد، پروردگارا چگونه من از تو عیادت مینمودم در حالی که تو پروردگار عالمیانی. می فرماید:

مگر ندانستی که فلان بنده ای من مریض است و عیادتش نکردی مگر نمی دانستی که اگر به عیادتش می رفتی مرا نزد او می یافتی، ای فرزند آدم از تو طعام خواستم و به من طعام ندادی، میگوید: پروردگارا، من چگونه به تو طعام

می دادم در حالی که تو پروردگار عالمیانی. می فرماید: مگر نمیدانستی که فلان بنده من از تو درخواست طعام کرد و به او ندادی و اگر او را طعام می دادی پاداش آن را نزد من می یافتی. ای فرزند آدم از تو طلب آب کردم و به من آب ندادی می گوید:

پروردگارا، چگونه به تو آب می دادم در حالی که تو پروردگار عالمیانی.

می فرماید: فلان بنده ای من از تو آب خواست و به او ندادی مگر نمی دانستی که اگر او را سیراب می کردی پاداش آن را نزد من می یافتی.

از فحوای عالی و بلند این حدیث شریف مرتبت عیادت مریض و نان دادن و آب دادن، بسیار ارزشمند و فرخنده تثبیت می شود با توجه به کیفیت و پاداش این عمل سترگ در صورتی که نان دادن یک نفر و آب دادن یک نفر و عیادت یک مریض تا این درجه ارزش و پیامد سازنده و سرنوشت ساز دارد آیا اجر و مکافات اشخاصی که فامیل ها را اعاشه مینمایند و آبرسانی ها را به عهده می گیرند یا کلینیک های معالجوی را سامان می دهند تا کجا مأجور و محبوب الهی خواهند شد.

این همه ارشادات پیام های بسیار رسا و جالبی را مبنی بر توسعه خدمات و مفید واقع شدن در اجتماع را به ما تعلیم میدهد و هر مسلمانی هر چند کم توان باشد به انجام این وظیفه و حسن همدردی اجتماعی تحریض می شود و این امر به زمان و مکان ویژه ای محدود نیست همچنان از دید مالی

مختص توانگران و یا از حیث انرژی بدنی مخصوص اشخاص نیرومند نبوده و هم به فرهنگیان و علم آموختگان منحصر نگردیده بلکه یک تعهد عمومی انسانی است که برای هر انسانی در حد توانائی او میسر می باشد و فقیر و غنی، ناتوان و نیرومند و بی سواد و باسواد حسب مقدور در آن اشتراک دارند.

بدین سان هرفرد از افراد جامعه اسلامی چشمه سرشاری

از خیر و رحمت بوده و کار شیوه هایش فراخوانی بسوی بخشش و فضایل و ارزشهای اسلامی و انسانی می باشد. [فَطَوَّبِي لَعِبْدِ جَعَلَهُ اللهُ مِفْتَاحًا لِلْخَيْرِ مِفْلَاحًا لِلشَّرِّ...]^{۱۲}

ترجمه: مژده باد برای بنده ای که خداوند کریم وی را کلیدی برای امور خیر و جلوگیری کننده از کارهای بد قرار داده است.

فضیلت گشایش آوردن و رفع مشکل مسلمانان

[عن ابی هريرة رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسْرَعْلِي مَعْسِرِي سَارَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ...]^{۱۳}

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول خدا فرمود:

هر که از مؤمنی اندوهی از اندوه های دنیا را برطرف سازد خداوند مشکلی از مشکلات روز قیامت او را برطرف می سازد و هر کس بر فقیر و بینوایی آسان بگیرد خداوند در دنیا و آخرت بر او آسان خواهد گرفت. هر کس عیب مسلمانی را بپوشاند خداوند در دنیا و آخرت عیب های او را می پوشاند، مادامی که بنده در حال کمک کردن به برادرش باشد، خداوند در حال کمک کردن به او خواهد بود.

[وَ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَ مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ]^{۱۴}

ترجمه: کسی که حاجت برادر خود را برآورده کند خداوند حاجت او را برآورده می سازد، کسی که

اندوهی را از مسلمانی دور گرداند خداوند اندوهی از اندوه های روز قیامت را از او دور می گرداند. باید قرین تذکر دانست که محتوای همکاری آنگاه گوارا و مقبول است که به تقویت و رشد نیکی ها باشد، نه در عدوان و تجاوز.

زیرا در ظلم و ستم، همکاری منع شده است، هر چند خواهشگران دوستان باشند

برخلاف همکاری هم پیمانان جهانی که قطع نظر از تشخیص ظالم و مظلوم، برمدارمنافع مشترک یکدیگر را تأیید و حمایت مینمایند، لیکن از نظر اسلام همراهی و همکاری با حرکت های ظالمانه بمثابه خروج از اسلام وانمود شده است.

[مَنْ مَشَى مَعَ ظَالِمٍ لِيُعِينَهُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ ظَالِمٌ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ]^{۱۵}

ترجمه: کسیکه با ظالمی همکاری میکند و ظالم بودن وی را نیز می داند یقیناً از حوزه اسلام خروج نموده است. براستی همکاریها در تجاوز و فساد، باب جرایم سنگین و جنایات هولناک رامی گشاید و فضای زندگی را نامأنوس می سازد بنا برآن از نظر دین نورانی اسلام، پهلوبندی در محاسن مکافات داشته و یاری نمودن در سیئات قابل عقاب میباشد.

این همه تمثیلات و تعبیرات و شرح راهکارها و اسالیب فضیلت مند، گویای آن است که مسلمانان بمنزله یک پیکر واحد، اعضای یک وجود و اجزاء یک ساختمان، از هم و باهم اند. و عقاید و باورهای ناب و تابناک مسلمین مقتضی آن است تا در بنای هویت خویش شیوه های فوق را برگزیده بسوی همدیگر بشتابند و پیوسته در پرتو اوامر دین رهائی بخش اسلام، صفوف خود را فشرده ساخته و با حسن همیاری و همدیگر پذیری، محیط زیست خویش را مطبوع و گوارا و جامعه را سیال و پویا سازند.

بنی آدم اعضای یکدیگر اند که در آفرینش زیک جوهر اند

چو عضوی بدرد آورد روزگار دیگر عضو هارا نماند قرار

تو کز محنت دیگران بیغمی نشاید که نامت نهند آدمی^{۱۶}

بدون شک با تمسک و اعمال ارشادات اسلامی، مردم مؤمن و متعهد میتوانند در زدایش عوارض و فراخوان حسن همکاری و همیاری همدیگر را استقبال کرده و آنگاه مصداق جامعه مطلوب از نظر اسلام شوند

ماخذ:

- ۱- صحیح البخاری، حدیث شماره ۶۰۱۱- کتاب الادب، باب: رحمة الناس و البهائم و صحیح المسلم حدیث شماره - ۲۵۸۶ کتاب البر و الصلة و الادب، باب: تراحم المؤمنین و تعاطفهم و تعاضدهم.
- ۲- صحیح المسلم حدیث شماره - ۲۵۸۶ کتاب البر و الصلة و الادب، باب: تراحم المؤمنین و تعاطفهم و تعاضدهم.
- ۳- متفق علیه، صحیح البخاری، حدیث شماره - ۴۸۱ کتاب الصلوة، باب: تشبیه الاصابع فی المسجد و غیره و صحیح المسلم، حدیث شماره - ۲۵۸۵ کتاب البر و الصلة و الادب، باب: تراحم المؤمنین و تعاطفهم و تعاضدهم.
- ۴- متفق علیه، صحیح البخاری حدیث شماره ۲۹۸۹ کتاب الجهاد و السیر، باب: من اخذ بالركاب ونحوه و صحیح المسلم حدیث شماره (۱۰۰۹) کتاب الزکوة، باب: بیان ان اسم الصدقة يقع على كل نوع من المعروف.
- ۵- صحیح المسلم حدیث شماره ۱۰۰۷ کتاب الزکوة، باب: بیان ان اسم الصدقة يقع على كل نوع من المعروف.
- ۶- صحیح المسلم حدیث شماره ۳۵ کتاب الايمان باب: شعب الايمان و ابوداؤد حدیث شماره ۴۶۷۶ کتاب السنة باب: فی رد الارجأ.
- ۷- صحیح المسلم حدیث شماره ۱۹۱۴ کتاب البر و الصلة و الادب، باب: فضل ازالة الاذى عن الطريق.
- ۸- صحیح المسلم حدیث شماره ۱۹۱۴ کتاب البر و الصلة و الادب باب: فضل ازالة الاذى عن الطريق.
- ۹- صحیح المسلم حدیث شماره ۱۹۱۴ کتاب البر و الصلة و الادب، باب: فضل ازالة الاذى عن الطريق.
- ۱۰- صحیح المسلم حدیث شماره ۲۵۶۸ کتاب البر و الصلة و الادب باب: فضل عيادة المريض.
- ۱۱- صحیح المسلم حدیث شماره ۲۵۶۹ کتاب البر و الصلة و الادب باب: فضل عيادة المريض.
- ۱۲- سنن ابن ماجه، حدیث شماره - ۲۳۸ باب: من كان مفتاحا للخير.
- ۱۳- صحیح المسلم حدیث شماره ۲۶۹۹ کتاب الذكر و الدعاء و التوبه و الاستغفار، باب: فضل الاجتماع على تلاوت القرآن و على الذكر.
- ۱۴- متفق علیه، صحیح البخاری ۲۴۴۲ کتاب المظالم، باب: لا يظلم المسلم المسلم و لا يسلمه و صحیح المسلم حدیث شماره ۲۵۸۰
- ۱۵- كنز العمال ۱۴۹۵۱ جلد ۶ صفحه ۳۵ کتاب الامارة.
- ۱۶- شيخ مصلح الدين سعدی.

د امام

سید ابوالحسن علی حسنی ندوی رحمۃ اللہ علیہ ژوند ته لنده کتنه

عبدالجبار مطمئن

✓ د هندوستان هیواد دمسلمانانو دشخصی احواله ټولنی رئیس .
 ✓ هندکی د (لکھو) داسلامی، علمی ټولنی رئیس.
 ✓ عربستان هیواد پلازمینه ریاض کی د (رابطه الادب الاسلامی) د نړیوال سازمان رئیس.
 ✓ مکه مکرمه کی د (رابطه العالم الاسلامی) د بنسټ ایښوونکو سازمان دشورا غړی.
 ✓ داردن، مصر، سوریه او نورو عربی هیوادونو دعربی ژبی دټولنو غړی.

استاد ندوی رحمۃ اللہ علیہ دیو پوره عمر (هڅوا او دعوت) وروسته په ۱۴۲۰ هـ ق کال دروژی میاشتی په ۲۲ جی دزیردیز (۱۹۹۹ کال دسمبر ۳۱) سره سمون خوری د (قرآنکریم د تلاوت په لړکی) دزره دحملی له امله دخپل ستر څښتن رحمت ته ور ودانگل رحمه الله وتغمده فی واسع جناته.
 امام ابوالحسن ندوی رحمۃ اللہ علیہ په اسلامی وپښتابه، دعوت، عربی ادبیاتو، سیرت، ژوند لیکونو او نورو ارزښتناکو موضوعاتو کی ډیر کتور آثاراتو تالیفات وړاندی کړی چی دبیلگی په توگه دا لاندی آثار یادو لای شو:

ماذا خسرالعالم بانحطاط المسلمين، رجال الفكر والدعوه فی الاسلام (څلورتوکه) السیره النبویه المدخل الی الدراسه القرآنیه الصراع بین الفكر الاسلامیه والفکره الغربیه فی الاسلامیه الارکان الاربعه فی موضوع القرآن والسنه اعلام المسلمین ومشاهیرهم، الاخوان المسلمین ...

و صلی الله تعالی علی خیر خلقه و نور عرشه محمد صلی الله علیه وسلم

عربی ادبیاتو په علومو کی د تخصص درجی ته ورسید او بیاپه (ندوه العلماء) دارالعلوم کی دتفسیر او عربی ادبیاتو دپښوونکی په توگه وکمارل شو او څه موده یی د حدیث شریف تدریس هم کاوه.

هغه د زده کړی او تدریس له پراونو وروسته دجماعت التبلیغ نړیوال دعوت سره یوځای شو چی ستر دعوتگرمولانا محمد الیاس کاندهلوی رحمۃ اللہ علیہ یی بنسټ ایښی وو. هغه دالله ﷻ په لار کی ووت او په خپلو لیکنو، نصیحتونه، بیانونو سره یی تل ددی اصل **ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ** النحل: ۱۲۵

په هوبښیاری او نیک پند دخپل رب لاری ته بلنه کوه، په پام کی نیولو سره خلک اسلام، اخلاق او د دعوت الی الله رغونکی لاری ته رابلل. او همدا رنگه هغه دیوه پیاوړی استاد او غښتلی محاضر (درس وړاندی کونکی) په توگه په نړیواله توگه پیژندل شوی وو او په ډیرو نړیوالو پوهنتونونو، علمی ټولنو، اسلامی بنسټونو، بیلابیلو کنفرانسونو، غونډو اوناستوکی بلل شوی اوگدون کړی وو.

امام ندوی رحمۃ اللہ علیہ څه موده ندوه العلماء دارالعلوم دزده کړه نیزی څانگی دعالی شورا مشورتاکل شو او بیا دندوه العلماء دمشرتابه مسولیت وردغاری شو او د عمر تر پایه یی دندوه العلماء دمسئول او مشر په توگه دنده ترسره کړه او هم مهاله یی په هند کی دننه او بهر دخو نورو سترو علمی، او اسلامی بنسټونو مشرتوب کاوه.

دهغه ځینی مقامونه او مسئولیتونه:
 ✓ انگلستان کی د آکسفورد پوهنتون د اسلامی مطالعاتو د مرکز دمشرتابه هیئت رئیس .

هغه داسلام هوبښیاری بلونکی (دعوتگر) ستر متفکر، لارښود، برلاسی ادب پوه امام سید ابوالحسن علی حسنی ندوی رحمۃ اللہ علیہ دپلار نوم یی عبدالجی او دنیکه نوم یی فخرالدین حسنی رحمۃ اللہ علیہ دی.

امام ندوی په (۱۳۳۳هـ ۱۹۱۳م) کال د (تکیه کلان) په کلی کی نړی ته سترگی غړولی دی چی د هندوستان هیواد د (اوترا پردیش) ولایت د (رای بریلی) اړوند سیمه گنل کپړی.

هغه ترنه کلنی پوری دخپل مهربانه پلار شیخ عبدالجی حسنی رحمۃ اللہ علیہ دپالنی په چوپړ کی وو، هغه شخصیت چی د (الاعلام بمن فی تاریخ الهند من الاعلام) مولف او همدا رنگه په عربی او اردو ژبو کی د ډیرو نورو تاریخی او ارزښتناکو اثارو مولف تیرشوی دی. او کله چی دهغه پلار وفات شو په ډیره ښه توگه دخپل مشر ورور ډاکتر عبدالعلی حسنی او خپلی هوبښیاری، پرهیزگاری او لوستی مور ترپالنی لاندی ترهغی پاته شو ترڅوی خپلی لمړنی زده کړی بشپړی کړی.

هغه بیاد (ندوه العلماء) دارالعلوم ته لار او هلته یی دسترو استادانو څخه دعربی ژبی او شرعی علومو زده کړی وکړی چی له هغی جملی: علامه محدث سید حسن خان طونکی. علامه شیخ محمد تقی الدین هلالی مراکشی نومونه اخیستلای شو.

هغه څه موده په (دیوبند) دارالعلوم کی هم تیرکړل اود شیخ حسین احمد مدنی رحمۃ اللہ علیہ څخه یی د حدیثو مبارک علم ترلاسه کړ او بیایي لاهورکی د (علوم القرآن) معهد کی دشیخ احمد علی لاهوری څخه دټول قرآن کریم تفسیر ولوست.

امام سید ابوالحسن ندوی رحمۃ اللہ علیہ دتفسیر او

عطفی بر مهاجرت های غیر قانونی

و مبارزه با قاچاق انسان

مهملوی عنایت الله شریفی

با قاچاق انسان و مهاجرت غیرقانونی، حمایت از قربانیان قاچاق انسان و تعیین مجازات برای مرتکبین این جرم و هماهنگی برای مبارزه با این پدیده سبب شده تا جایگاه افغانستان در عرصه مبارزه علیه قاچاق انسان بهبود یابد، بر این اساس قاچاق بران را بازداشت و به نهادهای عدلی معرفی گردیده اند، مجرمین به حبس طویل و قصیرالمدت حتی تا اعدام محکوم شده اند. همچنین امنیت ملی افغانستان شبکه های قاچاق انسان را تثبیت و شناسایی کرده و بالای آن شبکه ها عملیات انجام داده اند.

شبکه ملی مبارزه با قاچاق انسان

تلاشها در رابطه با قاچاق انسان در سال های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ پس از آن داغ شد که قاچاقبران انسان صدها هزار افغان را تشویق به مهاجرت های غیرقانونی از راه های پر خطر کردند. در نتیجه این مهاجرت ها اجساد شماری از افغان ها پس از غرق شدن دوباره به افغانستان انتقال داده شد و جوانان با استفاده از راه های قاچاق تلاش کردند خود را به کشورهای اروپایی برسانند. که تا امروز شاهد مهاجرت های غیر قانونی و تلفات بی شماری برخواسته از آن می باشیم.

به منظور مبارزه موثر با قاچاق انسان و قاچاق مهاجران حکومت افغانستان شبکه ملی مبارزه با قاچاق انسان را ایجاد کرده که در آن علاوه بر وزارت های مهاجرین و عدلیه، نهادهای امنیتی و کشفی و سکوتوری نیز سهم دارند. افغانستان به همکاری سازمان جهانی

خوشی و ناخوشی و گنج و رنج، ای پیغمبر با تو همراهیم!)، و از خدا بترسید که خدا از درون سینه ها آگاه است.

«میثاقه»: مراد پیمان عقبه و یا این که بیعت رضوان است و تمام پیمانهای تکوینی و تشریحی را نیز می تواند شامل شود. بنا بر این منظور که انسان ها به سلامت بمانند و حقوق آنها تأمین گردد، خداوند قوانینی را برای نظم روند فردی و اجتماعی وضع و انسان ها را به رعایت آن امر فرموده است چنانچه می فرماید:

﴿وَمَنْ يَعْذُ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهُ يَخْرِطُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾^۳

و هر کس از قوانین و مقررات الهی پا فراتر نهد و تجاوز کند، به خویش تن ستم می کند. (چرا که خود را در معرض خشم خدا قرار می دهد و به سعادت خویش لطمه می زند.

مبارزه با قاچاق انسان را دولت افغانستان در سال ۱۳۹۰ آغاز کرد، و این عمل در سال های بعدی در قوانین تدوین شده قانون خاص قاچاق انسان جرم پنداشته شده هم چنان در قانون جزای جدید که به نام کود جزا معروف است، قاچاق انسان تعریف شده و برای کسانی که دست به قاچاق انسان می زنند، جزا نیز تعیین شده است.

دولت افغانستان در امر مبارزه با قاچاق انسان و قاچاق مهاجران کمیسیونی را از نهاد دولتی ایجاد کرده که وزارت عدلیه در راس آن قرار دارد. قانون جدید تمام جزئیات مبارزه با قاچاق انسان را مشخص کرده است: «از اهداف قانون جدید مبارزه

باتوجه به موضوع مهاجرت و سفر های غیر قانونی عده ای از هموطنان ما از طریق غیر مجاز که قاچاقبران انسان صدها هزار افغان را تشویق به ترک وطن از راه های پر خطر کردند و می کنند. که در نتیجه این مهاجرت ها به آنها و خانواده های ایشان اضرار مالی و جانی فروان رسیده است بنابر اهمیت این پرابلم، سطوری را در روشنایی متون دینی و قانون نافذ کشور به تحریر آورده تا باشد دست هم وطن خود را از واگیر شدن به دام جعل کاران که در کمین انسان های هم نوع خویش نشسته اند بگیرم و ادای مسئولیت در برابر دین و ملت خویش کرده باشم. بنابر حکم خداند متعال: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۱

ترجمه: در راه نیکی و پرهیزگاری همدیگر را یاری و پشتیبانی نمائید، و همدیگر را در راه تجاوز و ستمکاری یاری و پشتیبانی مکنید. از خدا بترسید.

بیگمان خداوند دارای مجازات شدیدی است. ﴿وَأَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّتِي وَآتَيْتُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾^۲

ترجمه: و (ای مؤمنان!) به یاد آورید نعمت (هدایت دین) خدای را بر خود، و به یاد آورید پیمانی را که (توسط پیغمبر در عقبه دوم) با شما بست، بدان گاه که گفتید: شنیدیم و اطاعت کردیم (و در

مهاجرت برای نخستین بار یک دستنامه آموزشی را آماده کرد و آن را در اختیار نهاد هایی قرار داده که در مبارزه با قاچاق انسان و مهاجران سهم می گیرند. این رهنمود نهادهای دخیل در مبارزه با قاچاق انسان را کمک می کند تا بدانند که قاچاق انسان چیست، کیها قربانی هستند و چه کسانی باید به اتهام ارتکاب عمل قاچاق انسان بازداشت شوند. این درحالی است که قبل از آن تعریف کاملی در مورد قاچاق انسان وجود نداشت و نهادها با در یافت تعریف واقعی قربانیان قاچاق کی ها هستند و چه کسانی مرتکب جرم قاچاق انسان می شوند؟ به نتیجه واحد رسیده اند. و راه مبارزه با قاچاق بران و از راهای نجات آن آگاهی حاصل نموده اند؟.

از سوی دیگر دولت افغانستان یک میکانیزم ملی را برای حمایت از قربانیان قاچاق انسان نیز آماده کرده است. براساس این میکانیزم، نهادهای دولتی موظف هستند تا از قربانیان قاچاق حمایت کنند و زمینه را برای جذب دوباره آن ها در جامعه فراهم سازند.

در امر قاچاق انسان ها شکی نیست که گاهی منجر به ذلت و خاری و حتی به مرگ خود قاچاق بران نیز می گردد، درحالیکه اسلام اجازه نمیدهد که انسان به خود تحقیر و ذلت و هلاکت را اجازه دهد و یا به دیگران رواه دارد بلکه ترغیب می نماید مسلمانان را به همکاری و تعاون و رفع چالش های موجود در میان جمع بشری، طوریکه رسول اکرم ﷺ می فرماید: و عن ابن عمر رضي الله عنهما أن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُسْلِمُ لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَن مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^٤

از ابن عمر روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «مسلمان برادر مسلمان است، بر او ظلم نمی کند و او را تسلیم (ظالم و دشمن) نمی کند. کسی که به برآوردن نیاز برادر مسلمان مشغول باشد، خداوند نیازهای او را برآورده می سازد، و هر کس یک مشکل و سختی برادر مسلمان را حل کند، خداوند به آن، مشکلی از

مشکلات روز قیامت او را رفع می کند و کسی که (عیب) مسلمانی را بیوشاند، خداوند در قیامت (گناهان و عیوب) او را می پوشاند»^٥

بنابر آن از شان مسلمان نیست که مسلمانی را تحقیر نماید و آبروی وی را بریزد و مال او را به ناحق بگیرد و یا به هلاکت برساند و در صورت انجام و اقدام به عمل که قاچاق بران به آن مصروف اند و آن را بیشه ای خویش گردانیده اند، عذابی سختی را در قبال دارند طوریکه در احادیث مبارک آمده است: و عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَخُونُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ عَرَضُهُ وَمَالُهُ وَدَمُهُ التَّقْوَى هَاهُنَا، بِحَسَبِ أَمْرِيٍّ مِنْ الشَّرِّ أَنْ يَخْفِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ»^٦

از ابوهریره روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «مسلمان برادر مسلمان است، به او خیانت نمی کند، به او دروغ نمی گوید، یاری او را ترک نمی کند) تنهائش نمی گذارد)، تمام حقوق یک فرد مسلمان، بر مسلمان دیگر حرام است: ناموسش، مالش، خونش. تقوا اینجا (در دل) است. برای شخص مسلمان، همین اندازه از شروبدی کافی است که برادر مسلمان خود را تحقیر کند»^٧

طوریکه رسول الله می فرماید: «مَا مِنْ أَمْرِيٍّ يَخْذُلُ أَمْرًا مُسْلِمًا فِي مَوْضِعٍ تُنْتَهَكُ فِيهِ حُرْمَتُهُ وَيُنْتَقَصُ فِيهِ مِنْ عَرَضِهِ إِلَّا خَذَلَهُ اللَّهُ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ فِيهِ نَصْرَتَهُ وَمَا مِنْ أَمْرِيٍّ يَنْصُرُ مُسْلِمًا فِي مَوْضِعٍ يُنْتَقَصُ فِيهِ مِنْ عَرَضِهِ وَيُنْتَهَكُ فِيهِ مِنْ حُرْمَتِهِ إِلَّا نَصَرَهُ اللَّهُ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ نَصْرَتَهُ».

یعنی مسلمانی که آبروی شخص مسلمان دیگر را می ریزاند خداوند تبارک تعالی در روز قیامت وی را که به کمک ضرورت دارد، خوار و رسوایش می کند و بر عکس مسلمانی که به کمک مسلمان در معرض هتک حرمت قرار دارد او را کمک می نماید، خداوند متعال او را نصرت و یاری می نماید، در مکانی که دوست دارد که کمک کرده شود (روز قیامت) کمک کرده می شود.

یقیناً دین اسلام بر سنگ بنای انسانی و بقای آن، پیام و حدود مقرر نموده است: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» وَ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ.^٨

پیامبر ﷺ فرمودند: «مؤمن نسبت به مؤمن دیگر مثل یک بنا و ساختمان است که هر قسمت از اجزاء آن موجب استحکام

قسمت های دیگر است» این را فرمود و انگشتان دودست خود را (برای نشان دادن این معنی) در بین همدیگر فروکرد»^٩

و در جای دیگر درباره چنین می فرماید: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادُّهِمْ وَتَرَاحِمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى»^{١٠}

از نعمان بن بشیر روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «مثال مؤمنان در دوستی و مهربانی و دلسوزی و رحم و توجه کردن به همدیگر، مثل بدن است که هر گاه عضوی از آن، از درد بنالد، سایر اعضا در بیداری و تب و حرارت، با او همدرد می شوند»^{١١}

غزیزانی که در این راه گرفتار اند و به سر جان انسان ها تجارت می کنند و روزی می طلبند، باید متوجه باشند که ظمی را که به انسان گیر آمده در دام ایشان مورد رحم و ترحم قرار نمی دهند، روزی بیاید که به نتیجه اعمال خویش قرار داده شوند، چنانچه رسول مقبول ﷺ می فرمایند: «مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ»^{١٢}

از جریر بن عبدالله روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «کسی که نسبت به مردم رحم نکند و مهر و شفقت نرورد، خداوند به او رحم نمی کند»^{١٣}

همان طوریکه رحم مهربانی از شاخصه فرد مسلمان بوده و برهم نوعان خویش عشق می ورزد و ایشان را جز وجود می انگارد و این اندیشه از کمال دین شخص مسلمان می باشد: و عن أنس رضي الله عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»^{١٤}

از انس روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «هیچ کدام از شما ایمان کامل ندارد، تا آن گاه که هر چه را برای

خود دوست دارد، برای (برادران) دینی خود نیز دوست بدارد»^{١٥}

و عنه قال: قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا» فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ؟ قَالَ: «تَحْجِزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ»^{١٦}

از انس روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «برادر دینی (دینی یا سببی) خود را یاری کنید، ظالم باشد یا مظلوم!»

مردی از حاضرین گفت: ای رسول خدا! وقتی مظلوم باشد، او را کمک می‌کنم، اما اگر ظالم باشد، چگونه کمکش کنم؟! فرمودند: «او را از ظلم منع کن، که باری ظالمان این است»^{۱۷}

برمسلمان است که همیشه در اندیشه خیر و عمل خیر کوشا باشد و در کمین هم دیگر نباشید و خاصاً از برادرانی که مصروف کارهای خلاف قانونی هستند و برهم نوعان خود خیر خواه و مهربان باشند، چنانچه در قرآن کریم آمده است: ﴿وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ لِمَا كُنْتُمْ تُخَلِّقُونَ﴾^{۱۸} «عمل خیر انجام دهید، شاید که رستگار شوید»

﴿وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾^{۱۹} «برای مؤمنان بال (تواضع و مهربانی) خود را بگستران». یقیناً دین با مهراسلام در باره مهر ورزی و تعاون و دست گیری با مستمندان را خیلی در یک مقام عالی و بلندی قرار داده است طوری که در حدیث مبارک آمده است: «السَّاعِي عَلَى الْأُمَّلَةِ وَالْمُسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَخْسَبُهُ قَالَ: «وَكَاكُلْتُمُ الَّذِي لَا يَفْتُرُ، وَكَالصَّائِمِ لَا يَفْطُرُ»^{۲۰}

پیامبر ﷺ فرمودند: «کسی که در کار بیوه گان و فقراء، کوشا باشد (به آنها کمک و از آنها نگهداری کند)، مانند شخص مجاهد در راه خداست»؛ و گمان می‌کنم که فرمودند: «مانند نماز شب خوانی است که خسته و سست نمی‌شود و مانند روزه‌داری است که افطار نمی‌کند، (هر روز روزه است)»^{۲۱} و همچنان در حدیث آمده:

«ابغوني في الضعفاء، فَإِنَّمَا تُنصِرُونَ، وَتُرْزِقُونَ بضعفانكم»^{۲۲}

پیامبر ﷺ می‌فرمود: «ضعیفان و ناتوان‌ها را برایم بطلبید (پیش من بیاورید)؛ زیرا شما، تنها به خاطر ضعفای یاری می‌شوید و روزی می‌باید»

قربانیان قاچاق

در نتیجه نبود آگاهی عامه در مورد خطرهای سفر غیرقانونی، جوانان افغانستان همواره قربانی قاچاق بران انسان می‌شوند. آنانی که در دام قاچاق بران می‌افتند، تجارب تلخی از دشواری‌های سفر، خطر مرگ، گرسنگی، تشنگی و رفتار غیر انسانی دارند. قاچاقبران راه‌های

بسیار پرخطر را برای قربانیان انتخاب می‌کنند: «با مشکلات بسیار زیاد و دشواریهای سخت از راه‌های غیرقانونی از ایران به ترکیه، از ترکیه به یونان و از یونان در زیر دل موتر تیلری با بسیار خطرها به فرانسه و آلمان می‌رسانند.»

سفر پرخطر تنها مشکل قاچاق انسان نیست بلکه شماری از جوانانی که راه‌های قاچاق را تجربه کرده و دوباره به افغانستان برگشته‌اند از زیان‌های مالی نیز شکایت دارند. «طبعاً که بعد از خارج شدن از خانه به یک کشوری می‌رسی، ۱۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰ هزار دالر قرضدار می‌شوی. بعد از رسیدن به مقصد و هدف، دوباره اخراج می‌شوی که این بسیار متاثر کننده است.»

حکومت افغانستان در حالی تلاش برای مبارزه با قاچاق انسان را آغاز کرده که جوانان برای فرار از جنگ و فقر، قربانی شبکه‌های قاچاق انسان می‌شوند و راه‌های پرخطر را برای رسیدن به کشورهای امن در پیش می‌گیرند.

دولت افغانستان از روز جهانی مبارزه با قاچاق انسان تجلیل به عمل می‌آورد.

مقام‌های حکومتی از شهروندان افغانستان می‌خواهند که از مهاجرت‌های غیرقانونی خودداری کنند و برای نجات از مصیبت‌های مهاجرت غیرقانونی، راه‌های قانونی مهاجرت را جستجو نمایند. اما مردم می‌گویند: از نا امنی مجبور به فرار می‌شوند. مهاجرت‌های غیرقانونی در سال ۲۰۱۴ از افغانستان به قصد رسیدن به کشورهای امن اروپایی به اوج خود رسید. شبکه‌های قاچاق انسان با استفاده از اوضاع نابسامان امنیتی و سیاسی، جوانان را تشویق به مهاجرت از راه‌های قاچاق به اروپا کردند. صدها هزارافغان کشورشان را ترک و با استفاده از راه‌های غیرقانونی مسیر اروپا را در پیش گرفتند.

با وجودی که مهاجرت غیرقانونی سبب شد شماری از افغان‌ها به کشورهای اروپایی برسند؛ اما شماری دیگر با سرنوشت تیره و تاری گرفتار شدند. آن عده از مهاجرانی که در ترکیه و یونان به سر می‌برند روزگار مناسبی ندارند و حتا برخی پناهجویانی که به اروپا نیز رسیده‌اند، به دلیل رد شدن درخواست پناهندگی شان با خطر اخراج روبرو هستند.

دولت افغانستان از همه افغان‌ها می‌خواهد

تا بیش از این خطر مهاجرت‌های غیرقانونی را قبول نکنند. یک تعداد از جوانان که خود دشواری‌های مهاجرت غیرقانونی را تجربه کرده اند اظهار میدارند: زمانی که ما به طرف ترکیه حرکت کردیم، در کوه‌های ایران خودما اجساد جوانان را دیدیم که در مسیر راه مرده بودند. در مسیر راه قاچاقبران از ما پول می‌خواستند و اگر پول نمی‌دادیم با چاقو می‌زدند.»

آنها می‌گویند: اگر تلاش‌ها و کوشش‌هایی که جوانان افغان در کشورهای دیگر می‌کنند اگر در کشور خودشان انجام دهند، صاحب پول و زندگی عزتمند می‌شوند، در حالی که در کشورهای دیگر چنین فرصتی مهیا نیست.

گزارش تازه هم خودشان داوطلبانه بازمی‌گردند به وطن خویش، نسبت مشکلات که در عالم مهاجرت و دور از وطن برای ایشان رسیده است.

در حال حاضر علاوه از کودکان بی‌سرپرست، هزاران افغان پناهجو در کشورهای اروپایی با خطر اخراج روبرو هستند. در آلمان نیز هزاران جوان پناه جو که درخواست پناهندگی شان رد شده با خطر اخراج روبرو هستند.

حکومت نه توانسته است از اخراج دسته‌جمعی پناهجویان افغان جلوگیری نماید، تمام پناهجویان در شرایط نامطلوب در "جنگل‌ها و زیر پل‌ها" زندگی می‌کنند. امکانات مناسب برای ایشان وجود ندارد.

حکومت وحدت ملی رسیدگی به وضعیت عودت‌کنندگان را در اولویت قرار داده اما در عمل کار زیادی صورت نگرفته است. براساس آمار وزارت مهاجرین هنوز هم ۶ میلیون مهاجر افغان در کشورهای دیگر زندگی می‌کنند. ترس از بسته شدن مرز؛ هجوم مهاجران افغان به جانب ترکیه

برخی احزاب سیاسی و نهادهای حامی مهاجران از اعلام از سرگیری روند عادی اخراج پناهجویان افغان انتقاد می‌کنند. آنان وضعیت افغانستان را بحرانی عنوان کرده اند، سازمان "داکتران بدون مرز" می‌گوید که شرایط بشری در جزایر یونان وضعیت پناهندگان را بیشتر خراب کرده به جای اینکه بهبود بخشد. این سازمان از اتحادیه اروپا

می خواهد که سیاست اش در قبال مهاجرین را به طور اساسی تغییر دهد. گزارش: بخش زیادی از کودکان در افغانستان در ترس زندگی می کنند ۲۰،۱۱،۲۰۱۹

طبق گزارش سازمان حمایت از کودکان بخش زیادی از کودکان در افغانستان از درگیری ها در این کشور مستقیماً متاثر شده و در ترس زندگی می کنند. این سازمان خواسته است که به این دلیل، پناهجویان به بازگشت به افغانستان تشویق نشوند. با وجود محدودیت های مرزی، قاچاق انسان از یونان به کشورهای غرب اروپا همچنان ادامه دارد. خبرنگاران "انفوماایگراتنس" یافته های خود را از جریان دیدارشان با برخی کسانی که در این راستا فعالیت می کنند، شرح می دهند.

اردوگاه پناهجویان در موریا: از دست دادن کنترل در اژه ۱۷،۱۱،۲۰۱۹ حکومت یونان علیه وضعیت اضطراری در جزایر این کشور مبارزه را آغاز کرده است. انتقال مهاجران و قانون سختگیرانه پناهندگی باید راه حلی به این معضل باشد. اما هنوز پیشرفت در این امر در نظر نمی خورد مهاجری که به قاچاقبر کمک کرده بود، مجرم شناخته شد ۱۵،۱۱،۲۰۱۹

محکمه عالی فدرال آلمان حکم صادر کرده است که هرگاه یک مهاجر به قاچاقبر خود کمک کند، خود او را شریک جرم می سازد. این حکم در پیوند به استتیناف خواهی یک مهاجر افغان صادر شده است.

دو کمپ خودساخته مهاجران در شمال پاریس تخلیه گردید ۰۸،۱۱،۲۰۱۹

پولیس فرانسه در جریان یک عملیات گسترده دو کمپ بزرگ خودساخته مهاجران در شمال پاریس را تخلیه کرد و بیشتر از ۱۶۰۰ مهاجر را از این کمپ ها به سرپناه های موقت و مراکز پذیرش مهاجران در منطقه ایل دوفرانسه انتقال داد ۳۶ پناهجوی اخراج شده از آلمان به کابل رسیدند ۰۷،۱۱،۲۰۱۹

یک گروه ۳۶ نفری از پناهجویان رد شده افغان از آلمان اخراج شده و به کابل رسیدند. حکومت آلمان فدرال اخراج پناهجویان رد شده افغان را به رغم انتقادهای شدید سازمان های

حقوق بشری ادامه می دهد. دختر سویدنی که مانع اخراج پناهجوی افغان شده بود جریمه نقدی شد ۰۶،۱۱،۲۰۱۹

الین ارسون، دختر سویدنی که برای جلوگیری از اخراج یک پناهجوی افغان مانع پرواز هواپیما شده بود، در یک محاکمه جدید به جریمه نقدی محکوم شد. او قبلاً به جریمه محکوم شده بود، اما این حکم از سوی محکمه استتیناف لغو شده بود.

خاتمه بحث: در پایان بحث با ید گفت که همانگونه که عمل قاچاق انسان یک کار غیر قانونی بوده و تسلیم شدن انسان به همچو مجرمین خالی از جرم و گناه پنداشته نمی شود. از هموطنان شریف خود می خواهیم که به وطن، مردم و دیانت خویش احترام قائل بوده و حب وطن و معتقدات و دفاع از کشور و مردم اسلام را جزء مسئولیت خود دانسته فرار از وطن را در پیش نگیرید و خود و آینده خانواده خویش را در کشورهای بیگانه به خصوص سرزمین های کفری به مخاطره دینی و اخروی نیندازید، چنانچه حضرت رسول الله در باره می فرماید: "أَنَا بَرِيَّةٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ مَعَ مُشْرِكٍ، لَا تَرَاةِي نَارَاهُمَا" من بیزار هستم از هر مسلمان که زندگی می نماید با مشرک "إِنِّي بَرِيَّةٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ مَعَ مُشْرِكٍ، لَا تَرَاةِي نَارَاهُمَا" و همچنان علاوه می نمایند که زندگی با مشرکی باهم در یک مکان و در یک شهر ممنوع قرار داده که حتی به اندازه دور باشند که روشنی چراغ هم دیگر را نداشته باشند. در باره جزء این حدیث نارهّمَا، دو نظریه است یکی از دو نظریه اینست که: أَنَّهُ لَا يَجِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَسْكُنَ بِلَادَ الْمُشْرِكِينَ فَيَكُونُ مَعَهُمْ بِقَدْرِ مَا يَرَى كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ نَارَ صَاحِبِهِ، طوریکه در فوق تشریح گردید: یعنی میلان نه باید در میان مشرکین زندگی نماید و از آنها به اندازه ای دور باشد که آتس شهر آنها را در شب مشاهده کرده بتواند. و نظریه قول دوم: أَنَّهُ أَرَادَ بِقَوْلِهِ: " لَا تَرَاةِي نَارَاهُمَا " يَرِيْدُ نَارَ الْحَرْبِ، مقصد از آن این است که کفار اراده جنگ را با آنان داشته باشند (دور باید بود). به دلیل

فرموده پروردگار:

﴿كَلِمًا أَوْ قَدْرًا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ﴾

{ هرگاهی اراده حرب نمایند خداوند

آتش جنگ آنها را خاموش گرداند. البته روشنائی آنها و یادعوت آنها به مسلمانان متفاوت است و فَتَارُهُمَا مُخْتَلِفَتَانِ، هَذِهِ تَدْعُو إِلَى اللَّهِ و مسلمانان بسوی الله دعوت می نمایند، وَ هَذِهِ تَدْعُو إِلَى الشَّيْطَانِ ایشان بسوی شیطان، فَكَيْفَ يَصْلُحُ أَنْ يَكُونَ أَهْلُ كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا سَاكِنًا مَعَ أَهْلِ الْأُخْرَى فِي بَلَدٍ وَاحِدٍ. وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَسَأَلُهُ التَّوْفِيقَ. در این صورت که راهای زندگی خواست های از روی عقیده باهم متفاوت باشد چه گونه امکان داشته باشد در یک شهر مسلمانی با طبعه کشوری کفری بطور دائم بدون دغدغه و ترس از آینده زندگی به سر برد و در آنجا سرمایه گذاری کند بهتر است که از سیر تاریخ در س باید گرفت بطور مثال مرکز تجارتي بين الملتي دبي کشور امارات یک تعداد تبعه افغانی ما در چند سال قبل و همانند آن کشور های همسایه ما بنا به ملحوظات امنیتی و سیاسی اطباع افغانی امر اخراج فوری ایشان صادر گردیده بود که حتی برای شان وقت کافی برای انتقال سرمایه ایشان مساعد نگردید، بنابر آن بهتر است که رنج و درد و مشکل وطن خویش را تحمل نموده در سرزمین خود عشق ورزیم و کار نمائیم و به سوی اوطان (مواطن) بیگانه ها فرار نه نمائیم به امید پیروزی و بهروزی وطن محبوب افغانستان.

مآخذ

- ۱- المائدة: ۲
- ۲- المائدة: ۷
- ۳- الطلاق: ۱
- ۴- متفق عليه.
- ۵- متفق عليه است؛ [خ(۲۴۴۲)، م(۲۵۸۰)].
- ۶- رواه الترمذی وقال: حدیث حسن.
- ۷- ترمذی روایت کرده [۱۹۲۸] و گفته است: حدیثی حسن است.
- ۸- متفق عليه.
- ۹- متفق عليه است؛ [خ(۶۰۲۶)، م(۲۵۸۵)].
- ۱۰- متفق عليه.
- ۱۱- متفق عليه است؛ [خ(۶۰۱۱)، م(۲۵۸۶)].
- ۱۲- متفق عليه.
- ۱۳- متفق عليه است؛ [خ(۷۳۷۶)، م(۲۳۱۹)].
- ۱۴- متفق عليه.
- ۱۵- متفق عليه است؛ [خ(۱۳)، م(۴۵)]. [این حدیث قبلاً هم به شماره ۱۸۳، آمده است].
- ۱۶- رواه البخاری.
- ۱۷- الحج: ۷۷
- ۱۸- الحجر: ۸۸
- ۱۹- متفق عليه.
- ۲۰- رواه أبو داود بإسناد جيد.
- ۲۱- برگرفته از صفحه وزارت عدلیه.
- ۲۲- المائدة: ۲۴

کتابخانه عامه

امداد الله غیائی

قدیم، آتن و غیره. موجودیت کتابخانه های عامه مدرن امروز در نتیجه این فکر بوجود آمد که مطالعه کار پسندیده است و در گسترش علم دانش سهم ارزنده دارد. کتابخانه عامه محل مناسبی است برای تنویر اذهان مردم اعم از خورد و بزرگ و جامعه آنرا گروه های مختلف سنی و علمی تشکیل میدهند.

عموماً کتابخانه های عامه دارای یک مرکز واحدی میباشند که زیر نظر آن در نقاط مختلف یک عمل انجام وظیفه می نماید. کتابخانه های عامه مرکزی و عمده برای آنها طبق یک استاندارد بودجه و سایر تجهیزات را تهیه و آماده می سازد، امور فنی آنها در کتابخانه اصلی یعنی کتابخانه مادر انجام می شوند، مانند: فهرست نویسی و تهیه کتابخانه و انتخاب موارد.

کتابخانه عامه کابل در سال ۱۳۴۵ هـ ش بخاطر ایجاد یک مرکز فعال و نیرومند فرهنگی که بتواند جوابگوی اکثر محققان از نظر عرضه آثار مفید در مرکز و گسترش دامنه فعالیت های روشنگرانه فرهنگی در ولایات باشد، بوجود آمد. قبل ازین دو کتابخانه، یکی بنام کتابخانه معارف، و دیگری بنام کتابخانه ریاست مستقل مطبوعات بصورت جداگانه در دو ساحه از هم مجزا فعالیت می کردند. در کتاب خانه

فراهم شده است، حفاظت و نگهداری گردد. در این مقاله سعی و کوشش شده تا معلومات برای هموطنان و کتابداران کتابخانه های عامه مشهور شهر کابل ترتیب و تنظیم گردد.

یکی از مسایل مهم در کتابخانه، حفظ و نگهداری منابع و مواد موجود در کتابخانه از انواع آسیبها و خطرات می باشد. این آسیبها و خطرات به انواع مختلف تقسیم بندی می شوند. تمامی افرادی که در کتابخانه کار می کنند باید از وجود عوامل تأثیرگذار بر خراب شدن مواد کتابخانه ای آگاهی داشته باشند باتوجه به این عوامل از فرسوده شدن منابع جلوگیری می شود. نویسندگان و صاحب نظران زیادی در رابطه با حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه مطالب نوشته اند از آن جمله جویس ام بنکس، یکی از نویسندگانی است که در رابطه با حفظ و نگهداری کتاب ها در کتابخانه ها موارد خاص را بیان کرده است. که از یاد آوری آن بخاطر طول بحث و نامناسب بودن در مقدمه خود داری می نمایم.

کتابخانه عامه کابل:

از زمان های قدیم به این طرف کتابخانه های عامه دیده شده است، اما این کتابخانه ها طوریکه از نام آنها برمی آید به روی تمام افراد جامعه باز نبوده و کمتر کسی می توانست از مواد آنها استفاده و کتب را به عاریت ببرد. مانند کتابخانه های روم

منابع کتابخانه ها در طول سالیان دراز، باصرف بودجه بسیار و زحمت فراوان تهیه و جمع آوری می شود. هدف کتابخانه ها از جمع آوری این منابع، حفاظت و نگهداری از علم و دانش بشر، حفظ میراث فرهنگی ملت ها و ارائه خدمات به اقشار مختلف جامعه می باشد. فلسفه اصلی وجود کتابخانه ها، انکشاف جوامع بشری از طریق حفاظت و نگهداری از سابقه تاریخی، فرهنگی و علمی انسانهای گذشته و رساندن این سابقه تاریخی به نسل های آینده است. بنابر این کتابداران در پهلوی ارائه خدمات به مراجعین و جمع آوری منابع مختلف، باید در کار حفاظت و نگهداری از این منابع ارزشمند فرهنگی و تاریخی کوشش کنند تا بتوانند این سرمایه های گرانبها را به نسل های بعدی صحت و سالم انتقال دهند.

از سویی اگر اموال و منابع کتابخانه ها به درستی و دقت نگهداری و حفاظت نشوند، آسیب ها و صدمات غیر قابل جبرانی به آنها وارد می شود. صدماتی که ممکن است جهت جبران آنها پول و هزینه زیادی نیاز باشد. بنابراین عقل سلیم حکم می کند که منابعی که به دقت وبا صرف وقت و پول

معارف، شاگردان مکاتب و پوهنتون به شمول نگارندگان پژوهشگر و دیگر اقدار کتابخوان کشور مراجعه میکردند، در حالیکه مراجعین، کتابخانه مطبوعات را تنها محققان و ژورنالیستان و دانشجویان بلند پایه پوهنتون تشکیل میدادند.

پس از آنکه کتابخانه عامه تشکیل شد و امور آن به وزارت اطلاعات و کلتور تعلق گرفت، کتب و آثار هر دو کتابخانه باهم مدغم گردید و بنام کتابخانه عامه زیر شعار کتاب برای همه به فعالیت آغاز کرد.

کتابخانه عامه از بدو تأسیس خود تا امروز در تحقق بخشیدن شعار کتاب برای همه تلاشهای مبسوط و گسترده بی در مرکز و ولایات کشور بعمل آورده است و برای وسعت بخشیدن هرچه بیشتر خدمات روشنگرانه و تئوری خویش از شهرها به قرا و محلات سعی زیاد تری مبذول میدارد.

کتابخانه عامه، که برای تمام اقدار و طبقات کتابخوان کشور، بدون امتیاز رنگ و نژاد و زبان و دیگر علایم خارقه اجتماعی خدمت صادقانه مینماید، برای دسته های مختلف فرهنگی از اطفال خورد سال تا محققان و پژوهندگان ژرفنگر و قلمزنان بزرگ آثار و مدارک طرف نیازشان را تهیه کرده و تنظیم نموده است، دامنه کارش انکشاف مزید یافته و هر کتابخوان نیازمند، ضرورت علمی، ادبی، تاریخی و عرفانی خویش را با مراجعه به کتابهای متعدد و مختلف این کتابخانه مرفوع مینماید. کتابهایی که در شعبات کتابخانه های عامه گرد آمده اند، برای سهولت کار و استفاده مراجعین به شیوه های علمی و بر وفق اصول "دی وی" که یک شیوه ی پذیرفته شده بین المللی در علم کتابداری است تصنیف و طبقه بندی شده و کارتهای سه گانه (کارت عنوان-کارت مولف و کارت موضوع) در جعبه های کارت و کتلاک که در

مقابل هر شعبه گذاشته شده اند، بر اساس الفبا تنظیم گردیده، و مراجعین می توانند از خلال کارت های متذکره، کتابهای طرف ضرورت خود را به آسانی دریابند و نمره شفر آن را یاد داشت نمایند. چون ترتیب کتب شعبات بر مبنای نمره درج شده کارت، صورت گرفته، کتابداران نیز به سهولت کتاب مطلوبه را پیدا کرده به دسترس مراجعین قرار میدهند. در کتابخانه های عامه تمام کتابها به خاطر نحوه استفاده مراجعین و بر طبق ارزش و اهمیت علمی و تحقیقی کتاب به شعبات ذیل تصنیف گردیده و در همان شعبه مربوط برای استفاده مزید گذاشته شده اند که ما در ذیل شعبات مشخصه را معرفی مینمائیم.

شعبه ریفرنس:

این شعبه بیشتر کتب مأخذ و مراجع را برای استفاده پژوهندگان و محققان احتوا کرده است. مثل دایرة المعارف ها، تذکره ها، فهرست های کتب و مقالات، تفاسیر، لغت نامه ها، قاموس ها، متون تاریخی و ادبی و دواوین شعرا، آثار پراج تحقیقی دانشمندان داخلی و مستشرقان خارجی، متون جغرافیایی و سفرنامه ها و دیگر کتبی ازین قبیل. کلیه پژوهشگران می توانند معضله های علمی و نیازمندیهای تحقیقی خویش را با مراجعه به کتب این شعبه حل نمایند.

شعبه مطالعه:

مطالعه اسم با مسمایی است که برین شعبه گذاشته شده، زیرا مراجعین از هر سطح تعلیمی می توانند از کتب این شعبه حل مطلب نمایند. کتابهایی که درین شعبه تهیه شده اند، درخور استفاده دسته های مختلف کتابخوان، از محصل دانشگاه تا کارمند کم سوبه دوایر دولتی و کارخانه های تولیدی می باشند. هرکس می تواند با دستیاب کردن کتاب مورد علاقه خویش به اندوخته های علمی و ادبی خود بیافزاید و یا معضله های فکری و ذهنی خویش را حل نماید. اما در این اواخر این شعبه از جمله فقیر ترین شعبات کتابخانه عامه است که هیچ

نوع توجه بر آن بخاطر بعضی عقده های شخصی و تعصب از بام افتاده است که روزانه دهها محصل از عدم دسترسی به کتب نا امید از تالار خارج شده به خانه خود دست خالی بر می گردند.

چنانچه قبلاً یاد آور شدیم که کتابهای این شعبه بیشتر به ذوق جوانان دانشجو و متعلمین مکاتب و دیگر عناصر کتابخوان است. مخصوصاً محصلین و محصلات که از راه های دور و از پوهنتون های ولایات تشریف می آورند بیشتر مستفید میشوند.

شعبه افغانستان شناسی:

مساعد گردانیدن زمینه تحقیقات را برای پژوهندگانی که درباره گذشته تاریخی، سطح فرهنگی، غنای ادبی و زبانی سرزمین مان معلومات می اندوزند و اسناد و مدارکی دستیاب میکنند، خود از ضرورت های درخور اهمیت فرهنگی به حساب می آید. بناءً با درک همین رسالت، کتابخانه های عامه در سال ۱۳۵۳ ش شعبه افغانستان شناسی را تأسیس کرد و کلیه آثاری را که مولفان افغانی طی قرون و اعصار، تألیف کرده بودند و یا در باره افغانستان و ادب و فرهنگ و زبان و جغرافیا و تاریخش همچنان دانشمندان دیگر ممالک، کتابها نگاشته اند، درین شعبه فراهم گردانیده، گذشته از آن تمام دواوین شعرای افغانستان از گذشته های دور تا امروز و آثاری که از فرهنگ و زبان اوستا بحث میکند و یا خود اثر اوستایی است و کتبی که از فرهنگ

مربوط به این سرزمین

باستانی سخن آورده اند،

درین بخش گرد آوری شده اند.

محققین که بخواهد در باره

فرهنگ افغانستان تحقیقی را

پیریزی نماید بدون هیچگونه

تردید، نیازمندی های پژوهشی

اش را آثار انباشته شده درین

شعبه مرفوع میسازد. علاوه

بر آنچه گفته شد، شعبه

افغانستان شناسی برای

مستشرقان خارجی یگانه مرجع قابل اطمینانی است که می توانند با استفاده از آثار آن به تمام نیازمندیهای علمی خویش پاسخ قانع کننده دریا بدهند.

شعبه توزیع:

غنی ترین شعبات کتابخانه های عامه از لحاظ داشتن کتب و آثار زیاد شعبه توزیع میباشد. غنای این شعبه به منظور گسترش داشتن ساحه کار و وفرت مراجعین آن است. مراجعین می توانند در صورت دستیاب کردن کارت اشتراک کتابخانه، ازین شعبه کتاب طرف ضرورت خود را برای مدت پانزده روز، باخویش ببرند. هرگاه کتاب مفقود شود و نقصی بر آن وارد آید، مشترک به جبران آن وادار می باشد.

بدست آوردن کارت اشتراک برویت درخواستی و تایید موسسه تعلیمی و یا اداری صورت می گیرد. رعایت این شیوه بخاطر جلوگیری از اتلاف کتاب است. هرگاه مشترک از مراجعه خود داری نماید و یا کتاب را مسترد نکند، مدیریت توزیع رسماً به احضار آن اقدام می نماید، و اگر باز هم منتج به نتیجه ای نگرددید به استناد همان درخواستی، اداره تضمین کننده را مجبور به حاضر کردن آن میسازد. به همین سلسله تا به پلیس و خارنوالی هم جریان کشانیده می شود.

تخطی از اصول و مقررات کتابخانه، محرومیت های را برای مراجعین بار می آورد. کارت اشتراک برای یک سال اعتبار دارد، و به سال دیگر باید تجدید شود، مراجعین می توانند کتاب مورد نیاز خود را بعد از پانزده روز، آورده وقت آنرا برای پانزده روز دیگر تمدید کنند. وقت یک کتاب دو بار قابل تمدید است، تمدید بار سوم مجاز نیست. از کتابهای

هدف کتابخانه ها از جمع آوری این منابع، حفاظت و نگهداری از علم و دانش بشر، حفظ میراث فرهنگی ملت ها و ارائه خدمات به اقشار مختلف جامعه می باشد. فلسفه اصلی وجود کتابخانه ها، انکشاف جوامع بشری از طریق حفاظت و نگهداری از سابقه تاریخی، فرهنگی و علمی انسانهای گذشته و رساندن این سابقه تاریخی به نسل های آینده است. بنابر این کتابداران در پهلوی ارائه خدمات به مراجعین و جمع آوری منابع مختلف، باید در کار حفاظت و نگهداری از این منابع ارزشمند فرهنگی و تاریخی کوشش کنند تا بتوانند این سرمایه های گرانبها را به نسل های بعدی صحت و سالم انتقال دهند.

در هر رشته ای که بخواهد مواد مورد ضرورت خود را از آثار این شعبه به دست آرد.

شعبه مخزن:

چون کتابخانه ها همیشه در صد انکشاف دادن فعالیت های فرهنگی خود است، لذا کتب و آثاری را که باید باین منظور از آنها استفاده شود، در شعبه مخزن نگهداری مینماید. کتبی که از طریق خریداری و اهدایی بدست می آید، به این شعبه سپرده میشود، سپس در تأسیس کتابخانه جدید و یا پرکردن خلای فعال، از کتب انباشته شده شعبه مزبور کار میگیرند. باین ترتیب این شعبه بمثابة آب انباری است که دارای دو مجرای آمد و رفت می باشد.

مجله کتاب:

مجله کتاب نشریه ای است که از طرف آمریت کتابخانه های عامه در هر سه ماه نشر میشود. منشی نشراتی این مجله بر مبنای معرفی نسخ خطی، اسناد آرشیفی، کتب قیمت دار و پر اهمیت چاپی، نقد آثار چاپ شده در کشور، نقد و معرفی کتب چاپ شده راجع به افغانستان در ممالک دیگر، مطالبی راجع به علم کتابداری و گام هایی که در روند تکامل و انکشاف این علم برداشته می شود و سیر تاریخی کتابخانه ها و غیره می باشد. تا حال چهار سال از عمر ثمر بخش این مجله گذشته است. و در سال ۱۳۶۱ ش پنجمین سال حیات نشراتی اش آغاز شده است. امید وار هستیم که

چند جلدی فقط مجال بردن یک جلد آن میسر است. زیرا تمام مجلدات یک کتاب در یک وقت برای مشترک داده نمی شود. این شعبه هم نسبت دستبرد بعضی از کتب ها و حاتم بخشی آمر باصلاحیت اش در حدود ۹۰۸ جلد کتاب حالا به نسبت عدم توجه در محراق برپادی است.

شعبه اطفال:

در شعبه اطفال کتابهای مصور، داستانهای ساده کودکان و دیگر آثار درخور استفاده اطفال تعبیه گردیده است. آمریت کتابخانه های عامه اخیراً شعبات اطفال را در کتابخانه های فرعی مرکز و ولایات نیز گسترش داده است، تا در تقویه و تنویر اذهان اطفال که سازندگان فردای شگوفان این کشور اند، گام های سودمند و مفیدی به جلو برداشته شود. اما در این اواخر این شعبه به خواب خانه زنانه و محل قصه های کارمندان زنانه قرار گرفته است عدم نصب کامره خود نمایانگر قصه خانه بودن آن است.

شعبه مجلات و جراید و روز نامه ها:

عمده ترین شعبه ای که کتابخانه های عامه از داشتن آن می بالند، شعبه روزنامه ها و مجلات می باشد. درین شعبه کلکسیونهای کلیه نشریه های موقوته کشور فراهم گردیده است. اهمیت این شعبه در روشن کردن سیر تاریخی و فرهنگی و ادبی صد سال اخیر کشور ما چنان برانزنده و تابناک است که ضرورت به ارائه برهان و دلیل دیگری ندارد. علاوه از نشریه های موقوته افغانستان از نشریه های ممالک دیگر نیز تا آنجا که رسیده و یا به نحوی از انجا دستیاب گردیده است، درین شعبه برای استفاده مراجعین وجود دارد. هر پژوهشگر میتواند

این مجله در روال فرهنگی کشور ما پیروزیهای بیشتری را نصیب گردد. کتابخانه های عامه مبنی بر ضرورت مبرمی که به تصنیف و طبقه بندی و کارت و کتلاک کتابهای دست داشته اش دارد، اداره ای را به نام مدیریت کارت و کتلاک توظیف کرده است که این وظیفه را به پیش می برد. کارمندان مسلکی این اداره، مصروف تصنیف و طبقه بندی و تنظیم نمرات شفر در کتابهای شعبات می باشند. بخاطر آنکه پیوند کتابخانه های عامه باموسسه بین المللی یونسکو بیشتر از پیش عمیق گردد، در سال ۱۳۵۹ ش شعبه ای به نام یونسکو در تشکیل کتابخانه عامه بوجود آمد. این شعبه بیشتر کتبی را که راجع به یونسکو معلومات میدهند و یا از طرف یونسکو نشر می شوند. در خود احتوا کرده و خوانندگان را به شناختن این موسسه و پروگرام های فرهنگی اش ترغیب و تشویق مینماید. کتابخانه های عامه به صورت مستدام در صدد وسعت بخشیدن دامنه فعالیت های فرهنگی خود است. تاحال با تأسیس کتابخانه هایی در مرکز و ولایات، به قسمتی از آرمانهای خود نایل آمده است و پس ازین نیز هیچگاه از پانخواهد نشست. تلاش و طیش پیگیرانه را در زمینه خدماتی به منظور تنویر هرچه گسترده تر اذهان عامه مبنی بر مشی فرهنگی دولت به عمل خواهد آورد و به تأسیس کتابخانه ها در قراء، و محلات کشور در صورت امکان مبادرت خواهد کرد. کتابخانه های عامه ای که در زیر معرفی میشوند، از کتابخانه های فرعی شهر کابل اند که نظربه تراکم نفوس و رشد معارف منطقه، تأسیس کتابخانه را ایجاب می نمودند، از آنرو کتابخانه های عامه شعبات خود را در مناطق ذیل افتتاح کرد.

۱- کتابخانه حصه اول خیرخانه، در سال ۱۳۵۸ ش

۲- کتابخانه پنجصد فامیلی، در سال ۱۳۵۸ ش
 ۳- کتابخانه کاخ پیش آهنگان، در سال ۱۳۵۹ ش
 ۴- کتابخانه مکروریان، در سال ۱۳۵۹ ش
 قرار احصائیه ای که در سال ۱۳۶۰ ش از کتابهای کتابخانه های عامه در مرکز و ولایات گرفته شده تعداد آنها به بیش از سه صد هزار جلد بالغ میشود. وضع فرهنگی افغانستان از کودتای ثور تا امروز به نسبت بعضی از ویژه گیها و سهولت های امور تحقیقی، سیر تاریخی کتابخانه ها را در این دوره به دو بخش بزرگ تقسیم مینماییم:

۱. از کودتای ثور تا پیروزی جهاد و مقاومت. از پیروزی جهاد و مقاومت الی امروز. (۹ ص: ۱۱۰)

نتیجه:
 در نتیجه گفته می توانیم که کتابخانه مکانی است خیلی ها ارزنده چنانچه دریافتیم که کتاب وسیله ای است که برای ذخیره سازی و انتقال دانش، ضبط و ثبت تجربیات و اطلاعات و ماندگار کردن آنها استفاده می شود. و از نقطه نظر تخنیکی کتاب باید دارای مشخصات ذیل باشد: جلد، عنوان، شهرت نویسنده، تاریخ چاپ، تعداد نسخه چاپ شده، محل چاپ قطع، عطف، مقدمه و فهرست موضوعات، متن کتاب و ضمائم یا ذکر ماخذ باشد و از وظایف مهم کتابخانه ها بطور عموم همانا تشویق مردم به مشارکت فعال در فعالیتهای فرهنگی و اقتصادی، فراهم آوردن امکانات رشد و گسترش آموزش در جامعه، کمک به مردم در استفاده از اطلاعات و پی بردن به ارزش آن میباشد.

از همین روی کتابخانه عامه و دیگر کتابخانه ها نهادی اند اجتماعی که برای استفاده عامه تأسیس شده و تمام افراد میتوانند با عضویت در کتابخانه از کتابها و دیگر منابع آن استفاده نمایند.

این کتابخانه به قشری گروه خاصی اختصاص ندارد، معمولاً بامشارکت مردم ایجاد می شود. کتابخانه های عامه منابع اطلاعاتی مختلف اعم از چاپی، دیداری،

شنیداری و الکترونیکی را گردآوری، نگهداری پردازش، بازیابی به علاقه مندان عرضه می کنند این کتابخانه ها باتوجه به نقش عمومی که دارند یکی از شاخصهای مهم توسعه فرهنگی در جهان و جامعه و جهان تلقی میشوند. در نهایت می توان گفت که بحث کتابخانه ها و موجودیت شان در کشور بزرگترین نعمت است که هرکشور از آن باید برخوردار باشد. و بحث حفاظت و نگهداری مواد موجوده در کتابخانه ای بحث مهم و قابل توجهی است که تمامی مسوولان کتابخانه ها و سازمانها باید در این زمینه فعالیت کنند.

سیاستها و تصمیم هایی مبنی بر کم کردن هرچه بیشتر ضایعات کتابخانه ها اتخاذ نمایند. در کتابخانه های بزرگ مانند کتابخانه مرکزی پوهنتون کابل یا کتابخانه عامه باید شعبه ای تحت عنوان شعبه حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای به وجود آیند تا بتواند جوابگوی تعداد بسیاری زیاد کتاب های موجود در این کتابخانه ها باشد.

کتابخانه ها در نظر بگیرند و باتوجه به این مهم، کار مدیریت کار کتابخانه را انجام دهند.

به طور کلی می توان گفت که حفاظت و نگهداری منابع کتابخانه به اندازه فراهم آوری منابع برای کتابخانه مهم و ضروری می باشد بنابر این سیاستها و تصمیمات در این زمینه باید در ابتدای راه اندازی کتابخانه اتخاذ شود و مورد توجه قرار گیرد. تمامی کارمندان کتابخانه نیز باید در این زمینه آگاهی پیدا کنند تا آنها بتوانند هرچه بیشتر از فرسودگی کتابها و دیگر منابع کتابخانه جلوگیری کنند.

در نتیجه باید یادآور شویم که نبود کتابخانه عامه در کشور و عدم حل چالش های فرا روی آن در یک کشور باعث از بین رفتن فرهنگ کهن و باعزت همان کشور می گردد.

وقایع و کنترل

امراض [زونوز] از دیدگاه اسلام و طب

سید نصیر هاشمی

انسان می تواند با پیوند با خدا و برنامه هایی که او برای زندگی ارائه کرده است به بزرگترین نعمتهای الهی دست یابد و نه تنها در آخرت، بلکه سلامتی و خوشبختی دنیای خود را نیز تأمین نماید.

در احکام و قوانین اسلام آنچه برای سلامتی جسم و جان خطرناک و زیانبار است؛ حرام یا مکروه است و آنچه برای سلامتی انسان، لازم و مفید است؛ واجب یا مستحب، و آنچه سود و یا زیانی برای جسم و جان ندارد، مباح شناخته شده است. این بدان معنی است که طب پیشگیری در متن مقررات و احکام پنج گانه اسلام، تعبیه شده و اجرای کامل و دقیق قوانین الهی در زندگی، صحتمندی و سلامتی جسم و جان انسان را به همراه دارد.

دانشمندان و متخصصین علوم تطبیقی، در پرتو تعالیم والای اسلام با گذشت هر روز، بُعد جدیدی از ابعاد گوناگونی از اعجاز علمی قرآنی و ارشادات نبوی در رابطه با وقایع، کنترل و جلوگیری از شیوع امراض ساری را برای ما روشن می سازند، که دست آورد های علمی شان در مجال وقایع و علاج، که دو رکن اساسی طبابت محسوب می شود؛ بیانگر این حقیقت است.

فردی و اجتماعی، بعید از هر نوع افراط و تفریط، هدایت می فرماید. برجسته ترین درسی که از حیات رسول اکرم ﷺ می توان آموخت، چگونگی تبلیغ و هدایت جامعه است که سیر سازندگی و ایجاد تغییر در فرد، خانواده و جامعه جریان می یابد و به نتیجه مطلوب می رسد. همان راهی که محور تعالیم انبیاء ﷺ و بنیاد توفیق آنان در اراده، راه و روش جاویدان حیات بشری در گذر تاریخ بشمار می آید. پیمودن این راه بدون روشنائی و رهنمون امکان پذیر نیست؛ نوری که به دنبال آن باید رفت و رهنمونی که از آن می باید پیروی کرد، همانا سنت و سیرت محمد مصطفی ﷺ بخصوص معجزه زنده و جاویدانش، قرآن عظیم الشان، کلام زیبا و دلنشین پروردگار عالمیان است:

﴿ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْقُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ ﴾
المائدة: ۱۵ - ۱۶

هر آینه از جانب الله ﷻ برای شما، نور و کتابی مبین و آشکار کننده آمده است، الله ﷻ هر که را از خشنودی او پیروی کند، به وسیله آن (کتاب)، به راه های صلح و سلامتی، هدایت می کند. بلی! در پرتو هدایات این کتاب مبین،

دیدگاه اسلام در مورد صحت، سلامتی و سعادت فرد، خانواده و جامعه خیلی وسیع بوده و تأمین آنرا در صدر برنامه های فراگیر خویش قرار داده است.

اهتمام و توجه اسلام به مسایل طبی در بخش های مختلف درمانی، وقایعی و جلوگیری از شیوع امراض، مانند اهتمام و عنایت وی به سایر مسایل دینی و علوم تطبیقی است.

طب وقایعی از طریق پیشگیری از شیوع بیماریها برای تأمین صحت و سلامتی انسان یکی از مولفه های مهم در آموزه های اسلامی پنداشته می شود.

قرآن عظیم الشان به عنوان معجزه بزرگ اسلام و دستورالعمل زندگی، برای تأمین صحت و سلامتی

انسان، در مورد وقایع و تغذیه، اشارات متعددی نموده است که به رغم بلاغت و ایجاز، انسان را به سوی اصول اساسی لازم

برای تأمین صحت و سلامتی نه تنها در مورد دست یابی به عناصر غذایی مورد نیاز، از خوردنی و نوشیدنی های پاکیزه و حلال، و استفاده درست از آنها، بلکه در تمام امور زندگی

زونوزیس عبارت از امراض ساری و صعب العلاجی است که به شکل طبیعی از حیوانات فقاریه به انسانها انتقال می یابد.

برای وقایه، کنترول و جلوگیری از ابتلاء و شیوع این امراض خطیر، لازم است که ارشادات دینی و صحی را رعایت نموده و در صورت بروز علائم اصابت به اینگونه امراض به نزدیک ترین شفاخانه و یا مرکز صحی، به زود ترین فرصت، غرض تشخیص و دریافت علاج، مراجعه شود؛ در صورت اهمال، حیات مریض به خطر مواجه می گردد.

از دیدگاه شریعت اسلامی، عدم توجه به وقایه قبل از ابتلاء و عدم اقدام به علاج بعد از ابتلاء به هرنوع مرض، بالخصوص امراض ساری عقلاً و شرعاً، نوعی از مواجه نمودن نفس به هلاکت است:

اللّٰهُ ﷻ می فرماید: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾^{القره: ۱۹۵} و خود را با دست های خود به هلاکت میفکنید و نیکی کنید که خدا نیکوکاران را دوست می دارد.

پیامبر گرامی اسلام در مورد پیدایش مرض و اسباب صحت یابی از آن می فرماید: (تداوا عباد الله؛ فإن الله تعالى لم يخلق داء إلا وخلق له الدواء).^۱

امراض خود را مداوا کنید، ای بندگان خدا! هر آینه الله ﷻ هیچ مرض (دردی) را خلق نکرده است مگر اینکه برای (دفع) آن دواایی نیز خلق کرده است.

و از اسامه بن شریک^{رضی الله عنه} روایت است که عرب ها گفتند: یا رسول الله! آیا تداوی نکنیم؟ رسول الله فرمود: (نعم، یا عباد الله! تداوا؛ فإن الله تعالى لم يضع داء إلا وضع له دواء، غیر داء واحد: اللهم).^۲

بلی، ای بندگان خدا! امراض خود را تداوی کنید؛ هر آینه الله ﷻ هیچ مرضی را نیافریده است مگر اینکه

برای (دفع) آن، دواایی را نیز سبب گردانیده باشد، به استثنای یک مرض: مرض پیری و کهن سالی.

رسول الله می فرماید: (إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالذَّوَاءَ وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً؛ فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ).^۳

هر آینه الله ﷻ درد و درمان آنرا نازل کرده است و برای هر دردی، دوائی را (سبب شفاء) گردانیده است؛ شما امراض خود را مداوا نمایید ولی از تداوی با چیزهای حرام خود داری کنید.

بنابر فرموده رسول اکرم^ﷺ نباید برای صحت یابی از امراض با چیزهای حرام امید وار بود.

عن أم سلمة^{رضی الله عنها} قالت: نبذت نبیذا فی کوز؛ فدخل رسول الله (صلى الله عليه وسلم) و هو یغلی (فقال ما هذا؟) قلت اشتکت ابنة لی؛ فنبذت لها؛ فقال رسول الله (صلى الله عليه وسلم): (إِنَّ اللَّهَ لَمْ یَجْعَلْ شِفَاءَکُمْ فِیْمَا حَرَّمَ عَلَیْکُمْ).^۴

از أم سلمه^{رضی الله عنها} روایت است که گفت: مشروبى را از خرما در کوزه تهیه نمودم، درحالی که می جوشید؛ پیامبر گفت: (این چی است؟) گفتم: دخترم از (درد) شکایت کرد؛ لذا مشروبى برایش آماده کردم. رسول الله گفت: «هر آینه الله ﷻ شفاى شما را در آنچه بر شما حرام گردانیده، قرار نداده است.»

از دلایل متذکره پیرامون امراض و علاج، می توان استنباط کرد که معالجه امراض بوسیله چیز های حرام؛ نا جایز و حرام است، و کسانی که مرض خود را با آنچه که الله ﷻ تحریم نموده است، مداوا می کنند؛ بنا بر فرموده رسول اکرم^ﷺ:

(إِنَّ اللَّهَ لَمْ یَجْعَلْ شِفَاءَکُمْ فِیْمَا حَرَّمَ عَلَیْکُمْ) از آن مرض، شفایاب نمی شوند.

در حدیث «أم سلمه» به تحریم تداوی با مشروبى که از (تخمیر) خرما تهیه می شود، اشاره شده است؛ اما حکم تحریم بنا بر متن حدیث تمام چیزهای حرام گردانیده شده را از دیدگاه شریعت

اسلامی در بر می گیرد؛ بناء تحریم استفاده (مداوا) با محرّمات منحصر به مشروبات نبوده، تمام خوراکیه های جامد و مایع، حتی ملبوسات را نیز، احتواء می کند.

آنچه در این بحث حایز اهمیت است: وقایه، کنترول و جلوگیری از شیوع امراضی است که از طریق حیوانات به انسانها سرایت می کند، که در اصطلاح طب، به امراض زونوز (امراض مشترک بین انسان و حیوان) معروف است.

انواع امراض زونوز:

اداره صحت عامه و صحت حیوانی، ارقامی را در مورد برخی از انواع امراض (زونوز) که «طی دهه گذشته، در کشور بلا کشیده ما افغانستان، شیوع پیدا نموده است، شناسایی و قرار ذیل ارائه نموده است:

- ۱- محرقه حیوانی یا بروسیلوز (brucellosis).
 - ۲- مرض سگ دیوانه یا ریبس (Rabies).
 - ۳- تب کویا یا کیو فیور (Q-fever) ۴
 - ۴- سیاه زخم یا انترکس (Anthrax).
 - ۵- تب خون دهنده یا کریما گانگو (CCGF).
- بنابر ارقام جمع آوری شده سیستم سر ویلانس وزارت محترم صحت عامه، شیوع این امراض خطر زا و مهلک در کشور ما، رو به افزایش است، به عنوان مثال: واقعه تب خون دهنده کریمیا گانگو یا (CCGF) که در اصطلاح عامیانه بنام کنه حیوانی مشهور است، در مقایسه با واقعات سال ۲۰۱۵ میلادی دو برابر افزایش را نشان می دهد، که الی ماه دسمبر سال ۲۰۱۶ میلادی، (۱۵۴) واقعه مصابیت و (۱۸) واقعه فوتی گزارش شده است.
- واقعات مرض کانگو در سال ۲۰۱۷ میلادی به (۱۹۱) واقعه ابتلاء و (۴۳) حالت فوتی ثبت شده است.

و در سال ۲۰۱۸ واقعات ابتلاء به مرض کانگو به (۴۸۳) حالت و واقعات فوتی آنف به (۵۹) حالت بالغ گردیده است. واقعات مصابیت به مرض سگ دیوانه یا ربیس (Rabies) در مقایسه با سال ۲۰۱۵ یک برابر افزایش را نشان میدهد که الی ماه دسمبر ۲۰۱۶ میلادی (۱۶) واقعه گزارش شده است.

واقعات مصابیت به مرض سگ دیوانه و در سال ۲۰۱۷ به (۱۵۵۰) و واقعات فوتی آن (۵) حالت ثبت شده است.

شیوع بروسیلوز (Brucellosis) یا محرقه حیوانی در مقایسه با سال ۲۰۱۵ میلادی، خوشبختانه حالت نزولی (کاهش) را نشان داده است که الی دسمبر ۲۰۱۶ م از (۴۶۵) واقعه مصابیت گزارش داده شده است؛ اما تعداد مبتلایان به این مرض در سال ۲۰۱۷ میلادی به (۱۷۰۴) مصاب رسیده است، و در سال ۲۰۱۸ م به (۲۱۰۰۰) واقعه بالغ گردیده است.

به همین منوال واقعات انترکس و تب کیو، افزایش قابل ملاحظه‌ی را نشان میدهد و نیز امراض نوظهور مانند ایبولا، انفلوآنزای نوع جدید (HVN۹) سندروم تنفسی، شرق میانه، و یروس سیستم تنفسی کرونا یا (MERS COV) از جمله امراضی است، که دارای منشأ حیوانی بوده، نگرانی‌های جدی را در سطح جهان ببار آورده است.

بنابراین اهمیت این موضوع، اشتراک مساعی همه نهادهای سکتوری خصوصاً وزارت صحت عامه و وزارت زراعت، آبیاری و مالداری در حمایت سازمان صحت جهانی و اداره غذا و زراعت ملل متحد (FAO)، به منظور کشف، شناسایی و کنترل، جهت

کاهش این امراض، از جمله مسئولیت‌های خطیر و مهم این ادارات می باشد. بنام لازم دیده شد که تفاهم نامه همکاری بین السکتوری بمنظور وقایه و کنترل امراض (زونوز) تهیه گردد.»^۵ که فعلاً از جانب ادارات ذیربط به امضاء رسیده است.

شایان ذکر است که ابتکار کمیته ملی وقایه و کنترل امراض "زونوز" وزارت های سکتوری منجمله وزارت ارشاد، حج و اوقاف در تهیه و تدوین این تفاهم نامه به هدف جلوگیری از شیوع امراض "زونوز" در جامعه و تشریک مساعی نهاد های ملی و بین المللی، خصوصاً ریاست محترم کنترل امراض وزارت صحت عامه و وزارت زراعت و آبیاری و مالداری به حمایت سازمان صحت جهانی (WHO)، اداره خوراکی و زراعت ملل متحد به منظور مسؤلیت پذیری در جهت شناسایی و کنترل و کاهش این امراض ساری قابل تقدیر و تمجید است. خداوند متعال برای همه توفیق عمل، نصیب گرداند.

این تفاهم نامه بین وزارت صحت عامه و وزارت زراعت به امضاء رسیده است و به مدت سه سال مرعی الاجراء می باشد و در هماهنگی با نماینده گان تمام وزارت خانه ها و ادارات ذیربط قابل تطبیق می باشد.

در این تفاهم نامه وظایف و مسؤولیت های (۹) وزارت خانه سکتوری و (۶) اداره و نهاد های ذیربط مشخص گردیده است.

وظایف و مسؤولیت های وزارت ارشاد، حج و اوقاف به عنوان یگانه سکتور دینی و ارشادی در کشور، در متن تفاهم نامه همکاری بین السکتوری قرار آتی درج شده است:

• بلند بردن سطح آگاهی عامه از طریق علماء و روحا نیون راجع به

امراض زونوتیک .

• شامل ساختن موضوع امراض زونوتیک در پلان ملی در مورد خطبه های مشخص در زمینه امراض زونوتیک برای هموطنان عزیز.

• چاپ ونشر مقالات و رساله های علمی در مورد امراض زونوز به همکاری وزارت زراعت و وزارت صحت عامه در موارد خاص (ایمرجنسی) البته بلند بردن سطح آگاهی عامه در مورد امراض (زونوتیک) برای وقایه، علاج، کنترل و جلوگیری از سرایت آن، از شخص مبتلاء به سایر افراد جامعه حسب امکانات و استقامت های کاری، نه تنها از وظایف و مسؤولیت های ادارت ذیربط است، بلکه وظیفه تمام اقشار جامعه است، مخصوصاً علماء، دانشمندان و نویسندگان. البته نقش امامان و خطباء از طریق منابر در تعریف این امراض، ساری از حیوان به انسان، برای هموطنان عزیز، غرض بلند بردن سطح آگاهی آنها در عرصه وقایه، و کنترل و کمک های عاجل (ایمرجنسی) به مبتلایان از نگاه مادی و معنوی، اهمیت بسزایی دارد.

امراض زونوز چگونه به انسانها سرایت می کند؟

امراض ساری بصورت عموم امراضی را گویند که بطریقه های مختلف از شخص مصاب به شخص سالم سرایت میکند.

اما امراض زونوز (از حیوان به انسان سرایت میکند) در این مقطع به برخی از عوامل سرایت این نوع امراض به انسان، اشاره شده است:

- ۱- تماس مستقیم با حیوانات.
- ۲- نگهداری سگ، پشک، شادی در داخل منزل مسکونی.
- ۳- در اثنای ذبح کردن حیوان از طریق زخم برداشتن ذبح کننده با کارد .
- ۴- از طریق ناقل و یا طفیلی. مانند پشه ناقل وگانگو (کنه حیوانی).

۶- از طریق ظروف و خوردن غذای ملوث با لعاب دهان حیوان.

۷- خوردن یا گوشت و یا خون حیوان مبتلاء به نوعی از این امراض.

۸- خوردن گوشت، جگر و غیره اعضای حیوان مصاب که درست پخته نشده باشد.

۹- بوسیله استفاده از فرآورده های حیوانی (لبنیات) مانند:

شیر، چکه، ماست و غیره که به شیوه صحی استخراج نشده باشد و همچنین با نوشیدن شیر ناجوشانده.

۱۰- از طریق انتقال خون از (شخص خون دهنده به شخص خون گیرنده).

۱۱- از طریق آلات جراحی غیرتعقیم شده، از طریق عملیات جراحی و پانسمان و پیچکاری و ختنه اطفال و غیره.

۱۲- تماس با مصابین و اشخاص مشکوک و استفاده از ظروف و وسایل مورد استفاده شان.

۱۳- علاج و ساخت دندان در کلنیک های غیر معیاری از طریق آلات طبی غیر مصئون.

همچنین بواسطه تیغ های حلاقی در آرایشگاه ها و سلمانی ها.

۱۴- از طریق لعاب دهان و ظروف طعام خوری و مایعات بدن شخص مصاب و جان پاک مورد استفاده دیگران.

۱۵- استعمال بستر خواب، لباس، جان پاک، کیسه حمام، برس دندان، مسواک و لوازم ریشتراشی یا آرایشی سایر اشخاص.

۱۶- از طریق جماع در صورت مصابیت زوج و یا زوجه.

۱۷- از طریق روابط نامشروع جنسی با معتادین مواد مخدر.

۱۸- عدم رعایت نظافت و حفظ الصحه شخصی، منزلی و محیطی.

نمونه ای از دستاویز قرآنی برای وقایه و جلوگیری از شیوع امراض ساری:

اسلام بخاطر جلوگیری از شیوع امراض ساری که امروزه امراض حیوان به انسان و از انسان مصاب به سایر افراد سالم نوعی از آنهاست، پیروانش را به خوردن چیزهای پاکیزه و حلال دستور داده و از خوردن اشیای ناپاک و مضر بر حذر داشته است.

خداوند متعال می فرماید: ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَاتِ﴾^{۱۵۷}

چیزهای طیب و پاکیزه را برای شما حلال و چیزهای پلید (خبائث) را برای شما حرام کردیم.

خبائث علاوه بر اینکه ارزش غذایی ندارد؛ صحت و سلامتی جسمی و روانی انسان را به مخاطره می اندازد.

قرآن عظیم الشان در مورد حرمت انواع خبائث در (سوره المائده) مفصلاً بیان نموده است حتی برای ذبح حیوانات و شکار پرندگان رهنمودهایی که متضمن صحت و سلامتی انسان است، داشته

است. علمای طب نیز در نتیجه تحقیقات علمی، به اکتشافات جدید علمی نایل آمده اند.

الله ﷻ می فرماید:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أَلْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلِلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفَةُ وَالْمَوْفُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُحِيَ عَلَى النَّصَبِ﴾^۳

بر شما حرام کرده شده:

- ۱- حیوان خود مرده
- ۲- خون
- ۳- گوشت خوک
- ۴- آنچه به غیر از خدا به نام کس دیگری ذبح میشود.
- ۵- حیوانی که در اثر خفه شدن میمیرد.
- ۶- حیوانی که در اثر ضربه سنگین و به وسیله چیزهای که لبه تیز ندارند به هلاکت میرسد.

۷- حیوانی که در اثر انداخته شدن از بالا به پایین کشته میشوند.

۸- حیوانی که با ضربه حیوان دیگر جان خود را از دست میدهد.

۹- حیوانی که به وسیله حیوان درنده ای - مانند گرگ - کشته میشود. امّا حیواناتی که در اثر ضربه یا خفه شدن و یا افتادن هنوز نمرده و نیم جان باشند، و آنها را سر ببرند حلال اند.

۱۰- حیوانی که برای بت ها قربانی میشود.

مسأله تحریم گوشت های حرام که در آیه فوق تحریم شده همچون سایر محرّمات الهی فلسفه خاصی دارد و با توجه کامل به وضع جسم و جان انسان با تمام ویژگی هایش تشریح شده است، در روایات اسلامی نیز زیان های هریک مشروحاً آمده و پیشرفت های علمی بشر نیز از روی آن پرده برداشته است.

مآخذ:

۱- مسند أبی داود، شماره حدیث شماره: (۱۱۲۸).

۲- روایت امام الترمذی، شماره حدیث (۲۰۳۸) باب ما جاء فی الدواء و الحص علیہ. علامه ناصر الدین البانی این حدیث را صحیح دانسته است.

۳- این حدیث را امام ابو داود روایت نموده است.

۴- مسند اسحاق بن حیان راهوی، حدیث شماره (۹۲۱) همچنین به روایت امام بخاری (رح) از عبدالله بن مسعود (رض).

۵- تفاهنامه همکاری بین السکتوری بمنظور وقایه و کنترل امراض زونوز، وزارت صحت عامه، سال ۱۳۹۸، ص ۲، با اندکی تصرف.

تسبیح سوره بقره

و بررسی فواید بعثت انبیاء علیهم السلام

قسمت اول:

استاد امان وفا

یکی از راه های تبیین انتظار بشر از دین و نیاز انسان به آن، بررسی فواید دین است که در کتاب های کلامی با عنوان فواید بعثت انبیا بررسی شده است و در زبان جامعه شناسان از آن به کارکرد دین یا خدمات و حسنات دین یاد می شود.

بعثت پیامبران به دلیل اشمال آن بر فوایدی، حسن و زیباست؛ بدون آن که مفسده و ضرری بر آن مترتب بشود.

فواید بعثت انبیاء علیهم السلام:

۱- تأیید مستقلات عقلی

توضیح: امور بر دو قسم اند:

۱- اموری که عقل مستقلاً آن ها را درک و در باره آن ها قضا و داوری می کند؛ مانند علم انسان به نیازمندی جهان به آفریدگار حکیم و به علم و قدرت و حیات و وحدانیت و مانند آن.

۲- اموری که عقل مستقلاً آن ها را درک نمی کند و در باره آن ها به استقلال قضا حکم نمی کند؛ مانند بعضی از مسائل اصول دین و احکام فرعی دین.

در اموری که عقل مستقلاً آن ها را درک و در باره آن ها قضاوت و

داوری می کند، دلیل نقلی آن ها را تأیید و تأکید خواهد کرد و نیز حجت بر مکلف تمام خواهد شد؛ به دیگر سخن، فایده بعثت انبیاء در آنچه که عقل مستقلاً آن ها را می یابد، تأیید آن ها و اموری را که عقل مستقلاً درک نمی کند، برای اتمام حجت بر مکلفین است.

۲- استفاده حکم از مُدرکات عقل غیر مستقل

بعثت انبیاء اموری را که عقل مستقلاً آن ها را درک نمی کند و در باره آن ها به استقلال، قضا و حکم ندارد تبیین می کند؛ مثلاً: عقل انسان، بعضی از صفات جزئیة خداوند مانند سمع و بصر و کلام الهی و همچنین حقیقت معاد و چگونگی آن و احکام الهی را کاملاً درک نمی کند و باید آن ها را از نقل استفاده کند.

اموری که عقل آن ها را به نحو مستقل درک نمی کند، متفاوت اند؛ زیرا عقل، بعضی از آن ها را اصلاً درک نمی کند و برخی را (فی الجملة) می فهمد؛ دلیل نقلی نسبت به آن مقداری که اصلاً مورد ادراک برهانی عقل نیست، به شکل تأسیس و نوآوری است؛ ولی نسبت به آن مقداری که عقل (فی الجملة) می فهمد، تأیید است.

۳- از بین بردن ترس انسان، به دلیل عقل، دریافت که وجودش و آنچه که در تصرف اوست، مخلوق و مملوک خداوند جهان آفرین است؛ اگر به اطاعت مشغول شود، می ترسد که در ملک خداوند بدون اذن او تصرف کرده باشد و اگر به طاعت مشغول نشود، ممکن است. بر ترک طاعت کفیر ببیند؛ زیرا خود داری از تصرف احیاناً مبعوض خداوند است. به دیگر سخن، اگر بخواهد عملی را انجام دهد، بیمناک است که مبادا مجاز نباشد و اگر بخواهد همان عمل را ترک کند، بیمناک است که شاید وظیفه اش را انجام نداده باشد. از این رو، در هر دو حال، از خشم خداوند بیمناک است؛ اما به وسیله بعثت انبیا و بیان حدود فعالیت انسان، این ترس و بیم زایل خواهد شد و او بدون بیم، وظایف خود را انجام می دهد.

۴- رفع نیاز انسان در شناخت حسن و قبح افعال افعال انسانی، یکسان نیستند؛ زیرا برخی از آن ها زشت و برخی زیباست. عقل در شناخت زیبایی یا زشتی پاره ای از افعال، استقلال دارد و در بعضی از آن ها نیازمند به راهنماست و بعثت

انبیا و شریعت آنان این نیازمندی را برطرف می‌کند. از این رو، چیزهای زیبا و حسن و امور زشت و قبیح جدا خواهد شد.

۵- شناساندن اشیای سودمندوزیان آوربه انسان اشیایی که در قلمرو طبیعت وجود دارند، برخی خوراکی و دارو هایی هستند که برای انسان نافع و سودمند اند و برخی نیز سمی و برای انسان زیان آورند؛ لیکن عقل در صورتی سود و زیان آن ها را درک می‌کند که آن ها را تجربه و آزمایش کرده باشد و آزمون و تجربه نیز نیازمند به گذشت زمان های طولانی و تحمل زیان های فراوان است. فایدهٔ بعثت، آن است که انسان طبق رهنمود وحی، اشیای نافع و ضار را می‌شناسد؛ بدون این که ضرر و خطری متوجه او شود.

۶- حفظ نوع انسانی

چون انسان طبعاً مدنی و اجتماعی است و اجتماع انسانی به دلیل خود خواهی انسان ها در معرض تنازع آدمیان قرار گرفته، دچار هرج و مرج و اختلال نظم می‌شود، سنّت و قانونی نیاز است که همگان در مقابل آن تسلیم شوند و در پرتو اجرای آن، نظم و امنیت در جامعه برقرار گردد. تانوع انسانی از هلاکت محفوظ بماند. قانون مذکور نیز باید از طرف آفریدگان انسان و جهان باشد و آورندهٔ آن نیز باید دارای شخصیت ممتاز و مکرم باشد که جامعه بشری امتیاز او را بپذیرد. از این رو، پیامبران از طرف خداوند مبعوث می‌شوند که اولاً بشر را به احکام و قوانین الهی آگاه کنند و ثانیاً به طاعات ترغیب و از سیئات باز دارند و ثالثاً تا در پرتو اجرای قانون الهی،

نوع انسان از زوال محفوظ بماند. بنابر این، یکی از فواید بعثت انبیاء حفظ نوع انسانی خواهد بود.

۷- تربیت و تکمیل انسان ها فراخور استعداد آن ها افراد بشر از نظر درک کمال و تحصیل معارف و اکتساب فضایل گوناگون اند؛ برخی از نفس قوی و قوهٔ ادراکی نیرومندی برخوردارند و برخی بالعکس؛ برخی نیز نفس و قوهٔ درک متوسطی دارند. انبیاء انسان ها را فراخور استعداد های گوناگونشان تربیت و تکمیل می‌کنند و به کمال می‌رسانند. به دیگر سخن، چون عقول انسان ها متفاوت است و انسان کامل کمیاب و اسرار الهی، عزیزالوجود است، انبیاء مبعوث می‌شوند که هر مستعدی را به نهایت کمال ممکن او نایل کنند.»

۸- تعلیم صنایع و فنون سودمند

نوع انسان در بقای خود نیازمند به آلات و ابزاری است که در اثر صنعت پدید می‌آید و صنعت، نیازمند علم و فن مخصوص است که از راه تمرین و تجارب به دست می‌آید و تمرین و تجارب نیز تدریجی و نیازمند به مرور زمان است. یکی از فواید بعثت انبیاء تعلیم صنایع و فنونی است که بر بشر پوشیده است؛ چنان که خداوند به نوح علیه السلام صنعت کشتی و به داوود علیه السلام صنعت زره بافی را آموخت و آنان نیز آن را به بشر آموختند.

۹- تعلیم اخلاق و سیاسات

انسان در نظام زندگی و معیشت دنیوی، نیازمند به علم اخلاق و سیاست است تا در پرتو آن، نفس خود را تهذیب و اخلاق را تکمیل و منزل و شهر را تدبیر و اداره نماید. انبیا بشر را به (اخلاق فاضله)، راهنمایی و به تدبیر منزل و تنظیم امور اجتماعی آگاه می‌کنند و چون اخلاق و سیاست در زندگی

انسانی از اهمیت برخوردار است، خدا به پیامبرش فرمود: ﴿خُذِ الْعَمْرَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾^{۱۹۹}

گذشت پیشه کن و به کار پسندیده فرمان ده و از نادانان رخ برتاب و اعراض کن؛ ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۗ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾^{الاحزاب: ۱۰} درحقیقت، هر آینه خداوند به دادگری و نیکوکاری و بخشش به خویشاوندان فرمان می‌دهد و از کار زشت و ناپسند و ستم باز می‌دارد؛ به شما اندرز می‌دهد؛ باشد که پند گیرید.

۱۰- بیان ثواب و عقاب اعمال

انبیاء از راه وحی، به پاداش و کیفر اعمال آگاه اند و با بیان خودشان بشر را به کیفر و پاداش اعمال مطلع می‌سازند و این اطلاع، وسیله نزدیکی بشر به طاعت و دوری آنان از گناه و نافرمانی شده، در نتیجه، لطف خداوند شامل حال بندگان می‌گردد.

۱۱- معرفی انسان مؤمن و کامل به عنوان قلب عالم هستی

همان طور که انسان قلبی دارد که حیات و فعالیت همه اعضا به وسیلهٔ آن تأمین می‌شود، جامعه بشری نیز احتیاج به قلبی دارد که بر ظاهر و باطن او حکومت کند و او (ولی الله) خواهد بود. در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله ولایت الهی از آن خود پیامبر و بعد از حضرت رسول صلی الله علیه و آله از آن

خلیفه اوست که حجت خدا بر پیمان خلق است؛^{۲۰}

این خلیفه و حجت را پیامبر به مردم معرفی می‌کند.

۱۲- همبستگی اجتماعی

جامعه شناسان، در بررسی جامعه شناسانهٔ دین، یکی از کارکرد های دین یا فواید آن را همبستگی اجتماعی می‌دانند.

((رابرتسون اسمیت)) ادعا می کند: دین دو کارکرد دارد: یکی تنظیم رفتار فردی برای خیر همگان و دیگر برانگیختن احساس اشتراک و وحدت اجتماعی. از این رو، مناسک دینی، بیان تکراری وحدت و کارکردهایی است که اشتراک اجتماعی را تحکیم می بخشد. «۳» ((دورکیم)) نیز یکی از جامعه شناسانی است که کارکرد دین را همبستگی می داند و می گوید: مناسک دین برای کارکرد درست زندگی اخلاقی ما، به همان اندازه ضروری اند که خوراک برای نگهداشتن زندگی جسمانی ما ضرورت دارد؛ زیرا از طریق همین مناسک است که گروه خود را تأیید و حفظ می کند. «۴»

برای تأیید این کارکرد از دین، شاید بتوان این آیه را شاهد آورد:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ الحجرات: ۱۰

مؤمنان باهم برادرند. گرچه برادری نسبی بین افراد خانواده وجود دارد، ولی دایره آن محدود است؛ اما برادری بر محور دینداری و ایمان دینی، دارای دایره وسیع و ثبات آن افزون است؛ زیرا اساس آن، بر ایمان به خدایی است که همه انسان ها را از منشأ واحد آفریده و بر اساس بر نامه هماهنگ، برای رسیدن به

هدف واحد هدایت کرده است؛ البته جامعه شناسان برای دین، کارکرد های اجتماعی دیگری نیز ذکر کرده اند. «۵»

۱۳- معنا بخشی به زندگی

بعضی از جامعه شناسان در تحلیل دین می گویند: جوهر دین را باید در این واقعیت جستجو کرد که دین در واقع، واکنشی در برابر تهدید به بی

معنایی در زندگی بشری و کوششی برای نگرستن به جهان، به صورت یک واقعیت معنادار است. «۶» شاید این فایده از مهم ترین فواید دین باشد؛ زیرا زمانی زندگی برای انسان معنا دارد که بداند هدف و معنای آن چیست و برای چه آفریده شده است؟ در واقع، اگر معنای زندگی را در جهت تأمین جاودانگی و ابدیت انسان تبیین کنیم، به یکی از عظیم ترین و اصلی ترین فواید دین دست یافته ایم. از این رو، گفته اند: سرّ حاجت انسان به دین، جاودانه بودن و زندگی اخروی اوست و اگر جاودانگی مطرح نباشد، زندگی لغو خواهد بود.

۱۴- راهنمایی به زندگی با آرامش

دین، اطلاعاتی را در اختیار انسان می نهد تا زندگی برای او در مجموعه هستی، میسر و مطبوع شود و به تعبیری، بین آدمی و جهان و زندگی و خویشستن او آشتی برقرار گردد و همه چیز را به دید مثبت بنگرد. دکتر (بیبل) در پیامی به جهانیان، آنان را به داشتن قدرت مثبت نگرستن فراخوانده و گفته است: (با اطمینان به نفس، شور و حرارت، نگرش مثبت و کمک پروردگار می توانی مشکلات شخصی خویش را حل کنی). «۷»

قرآن کریم قبل از همه یکی از پیام های دین را اطمینان نفس می داند و می فرماید:

﴿ أَلَا يَذَّكَّرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾ الرعد: ۲۸

آگاه باشید! دل ها با یاد و ذکر خداوند به آرامش می رسد.

۱۵- پاسخ به احساس تنهایی

یکی از فواید دین و باور دینی و ایمان به خدا و معاد، این است که انسان خدا باور، هیچ گاه احساس تنهایی نمی کند.

توضیح؛ یکی از دردهای همیشگی انسان که پیوسته از آن رنج می برد، احساس تنهایی است. تنهایی انواعی دارد:

۱- تنهایی فیزیکی؛ یعنی انسان در محیطی قرار می گیرد که کسی با او نیست. ۲- دیگران او را درک نمی کنند؛ یعنی گرچه در جمع حاضر است، ولی آنان موقعیت او را نمی یابند و به شایستگی از او بهره نمی برند. از این رو، او احساس تنهایی می کند؛ تنهایی امام (علیه السلام) به این معناست.

۳- دیگران نمی توانند نقایص و ضعف های او را برطرف نمایند.

۴- ممکن است دیگران او را درک کنند و در صدد رفع مشکلات او بر آیند؛ اما در واقع، کار را برای خود انجام می دهند و (حبّ الذات) و خویشستن دوستی، آن ها را وا می دارد تا در صدد جلب منفعت به سوی خود و رفع ضرر از خود باشند و چون انسان احساس می کند که همه به فکر خویشند، احساس تنهایی می کند.

دین و ایمان دینی، نقش مهمی در زدودن انواع تنهایی ایفای می کند.

از این رو، انسان مؤمن و خدا باور، هیچ گاه احساس تنهایی نمی کند؛ زیرا باور دارد که خداوند از رگ گردن به او نزدیک تر است:

﴿ وَ مَن أَعْرَبَ إِلَيْهِ مِن جَبَلٍ أَلْوَيْدٌ ﴾ ق: ۱۶

و هر جا که باشد، خدا با اوست:

﴿ وَ هُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ﴾ الحديد: ۴

در دعاها نیز می خوانیم که خدا همنشین هر کسی است که با وی همنشین باشد؛ چنان که به داوود پیامبر (علیه السلام) فرمود: به زمینیان بگو:

(اِنِّي جَلِيسٌ مِّنْ جَالِسِي وَ مونسٌ لِمَنِ انْسٌ بذكرى) «۸» همچنین تنها خدا انسان را درک می کند؛ زیرا خدا بین انسان و تمام حقیقت او حائل می شود:

﴿ اِنَّكَ اَللّٰهُ يَحْوِلُ بِرَبِّكَ اَلْمَرْءَ وَ قَلْبِهِ ﴾ الانفال: ۲۴

و خداوند از سر و پنهان تر از سر آگاه است: ﴿ يَعْلَمُ الْسِرَّ وَ الْخَفِيَّ ﴾ طه: ۷

و نیز خداوند که علم مطلق و قدرت مطلق و رحمت مطلقه دارد، توانایی از بین بردن نقایص و ضعف های انسان را دارد: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^{المجادلة: ۷}؛ ﴿أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^{البقرة: ۱۰۶}؛ ﴿وَإِنَّ اللَّهَ رَوْفٌ رَحِيمٌ﴾^{النور: ۲۰}؛ و همچنین خداوند چون غنی مطلق است، در صدد رفع مشکلات انسان برمی آید؛ بدون این که از وی توقعی داشته باشد و اگر انسان را به عبادت و اطاعت فرا خوانده یا هدف آفرینش انسان را عبادت خود قرار داده است.

نفع آن به خود انسان بر می گردد: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِي مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُرِّهُواً الْمَتِينُ﴾^{الذاریات: ۵۶ - ۵۸}؛ و جن و انس را نیافریدیم؛ جز برای آن که مرا پرستند و از آنان هیچ روزی نمی خواهم، و نمی خواهم که آنان مرا خوراک دهند؛ خداست که خود روزی بخش نیرومند استوار است: ﴿فَإِنَّ اللَّهَ عِنْدَ الْمَلَكِينَ﴾^{آل عمران: ۹۷}؛ یقیناً خدا از جهانیان بی نیاز است.

۱۶- دین و تمدن

یکی از آثار و فواید دین، شگوفایی تمدن است؛ زیرا هر جا که دین حضور پیدا کرد، تمدن جلوه های بیشتری از خود ارائه کرده است. برای روشن شدن نقش دین در شکوفایی تمدن، در آغاز به تعریف تمدن و مشخه های آن پرداخته، سپس رابطه آن با دین بیان می شود؛ آن گاه مشخص می گردد که نقش دین در تمدن چگونه است. در تعریف تمدن گفته اند: تمدن نظم اجتماعی است که در نتیجه وجود آن، خلاقیت فرهنگی امکان پذیر می شود و جریان می یابد. نیز اموری از قبیل پیش بینی و احتیاط در امور اقتصادی، سازمان سیاسی، سنن اخلاقی و کوشش در راه معرفت و بسط هنر را از

عناصر و ارکان تمدن شمرده اند و گفته اند: تمدن در شرایطی ظهور می کند که هرج و مرج و نا امنی پایان پذیرفته و به جای او نظم و امنیت حاکم شده باشد؛ در اثر حاکمیت نظم و برقراری امنیت، انسان می تواند در راه کسب علم و معرفت و تهیه وسایل بهبود زندگی حرکت کند. افزون بر عوامل جغرافیایی از قبیل آب و مواد معدنی و محصولات غذایی و شرایط محیطی مناسب، از عوامل و اوضاع و احوال اقتصادی از قبیل کشاورزی و تجارت و صنعت و نیز از عوامل سیاسی چون حکومت و دولت و قانون و همچنین از عوامل اخلاقی و عوامل عقلی و روحی به عنوان عوامل تمدن یاد می شود.^۹ بعد از تعریف تمدن و بیان مشخصه ها و عوامل آن، باید به دین و حقیقت آن توجه شود. دین، مجموعه ای از عقاید و اخلاق احکام و مقررات فقهی و حقوقی است که برای راهنمایی انسان، جهت تحصیل و سعادت واقعی در اختیار او قرار گرفته است. دین در مرتبه اول، انسان را از توحش حیوان خارج و او را وارد وادی و حریم انسانی می کند و با پذیرش حیات انسانی و رعایت قوانین الهی و عمل به آن، که از طرف وحی آسمانی در دسترس او قرار گرفته، او کمالات عقلی و اغراض فطری را تأمین می کند و به سعادت ابدی بار می یابد. انسانی که از مرحله حیوانی گذر کرده، به مرتبه عقلانی می رسد، زمان گفتار و رفتار و کردار او را عقل به عهده می گیرد و در این حال، چنین انسانی امنیت و نظم را حاکم می کند و به دنبال حاکمیت امنیت و نظم، عناصر و عوامل تمدن در چهارچوب برنامه الهی شکل می گیرد و در واقع، انسان متمدن در این معنا انسان الهی است که در تمام اعمال و رفتار اجتماعی و فردی خود، جز با قانون

خدا زیست نمی کند. در بین ادیان موجود، دین اسلام به لحاظ داشتن اصول و مبانی متقن و تاریخ مشخص و روشن، در آفرینش تمدن، نقش فوق العاده ای ایفا کرده است و کتاب های مختلفی که در زمینه تمدن اسلامی به نگارش در آمده است، بر آن گواهی می دهد.^{۱۰} آنچه که در فواید و نقش دین از دیدگاه کلامی و جامعه شناختی و تاریخی و روان شناسی مطرح شد، روشن می سازد که از دین می توان انتظار این فواید را داشت؛ زیرا اگر دین این قابلیت را نداشته باشد تا کار کردها و فواید یاد شده را به همراه داشته باشد، نمی توانست این آثار از او بروز کند؛ خصوصاً دینی چون اسلام که جامعه جاهلی زمان خود رامتحول ساخته و او را در مسیر علم و عقل و تفکر و رشد قرار داده است. به لحاظ این که اسلام، چنین تأثیری را در جامعه بشر داشته است و این عمل کردها از او بروز کرده و می کند، شایسته است برای بیان قابلیت آن به بعضی فواید بعثت انبیا از دیدگاه قرآن اشاره شود.

ادامه دارد...

مآخذ:

۱. تلخیص المحصل، ص ۳۶۳
 ۲. تلخیص المحصل، ص ۳۶۴
 ۳. جامعه شناسی دین ملکم هملیتون، ترجمه محسن ثلاثی، ص ۱۷۰
 ۴. جامعه شناسی دین، ص ۱۷۹
 ۵. جامعه شناسی دین، ص ۲۱۳ - ۲۱۰
 ۶. همان، ص ۲۳۹ و ۲۷۳
 ۷. دین و چشم اندازهای نو، ص ۱۲۷، ۱۲۸
 ۸. بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۲۶
 ۹. تاریخ تمدن ویل دورانت، ج ۱، عوامل کلی تمدن، ص ۱۳۳/۶
 ۱۰. ر. ک: تاریخ تمدن اسلام، جرجی زبیدان؛ تمدن اسلام و عرب، گوستا لوبون فرانسوی، ترجمه فخر داعی گیلانی.
- کتاب: فلسفه دین
مؤلف: آیت الله جوادی آملی

معرفی اماکن تاریخی

۱۱- جعرانه

مسجد جعرانه در شمال شرق مسجد الحرام در مسیر سرک طایف با فاصله ۲۲ کیلو متر از حرم قرار دارد. بنیاد این مسجد جایی است که آنحضرت ﷺ در ۱۲ ذوالقعدة فتح مکه بعد از فتح غزوه طایف احرام بست و عمره نمود. آخرین توسعه مسجد جعرانه توسط ملک خالد بن عبدالعزیز با مساحت ۱۶۰۰ مترمربع با گنجایش ۱۰۰۰ نمازگزار ساخته شد.^۱ جاهائیکه مربوط حج نمی شود:

۱- غار ثور

غار ثور جائیست که در بالاترین نقطه کوه، مشهور به جبل ثور با فاصله ۴ کیلو متر در جنوب مسجد الحرام و به ارتفاع ۴۵۸ متر از سطح زمین قرار دارد. در این کوه غاری به اندازه ۲ مترمربع با دوطرف راه خروجی موجود است، پیامبر ﷺ هنگام هجرت به طرف مدینه منوره همراه ابوبکر صدیق رضی الله عنهما به مدت سه شبانه روز در این جا پنهان شده بودند.^۲

۲- غار حراء

غار حراء شکافیست در بالای کوه با طول ۳ و عرض ۱،۵ یا ۲ متر رو بروی بیست الله که در شمال شرق مسجدالحرام در مسیر طایف با فاصله ۴ کیلو متر به ارتفاع ۲۸۱ متر از سطح زمین قرار دارد.

قبل از نزول وحی پیامبر ﷺ

در این مکان عبادت الله متعال رامی نمود. قرآن کریم اولین بار (سوره علق) بنام **﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾** ^۱ العلق نازل شد پیامبر ﷺ در این مکان حضور داشتند.

۴- جنة المعلا

جنة المعلا قبرستان اصلی مکه مکرمه در زمان پیامبر ﷺ بود که در منطقه الحجون در شمال مسجد الحرام با فاصله ۷۰۰ متر به مساحت (۱۰۰۰۰۰) یکصد هزار متر مربع زمین است، هزاران تن از اهل مکه مکرمه، مجاورین و زائرین بیت الله و مشهورترین صحابه کرام، مثل: أم المومنین خدیجة بنت خویلد رضی الله عنها، عبدالله بن زبیر و مادرش أسماء بنت اُبی بکر صدیق رضی الله عنهما در این مقبره مدفون می باشند. از عبدالله بن عباس رضی الله عنهما روایت است زمانیکه پیامبر ﷺ از این مقبره گزر می نمود می فرمودند:

«نَعْمَ الْمَقْبَرَةُ هَذِهِ»^۳

(این قبر نیکوست) در مکه مکرمه چندین مقبره دیگر هم موجود است مثلا: مقبرة العدل و مقبرة الشرائع.

۵- مسجد الجن

مسجدالجن در منطقه الحجون، در جنوب شرق مقبرة المعلا در ۹۰۰ متری شمال مسجد الحرام قرار دارد.

که به همین اسم مسمی گردیده است. زمانیکه پیامبر ﷺ با جنیبات ملاقات میکرد عبدالله بن مسعود با او همراه بود، دور او خط کشید و فرمودند: «لاتبرحن خطك». ^۴

(از این خط عبور نکن).

و به مسجد حرس هم مشهور است.

۷- مسجد الخيف

مسجد خيف قریب جمره صغری متصل جبل الصابح و یکی از مساجد تاریخی بشمار می آید، درین مسجد پیامبر ﷺ و دیگر انبیاء نماز خوانده اند. آخرین توسعه این مسجد توسط ملک فهد بن عبدالعزیز به مساحت ۳۴۰۰۰ متر مربع با گنجایش ۳۵ هزار نفر بالاتر از یک هزار تشناب و سه هزار شیردان برای وضوی نماز گزاران آماده گردیده است. ^۵

۸- مسجد نمره

مسجد نمره در نصف قرن دوم هجری در وادی عرنه در حدود غرب عرفات در جائیکه پیامبر ﷺ خطبه و نماز را با مسلمین یکجا ادا نموده بود این مکان با مساحت (۱۱۰۰۰۰) مترمربع و سایه بان (۸۰۰۰) مترمربع با گنجایش ۳۵۰ هزار حاجی بنا شده است. ^۶

۹- جبل الرحمة

جبل الرحمة یک کوه کوچک است که طرف شرق عرفات قرار دارد، این کوه با ارتفاع ۶۵ متر، (یبلغ ارتفاعه عما حوله) و ۱،۵ کیلومتر از مسجد نمره فاصله دارد.

قربانگاه

و عن جابر رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: «نَحَرْتُ هَاهُنَا وَ مَنِي كُلُّهَا مَنَحَرًّا فَانْحَرُوا فِي رِحَالِكُمْ وَ وَقَفْتُ هَاهُنَا وَ عَرَفْتُ كُلُّهَا مَوْقِفًا وَ وَقَفْتُ هَاهُنَا وَ جَمَعْتُ كُلُّهَا مَوْقِفًا». ^۷

۵۵

۵۱ سال سال ۱۳۸۸

۵۲

جابر رضی الله عنه می گوید: رسول خدا فرمود: «من در این جا قربانی کردم و تمام مناجات قربانگاه است، من این جا توقف کردم؛ و تمام عرفه موقوف است، و من اینجا توقف کردم؛ و تمام «جمع» (مزدلفه) موقوف است.» مسلم روایت کرده است.

مدینه منوره

زیارت مسجد نبوی

زیارت مسجد نبوی رضی الله عنه قبل از حج یا بعد از حج سنت است به دلیل حدیثی که ابوهریره رضی الله عنه در صحیحین روایت می کند که پیامبر رضی الله عنه فرمودند: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ، فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ.»^۸

یک نماز در این مسجد من بهتر از هزار نماز در غیر آن است به جز مسجد الحرام. و از عبد الله ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که پیامبر رضی الله عنه فرمودند:

(قَالَ صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ).^۹

یک نماز در این مسجد من بهتر از هزار نماز در غیر آن است به جز مسجد الحرام. مسجد نبوی رضی الله عنه افضل ترین مسجد پس از مسجد الحرام است.

زمانیکه پیامبر رضی الله عنه وارد مدینه شد. همه طوایف و افراد سر شناس مایل بودند تا میزبان ایشان باشند، اما آنحضرت فرمود: در جایی توقف خواهد نمود که شترش زانو بزند.

شتر در زمینی که اکنون مسجد است، زانو زد. آنحضرت در خانه ابو ایوب انصاری مسکن گزید. زمین مسجد را از صاحبان آن خرید و سنگ بنای مسجد را نهاد. همه اصحاب از زن و مرد با اشتیاق شروع به ساختن مسجد کردند.

خود پیامبر رضی الله عنه نیز با تمام توان در ساختن مسجد شرکت کردند. مسجدیکه آنحضرت رضی الله عنه بنا کرد، از چند جهت با آنچه امروز ساخته شده تفاوت دارد، زیرا در زمین محدودتر و با بنای ساده تر و خلوص بیشتر بود. این مسجد در مرور زمان بارها توسعه یافت تا اینکه به شکل کنونی در آمده است. ساختن مسجد سبب شد تا جمیعت

زیادی از مهاجرین و حناساکنان محل های دیگر، در اطراف مسجدخانه هایی بنا کنند. به دنبال این امر بود که شهر در اطراف مسجد شکل گرفت، مسجد رسول الله در نخستین بنای خود در دیوار های خشتی، گلی و پایه های از تنه درختان خرما داشت، سقف مسجد را هم باشاخه های درخت خرما پوشانیده بودند. مسجد با همین بنا برای هفت سال محل برگزاری نماز جماعت، نماز جمعه و خطبه های پیامبر رضی الله عنه بود.

در سال هفتم هجرت، با گسترش اسلام و افزایش شمار مسلمانان، ضرورت توسعه مساحت مسجد مطرح شد.

پیامبر رضی الله عنه به طول عرض مسجد افزود درین توسعه شکل مسجد بصورت یک مربع درآمد.

صورت و شکل عمارت مسجد النبوی

این توسعه عبارت از بنا و عمارت ضخیم و بزرگی است که به طور خلاصه بعضی از آنها را ذکر می نمایم:

زیر زمینی ها عمارت اصلی و اساسی می باشند که مساحت آن به (۸۲۰۰۰) متر مربع می رسند و با سنگ های مرمر فرش گردیده و ارتفاع آن به (۱۲،۵۵) متر می رسد و تمام ستون های این توسعه و عمارت به طور کلی به (۲۱۰۴) ستون می رسند.

مساحتی که بر سطح مسجد بنا گردیده است، مساحت کلی سطح توسعه به (۶۷۰۰۰) متر مربع با سنگ های مرمر خالص یونانی فرش شده اند و گنجایش (۹۰۰۰۰) نود هزار تن نماز گزار را دارد. مساحت مسجد توسط چراغ های خاص که در ۱۵۱ ستون نصب گردیده روشن میگردد، ظرفیت (۴۳۰۰۰۰) تن نماز گزار را دارد.

مساحت مسجد نبوی در اوایل بشکل مربع ساخته شده بود تقریباً یک هزار و ششصد و ۱۶۰۰ متر مربع بود^{۱۰}

توسعه مسجد نبوی چندین مرتبه نسبت به توسعه اولی بیشتر گردیده است. که مجموعاً در سطح مسجد نبوی نماز گزاران بیشتر به (۶۹۸۰۰۰) شش لک و نود و هشت هزار تن نماز گزار می رسد.^{۱۱}

۱- ریاض الجنة

پیامبر اکرم رضی الله عنه فرموده است: « مَا بَيْنَ بَيْتِي وَ مِئْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ »^{۱۲} در میان قبر و منبر من باغچه ای از باغچه های بهشت است.

۲- روضة مبارکه

آنگاه پس از ادای نماز و دعا بر قبر پیامبر رضی الله عنه و قبر دو یار با وفایش ابوبکر و عمر رضی الله عنهما را زیارت می کند، به این ترتیب مقابل قبر آنحضرت رضی الله عنه با ادب می ایستد و با صدای آهسته سلام می کند: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» چنانکه در سنن ابوداود با سند حسن از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله فرمودند: (مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ)^{۱۳}

« هیچ کسی نیست که بر من سلام بفرستد مگر اینکه خداوند روح مرا به من باز می گرداند تا اینکه سلام او را جواب دهم.»^{۱۴}

۴- جنة البقيع

بقیع مکانی است دارای زمین نرم و بدون سنگ که به قبرستان مدینه منوره مشهور گردیده است و در جهت شرقی مسجد نبوی موقعیت دارد. در رابطه به فضیلت جنت البقیع حضرت عایشه صدیقه رضی الله عنها فرمود:

که رسول اکرم رضی الله عنه از طرف آخر شب به بقیع میرفت و میگفت: (السلام علیکم دار قوم مومنین اتاکم ما توعدون غذا معجلون، و انا ان شاء الله بکم لاحقون) اللهم اغفر لاهل دار بقیع الفرقد سلام بر شما ای اهل دار قوم مومنان بیامد بشما آنچه که برای شما وعده داده شده بود که فردا

باید ببینید و ما ان شاء الله بشما پیوست می شویم خداوند! اهل بیتم

بقیع غرقد را مورد عفو قرار ده در این محل بر علاوه از عده ای از اصحاب کرام بی بی فاطمه زهرا نیز دفن اند.

۵- احد

کوه احد، کوه بزرگ و عظیمی است که در جهت شمالی مدینه منوره موقعیت دارد و از مسجد نبوی شریف ۵،۵ کیلومتر فاصله

دارد و امروز آبادی های مدینه منوره طوری گردیده که به کوه احد متصل می باشد و از هر جهت آبادی های مدینه منوره کوه احد را احاطه کرده است.

کوه احد، به اتفاق همه داخل حرم مدینه منوره می باشد، زیرا حدود حرم از طرف شمال کوه ثور است که در عقب کوه احد در شمال مدینه موقعیت دارد. «۱۵»

روایت است هنگامیکه پیامبر ﷺ از سفر برمیگشت، کوه احد بچشمش می خورد میفرمود: این کوهی است که ما آن را دوست داریم و او ما را دوست دارد.

در دامنه های کوه احد غزوه تاریخی هم رخ داده است که مسمی به غزوه احد می باشد. این غزوه در سال سوم هجرت بوقوع پیوسته است که حضرت حمزه کاکای پیامبر ﷺ با هفتاد تن از یارانش در همین غزوه بشهادت رسیده و در همین جا دفن شده اند، در این غزوه روی مبارک ﷺ جراحات برداشت و دندان رباعی اش هم شکست و لب مبارک نیز مجروح گردید.

۶- مسجد قباء

اولین مسجدی که رسول الله آن را بنا نهاد مسجد قباء بود که آنحضرت ﷺ در ساختن آن شخصاً حضور داشتند و جبرئیل علیه السلام جهت قبله آن را تعیین نمود. روایت شده است که بنای این مسجد به اساس تقوا تهداب گزاری گردید چنانچه قرآن کریم گواهی میدهد.

﴿لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾^{البقرة: ۱۰۸}

همچنان در حدیث شریف چنین روایت شده است: «۱۶»

از سهل بن حنیف روایت است که رسول الله فرمود: کسی در خانه طهارت و وضو نماید سپس به مسجد قبا آمده و دو رکعت نماز بخواند اجر و ثواب آن معادل اجر و ثواب عمره می باشد. بناءً این فضیلت را که رایگان بدست می آید نباید از دست داد و حجاج محترم تلاش نمایند تا حد اقل در

هر شنبه به مسجد قباء رفته و نماز بخوانند.

۷- مساجد سبعة

مساجد هفتگانه، که به مساجد سبعة مشهور است و در جبل سلعه موقعیت دارد از جمله محلات تاریخی است که زائرین حرم نبوی ﷺ به زیارت و دیدن این مسجد نیز می آیند.

این مساجد مجموعه ای از مساجد کوچک است که در اصل آنها شش مسجد بوده ولی مسجد قبلتین را نیز با آنها اضافه کرده اند که مشهور به مساجد سبعة شده است.

درسال پنجم هجرت بنا به مشوره اصحاب کرام و مشوره مستقیم سلمان فارسی ﷺ در کوه سلعه خندق های دفاعی مرتبط به هم در مقابل هجوم لشکر قبایل متخاصم دفاع از مدینه منوره حفرگردید و درهرخندق پهره داری تعیین گردید که خندق ها به اسم شان مسمی شد. بعد ها در زمان زعامت عمر بن عبدالعزیز در محل هر خندق مسجد کوچکی آباد و به اسم همان پهره دار مسمی گردیده است.

۸- مسجد ذوالقبلتین

این مسجد هم از جمله مساجد تاریخی است که در منطقه بنی سلمه مدینه منوره قرار دارد. به روایت ابن سعد روزی پیامبر ﷺ به عیادت ام بشر بن الزاء بن معرور به بنی سلمه رفته بود، ام بشر برای شان غذای چاشت را تهیه کرد که نماز ظهر فرا رسید، رسول اکرم ﷺ با اصحابش جهت ادای نماز ظهر ایستاده شدند، همین که دو رکعت نماز را اداء نمودند وحی گردید که به طرف بیت الله روگردانند زیرا قبلاً به طرف بیت المقدس نماز خوانده میشد و بیت المقدس منحیث قبله موحدین و مسلمین قرار داشت و به روایتی رسول اکرم ﷺ با یارانش تقریباً ۱۷ ماه به طرف بیت المقدس نماز خوانده است. از اینکه در این مسجد یک نماز به طرف دو قبله خوانده شده بنام مسجد قبلتین مشهور و مسمی گردیده است. «۱۷»

مصادر و مراجع:

۱. قرآن کریم
 ۲. صحیح بخاری
 ۳. صحیح مسلم
 ۴. سنن ترمذی
 ۵. سنن ابی داود
 ۶. مسند امام احمد بن حنبل
 ۷. کتاب راهنمای حج و عمره در پرتو کتاب و سنت و آثار سلف: تهیه دکتر سید محمد سمیعی رستاقی.
 ۸. کتاب فضایل و احکام مکه مکرمه، دانشکده دعوت و اصول الدین دانشگاه أم القری مکه مکرمه، ترجمه إسحاق بن عبد الله دبیری العوضی.
 ۹. کتاب مکه المکرمة تاریخ و معالم تألیف محمود محمد حمو.
 ۱۰. کتاب اخیار مکه للفاکھی
 ۱۱. ترجمه تفسیر طبری
 ۱۲. تفسیر انوار قرآن.
 ۱۳. کتاب احکام و مسائل حنفی به زبان ساده
 ۱۴. کتاب تاریخ مدینه منوره تألیف گروهی از دانشمندان زیر نظر مولانا صفی الرحمن مبارکپوری مترجم شمس الرحمن فروتن، چاپ اول سال ۱۳۸۷
 ۱۵. کتاب آداب زیارت مسجد نبوی، ترجمه عبدالله حیدری
- #### مآخذ:
۱. همان: ۹۸
 ۲. برگرفته شده از کتاب مکه المکرمة ص ۱۰۸
 ۳. مسند امام احمد بن حنبل حدیث: ۳۴۷۲
 ۴. سنن ترمذی حدیث: ۲۸۶۱
 ۵. کتاب مکه المکرمة تاریخ معالم ص ۸۲
 ۶. همان ص ۹۲
 ۷. جامع الاحادیث ۲۴۷۰۸
 ۸. شرح صحیح البخاری باب فضل الصلاة فی مسجد مکه والمدینه
 ۹. صحیح البخاری، حدیث: ۱۱۹۰
 ۱۰. آداب زیارت مسجد نبوی، ترجمه عبدالله حیدری.
 ۱۱. کتاب تاریخ مدینه منوره ص ۱۰۴-۱۰۸
 ۱۲. صحیح البخاری حدیث: ۱۱۹۵
 ۱۳. سنن ابی داود حدیث: ۲۰۴۳
 ۱۴. آداب زیارت مسجد نبوی ص ۳
 ۱۵. تاریخ مدینه منوره، ص ۱۶۰
 ۱۶. سنن ابن ماجه ۱/ ۴۵۳
 ۱۷. . . همان

کار کردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی نوکل بخشی

مراسم اختتامیه کار ترمیم و مرمت مسجد جامع پل خشتی

محمد اشرف غنی رئیس جمهور دولت اسلامی افغانستان به روز جمعه تاریخ ۱۳۹۸/۹/۸ در مراسم اختتامیه کار ترمیم و مرمت مسجد جامع پل خشتی اشتراک نمودند.

حین ورود به مسجد جامع پل خشتی در حالیکه از سوی رئیس مشرانو جرگه، قاضی القضاة و رئیس ستره محکمه، لوی خرنوال و شماری از وزراء و وزیر مشاوران همراهی می گردید، ابتدا لوح مسجد جامع پل خشتی را رونمایی کرد. و نماز عشاء را یکجا ادا نمودند. بعداً جواد پیکار سرپرست وزارت شهر سازی و اراضی صحبت نموده ضمن ابراز سپاس و تشکر از توجه ریاست جمهوری در زمینه احیای آبدات تاریخی و اسلامی گفت: مسجد جامع پل خشتی از لحاظ قدامت تاریخی دومین مسجد در کابل میباشد که در سال ۱۰۶۹ هجری قمری بنا یافته است این مسجد در زمان سلطنت عبدالرحمن خان و بعداً در زمان حبیب الله خان، شاه امان الله و محمد ظاهر شاه ترمیم و باز سازی گردید.

وی افزود که آمریت پروژه ترمیم و باز سازی آبدات تاریخی و مساجد وزارت شهر سازی و اراضی بنا بر هدایت جلالتماب رئیس جمهور کار ترمیم و باز سازی این مسجد تاریخی را با هزینه بیش از (۱۲۹) میلیون افغانی در اواخر سال ۱۳۹۶ آغاز کرد که اینک شاهد مراسم اختتامیه کار باز سازی و مرمت آن هستیم. و خواستار منظوری پیشنهاد ایجاد اداره ملی ترمیم و مرمت آبدات تاریخی و تحریر پیام یاد بود تاریخی در مورد ترمیم مسجد جامع پل خشتی مزین با امضای رئیس جمهور و سپردن آن به آرشیف ملی گردید. سپس رئیس جمهور غنی صحبت نموده ضمن تبریکی در قسمتی از بیانات شان حاضرین را مخاطب قرار داده فرمودند: شما خوشبختانه شاهد باز سازی و اختتام موفقانه کار مرمت و تزئین ساختمان مسجد تاریخی پل خشتی هستید که یکی از قدیمی ترین مساجد در افغانستان است و با سابقه دیرینه (۳۰۰) ساله می باشد. که امیدواریم وعده ما در خصوص اعمار مساجد و سایر بناهای اسلامی عملی شده باشد. رئیس جمهور غنی تصریح کرد که ما باید اصول اساسی برای حفظ و مراقبت تمام بناهای مرمت و باز سازی شده را ایجاد کنیم تا در اثر عدم مدیریت، دوباره آنها را از دست ندهیم. خداوند بی نیاز را شکر گزارم که افتخار ترمیم و باز سازی مساجد به ویژه مسجد جامع پل خشتی را برایم اعطا کرد و آرزو دارم موجب اعتماد، عزت و افتخار و سرفرازی تمام مردم افغانستان شود. همچنان افزونند: که اعمار (۳۷۷) مسجد در تمام ولسوالی های کشور ادامه دارد و (۲۶) مسجد در ولایاتی که مسجد جامع نداشتند، اعمار و برای نماز گزاران آماده گردیده اند. متعاقباً مولوی عنایت الله بلیغ خطیب مسجد جامع پل خشتی و مشاور مقام عالی ریاست جمهوری دربارهٔ اجر و ثواب اعمار مساجد در دین مبین اسلام صحبت کرد و از توجه رئیس جمهور به باز سازی و مرمت مسجد جامع پل خشتی ابراز امتنان نمود. رئیس جمهور غنی در اخیر، پیام یاد بود و تاریخی ای در مورد ترمیم مسجد جامع پل خشتی را با امضای خویش مزین نمودند.

سیمینار علمی پیامبر و صلح

مؤرخ ۱۳۹۸/۸/۲۹ سیمینار علمی تحت عنوان پیامبر و صلح به مناسبت میلاد با سعادت رسول اکرم ﷺ تدویر گردید.

این محفل با اشتراک مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف، هیئت رهبری وزارت، مشاورین ریاست جمهوری و ریاست اجرائیه، اعضای شورای علما، معاون و اعضای اکادمی علوم، استادان پوهنتون ها، معین تعلیمات اسلامی وزارت معارف، علمای کرام اساتید مدارس و عده ای از کارمندان این وزارت در هتل کانتیننتال برگزار گردید. محفل با تلاوت آیات ملکوتی از قرآن کریم توسط شیخ القراء و المجدوبین استاد برکت الله سلیم رئیس امور قراء این وزارت آغاز گردید.

سپس محمد مجاهد مشاور وزارت ارشاد، حج و اوقاف ضمن اشاره به شأنیت مجلس که به میزبانی وزارت ارشاد، حج و اوقاف برگزار گردیده است از دکتور محمد ایاز نیازی استاد پوهنتون و یکی از علمای برجسته کشور دعوت نمود که ایراد بیانیه نماید؛ جناب دوتور نیازی در رابطه صلح و اخوت اسلامی در سیرت مطهر حضرت محمد مصطفی ﷺ صحبت نموده و از رهبران کشور خواست تا در شعاع به سیرت النبی و دستورات متین آنحضرت ﷺ گام های عملی و استواری را برای تأمین امنیت و صلح پایدار در کشور عزیز بردارند. متعاقباً مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف حاضرین را مخاطب قرار داده، در رابطه به ضرورت و اهمیت اتحاد و جلوگیری از تفرقه سخنرانی همه جانبه ی نمودند.

که در بخشی از سخنان شان رسالت علما، متصدیان امور و نخبگان اقشار اجتماع را برجسته ساخته افزودند: همه میدانیم که مردم کشور ما در حال حاضر سخت ترین اوضاع را سپری می کنند و عامل اصلی آن جنگ و ناامنی است که این پدیده دامنگیر ملت ما در کلیه زوایا و حالات شده است، در این میان بیشترین صدمه و تلفات را قشر محروم و بی دفاع این مرز و بوم

دیده و تلفات نیروهای دفاعی کشور و ضایعات املاک عامه هر روز عنوان خبر در رسانه های سمعی و بصری و نشراتی گردیده است، پس صلح به معنی واقعی آن نیاز اصلی بوده دیگر اجازه ندهیم که والدین در مرگ جوانش، زنان در مرگ شوهر و فرزندان در از دست دادن پدران شان تعزیت نموده مصیبت دار باشند.

بعداً مولوی احمد نور واقف مشاور ریاست اجرائیه پیرامون موضوع و اهمیت صلح در شرایط کنونی ایراد سخنرانی نمود صلح را اساسی ترین عامل در تأمین عدالت اجتماعی و اصول همدیگر پذیری و وحدت به معنی واقعی تعریف نمودند.

به ادامه، مولوی رحمت الله اندر رئیس امور دینی شورای امنیت در مورد تعهدات آن حضرت با مشرکین و ارجحیت صلح در توافقات زمان رسول گرامی اسلام صحبت نمود، سپس استاد فضل الرحیم بصیرت استاد پوهنتون نیز پیرامون اهمیت صلح در سیرت محمد مصطفی ﷺ ایراد سخنرانی نمود، بعداً مولوی برهان الله نیازی معاون اکادمی علوم پیرامون روش و برخورد پیامبر ﷺ در قبال مسلمانان مقاله خویش را به خوانش گرفت. به ادامه آقای امر الدین فهیم نماینده اداره امور ریاست جمهوری در رابطه به اهمیت جان انسان و مسلمانان صحبت نمودند، سپس حجه السلام و المسلمین علی عطایی به نمایندگی از علمای اهل تشیع پیرامون ولادت و اعجاز آن حضرت توضیحات عالمانه بی را ارایه نمود، در اخیر محفل با دعایه توسط مولوی رحمت الله واحد یار مشاور وزارت ارشاد، حج و اوقاف اختتام یافت.

ملاقات وزیر ارشاد، حج و اوقاف با رئیس موسسه بخش آسیا و افریقا

مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف با خانم سحر محمد علی رئیس موسسه مرکز برای غیر نظامیان در بخش آسیا و افریقا دیدار نمود، طرفین روی موضوعات مختلف از جمله جلوگیری از تلفات ملکی در روشنائی دساتیر اسلامی و آگاهی دهی عامه پیرامون آن بحث و گفتگو نمودند.

موسسه متذکره که مرکز آن در واشنگتن و جینوا بوده است در حمایت افراد ملکی به خصوص زنان و اطفال و کم شدن تلفات ملکی در جریان جنگ ها در شش ولایت کشور فعالیت دارد.

سفر معین اداری و مالی وزارت به ولایت ارزگان

به اساس هدایت جلالتمآب رئیس جمهور و سلسله سفر های ولایتی استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی وزارت ارشاد، حج و اوقاف مورخ ۲۸/۸/۱۳۹۸ به ولایت ارزگان سفر نموده با والی آن ولایت، اعضای شورای ولایتی، رییس ارشاد، حج و اوقاف و روسای ادارات دولتی دیدار نمودند. طی این دیدار مسوولین آن ولایت خواستار بیشتر شدن سهمیه حجاج، اعمار و رسمی شدن مساجد، اعمار یک مدرسه بزرگ در سطح ولایت شدند، در اخیر استاد تاج محمد مجاهد ضمن استماع مشکلات و پیشنهادات والی آن ولایت و همکاران شان وعده سپردند که در تفاهم با مقامات دولت مرکزی مشکلات آن ولایت را مرفوع خواهند ساخت.

د لوی کندهار د مشرانو د مسلکی مرستیال په کاری دفتر کی لیدنی

د لیدنی په دوهمه نیټه د لوی کندهار مخورو، علمای کرامو، روحانیونو او د تصوف مشرانو د ارشاد، حج او اوقافو وزارت مسلکی مرستیال دکتور امین الدین مظفری ته له دی امله د عزت او میرانی شمله پرسرکړه چې د روان کال د حج په ملی پروسه کی یی افغان حاجیانو ته د زړه له تله شپه او ورځ نه ستړی کیدونکی خدمتونه تر سره کړی و. دا لیدنه د کلام الله مجید د څو مبارکه آیاتونو په تالون سره پیل شوه.

په پیل کی شیخ القرا الحاج عبدالرحیم آغا د لوی کندهار دولسوونو په استازولی خبری وکړی او د ارشاد، حج او اوقافو وزارت له رهبری څخه یی د زړه له کومی مننه وکړه چې د افغان حاجیانو لپاره د پام وړ آسانتیاوی رامنځ ته کړی چی موږ تری منندوی یو.

بیا د ارشاد، حج او اوقافو وزارت مسلکی مرستیال دکتور امین الدین مظفری د وزارت په استازولی خبری وکړی. نوموړی وویل: ملت ته خدمت کول زمونږ ایمانی او افغانی دنده او مسوولیت دی. ستاسی له ملاتړ او ستاینی نړی مننه کوم. موږ به تل د خپل وس او توان په اندازه خدمت کوو. د لیدنی په پای کی د ارشاد، حج او اوقافو وزارت مسلکی مرستیال ته د عزت او میرانی شمله پرسر شوه.

دیدار معین اداری و مالی وزارت از محصلین انستیتوت تدریب ائمه

استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی و سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف در حالیکه از طرف هیئت رهبری این وزارت همراهی می گردید از جریان امتحان نهایی محصلین سمسستر اول دور دوم انستیتوت تدریب ائمه دیدن به عمل آوردند. ابتدا قاضی ریاض الله صابر رئیس تعلیمات علوم دینی و تدریب ائمه تشریف آوری استاد مجاهد را خیر مقدم گفت بعداً محترم عیدالله قاری زاده آمر انستیتوت تدریب ائمه به استاد تاج محمد مجاهد و هیئت همراه شان در مورد فعالیت انستیتوت تدریب ائمه مفصلاً معلومات ارایه نمود.

معین اداری و مالی از نزدیک با محصلین انستیتوت ملاقات نموده نظریات و پیشنهادات شان را استماع فرمودند و به مسوولین غرض فراهم آوری تسهیلات برای این انستیتوت هدیایات لازم ارشاد فرمودند.

محفل گرامیداشت از روز جهانی افراد دارای معلولیت

طی محفلی از روز جهانی افراد دارای معلولیت در وزارت ارشاد، حج و اوقاف گرامیداشت به عمل آمد.

۱۲ قوس ۱۲۹۸ برابر با سوم دیسامبر ۲۰۱۹

این محفل که به اشتراک هیئت رهبری، علماء و کارمندان این وزارت تدویر گردیده بود. استاد محمد شریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی به نمایندگی از وزارت صحبت نموده گفت: معلولیت، محرومیت و محدودیت نیست، معلولین و

معیوبین برادران، خواهران، مادران و پدران اجتماع هستند. بناءً مسولیت ماست تا به این قشر محترم جامعه کمک و مساعدت نموده و برای شان زمینه های مناسب کار و فعالیت را فراهم نماییم تا احساس فقر و انزوا در جامعه نه نموده، حیثیت اجتماعی معلولین در کشور عطف توجه نموده از دست اندرکاران و مسولین امور در قسمت فراهم نمودن تسهیلات مطابق شان معلولین، مجدانه تقاضا نمودند که وسایل رفاهی، معیشتی و تحصیلی این جمعیت زجر کشیده را فراهم نموده از هیچ نوع سعی و تلاش در این راستا دریغ نوزند. سپس مولوی عنایت الله شریفی مدیر مسول مجله پیام حق صحبت نموده ضمن ارج گذاری به موقف و جایگاه اجتماعی معلولین افزود: قرآنکریم تنها کتابی است که افراد دارای معلولیت را از نظر انسانی مساوی افراد عادی دانسته و در آید متعددی شان بلند انسانی همچون افراد سالم برای آنان قایل شده است. این کتاب نه تنها بر تعامل مثبت انسانی و رفتار احترام آمیز با معلولین تاکید دارد، بلکه کسانی را که با عبوسیت و ترش رویی با معلولین برخورد می نمایند، مورد عتاب قرار داده است. بناءً نگهداری و مواظبت از حقوق انسانی و اجتماعی افراد معلول در پرتو قانون و دستورات متین اسلام وظیفه هر فرد سالم جامعه است. محفل با ذکر دعائیه توسط استاد ذین العابدین کوشان معاون ریاست تدقیق و مطالعات اختتام یافت.

گزارش ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه

- ملاقات و نشست های اساسی با موسسات آفرین، IDLO، UNDP در رابطه به بهبود بهتر مدارس، دارالحفاظ ها و برنامه.
- از مدارسی که در چوکات ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه در نواحی شهر کابل و ولایات ثبت میباشند، در مرکز توسط کارمندان این ریاست و در ولایات توسط مدیران تعلیمات دینی و تدریب ائمه ریاست های ولایات کنترل و نظارت دوامدار صورت می گیرد.
- برگزاری برنامه آموزشی سه روزه تحت عنوان: برنامه آموزشی حقوقی پیرامون حقوق زن از دیدگاه اسلام با اشتراک (۲۸) تن از علمای محترم ولایات لوگر، لغمان، ننگرهار، کنرها و مرکز در هتل پارک استار به همکاری مالی موسسه (lodl).
- راجستر و صدور جواز فعالیت برای یک باب مدرسه بنام انائیه شهید مشتاق واقع ناحیه ۶.
- تمدید جواز فعالیت مدرسه انائیه طه مصطفی مربوط ناحیه هشتم.
- تمدید جواز فعالیت مدرسه انائیه بی بی اسماء مربوط ناحیه هشتم.
- راجستر و صدور فعالیت برای یک باب مدرسه بنام ام البنین و البنات در مربوطات ولایت لغمان.
- راجستر و صدور فعالیت برای دو باب مدرسه بنام های خال محمد و امام عاصم در مربوطات ولایت بلخ.
- راجستر و صدور فعالیت برای یک باب مدرسه بنام صادقیه در مربوطات ولایت پروان.
- تهیه راپور و توزیع حق الزحمه از بابت برج اکتوبر ۲۰۱۹ میلادی به حضور داشت اعضای کمیسیون مشترک وزارت ارشاد، حج و اوقاف و موسسه آفرین، برای (۲۰۵) تن از منسوبین مدارس خصوصی و دارالحفاظ های که از طرف آن موسسه تمویل میگردد.
- اعزام هیئت جهت خریداری چوب سوخت برای دو مدرسه که از طرف موسسه آفرین تمویل می گردد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت هرات

- تدویر همایش بزرگ فهم سیرت النبی ﷺ به پیشواز از میلاد پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ در غرب پارک استادیوم ورزشی از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف از تاریخ ۲۷ میزان به مدت ده روز برگزار گردید، در این محفل بر علاوه از علمای کرام، طلاب مدارس، شاگردان دارالحفاظ ها از تمام اقشار جامعه ذکور و اناث پانزده ناحیه شهر و ولسوالیها، هزاران نفر شرکت نموده بودند، محترم آقا صاحب شیرزادی رئیس ارشاد، حج و اوقاف پیرامون وظیفه نبوت و نقش انبیاء ﷺ در نجات و سعادت بشر راجع به پیروی از سیره حسنه پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ از شروع میلاد نبی اکرم ﷺ تا بعثت، از بعثت الی هجرت الی رحلت و از جریان غزوات پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ بطور مفصل صحبتهای همه جانبه نمودند که مورد استقبال تمام اشتراک کنندگان و شهروندان هرات قرار گرفت و خواهان تداوم همچو برنامه های ارشادی شدند.
- برگزاری محفل از طرف این ریاست در تالار بزرگ مولانا بمناسبت میلاد با سعادت پیامبر بزرگوار اسلام حضرت محمد ﷺ با اشتراک هزاران تن از اقشار مختلف جامعه، مسئولین دولتی، علمای کرام از خطباء و امامان، اساتید مدارس، نماینده گان مردم در شورای ولایتی و پارلمان، شاگردان مدارس و دارالحفاظ ها، اقشار جامعه از شهر و ولسوالیها، ضمن صحبت های یک تعداد از علمای محترم آقای شیرزادی پیرامون سیرت پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ و یگانه راه نجات مسلمانان از مشکلات و مصیبتها، پیروی از دساتیر نجات بخش رسول معظم اسلام خواهد بود، بطور مفصل صحبت نمودند.
- محفل پیرامون پیروی و متابعت از دساتیر نجات بخش پیامبر ﷺ و اینکه دوستی و محبت خدا ﷻ موقوف به دوستی و متابعت پیامبر بزرگ اسلام ﷺ میباشد و وعید شدیدی که راجع به عدم دوستی و مخالفت آن حضرت ﷺ آمده است.
- اجلاس پیرامون تحریم و محکوم نمودن انتحار و انفجار بخصوص در مساجد، محافل، و اجتماعات و گناه قتل مردم مسلمان بخصوص اطفال و زنان و همکاری اقشار جامعه همراه نیروهای امنیتی بخاطر تامین امنیت و جلوگیری از اعمال تروریستی.
- راجع به مصارف بیجا و گزافی که در حین برگشت حجاج محترم از طرف اقارب شان صورت می گیرد که هیچ اصل شرعی نداشته و خداوند ﷻ اسراف کننده گان را دوست ندارد.
- جلسه اضطراری بخاطر کاهش آمار خودکشی و خود سوزیها در ولایت هرات از طرف ریاست امور زنان با اشتراک مسئولین دولتی و نهاد های جامعه مدنی و بحث روی علت و عوامل آن و راهکار های جهت جلوگیری از آن.
- در جلسه اضطراری ریاست امور زنان باحضور داشت هیئت وزارت امور زنان که بخاطر توانمند سازی زنان گفتگمانی داشتند، چگونه میتوانیم زنان را حمایت نماییم، جهت کارایی در بخش زراعت و برای جامعه آگاهی داده شود و در زمینه از رشد

اقتصادی زنان حمایت و همکاری نمایند.

- تدویر ورکشاپ برای ولسوالی زنده جان که به تعداد ۳۵ نفر از علمای کرام پیرامون حمایت از اطفال و جلوگیری از ازدواجهای زیر سن قانونی به مدت پنج روز به تمویل موسسه ورلدوژن مقیم هرات همکاری و هماهنگی صورت گرفت.
- در بخش اوقاف عواید ماه سنبله از بابت عواید داکاین، غرفه جات، و اراضی جمعاً مبلغ (۱۱۴۱۱۳۳) افغانی جمع آوری گردید.

تجلیل از روز میلاد نبی ﷺ در ولایت جوزجان

مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ کنفرانس تحت عنوان میلاد نبی ﷺ با اشتراک بالاتر از (۳۰۰) تن اعم از محترم والی این ولایت، وکلای منتخب مردم در شورای ولایتی، علمای کرام، روسای محترم ادارات، متنفذین، محاسن سفیدان، خانمها، جوانان و طلاب مدارس در سالون هوتل پیوند قلبهای شهر شیرخان که با نصب بنرها و مزین با آیه های قرآنی، اشعار در وصف پیامبر ﷺ با مقدمه چینی اوصاف پیامبر ﷺ توسط گرداننده محفل مولوی محمد عالم مدیر اطلاعات و ارتباط عامه و همچنان با تلاوت زیبای از کلام الله مجید توسط الحاج عنایت الله نیازی آغاز گردید. بعداً با سخنان افتتاحیه و با عرض خوش آمدید برای مهمانان گرامی توسط الحاج مولوی عبدالرحیم اسلامیار رئیس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت آغاز یافت. متعاقباً مولوی لطف الله عزیزی والی این ولایت از پیدایش نور عالم تاب پیامبر بزرگ اسلام حضرت محمد ﷺ تا سنین ۱۲ سالگی برای سامعین معزز مفصلاً توضیحات داده و از مشترکین خواهان الگو قرار دادن سیره پیامبر اسلام در تمام ابعاد زندگی شان شدند و همچنان مولوی عبدالحی حیات وکیل منتخب مردم در شورای ولایتی آیه مبارکه و ما ارسلناک الا رحمتاً للعالمین را ترجمه و تفسیر نمود. در رابطه به رحمت بودن پیامبر برای عالمیان مفصلاً صحبت های همه جانبه نمودند و بالنوبه تعدادی از مشترکین اعم از طبقه ذکور و اناث راجع به سیره پیامبر بزرگ اسلام سخنرانی ها، نعتیه ها، اشعار را که در وصف پیامبر رحمت للعالمین تهیه و ترتیب نموده بودند با حنجره های طلائی شان به خوانش گرفتند و کنفرانس مذکور با دعائیه توسط مولوی عبیدالله نصرت به خیر و فلاح مردم خاتمه یافت. قابل یاد آوری است که برای عمومی مشترکین صرف طعام چاشت که از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت جوزجان در نظر گرفته شده بود صرف گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی

- طبق هدایت رئیس ارشاد، حج و اوقاف به تاریخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ توسط مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه این اداره میز گردی به منظور بزرگداشت از هفته میلاد النبى ﷺ دایر گردیده و از طریق رادیو و تلویزیون ملی محلی دایکندی پیرامون ولادت و اخلاق پیامبر، صلح در سیره پیامبر و الگو پذیری از رفتار پیامبر ﷺ با حضور کارشناسان برنامه هر یک: سلیمان علی بلیغ استاد حوزه علمیه و ملا امام مسجد نبی اکرم ﷺ، سید نادر تقوی ملا امام مسجد حضرت محمد ﷺ، محمد طاهر عالمی خطیب مسجد رسالت، محمد رحمانی مدیر عمومی اطلاعات و ارتباط عامه و جلیل فطرت نطق رادیو و تلویزیون ملی مباحث مبسوطی ارائه گردیده است.
- مورخ ۱۳۹۸/۸/۹ ریاست مطبوعات و برنامه های معاونیت روابط و آگاهی عامه ریاست عمومی اداره امور و هدایت شماره ۱۴۹۵ مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۲ مقام عالی ریاست جمهوری اسلامی افغانستان، از هفته میلاد النبى ﷺ در ولایت دایکندی قرار ذیل تجلیل گردید:
- مورخ ۱۳۹۸/۸/۲۲ محفل بزرگی با حضور مقام محترم ولایت دایکندی، رئیس محترم ارشاد، حج و اوقاف، رئیس محترم شورای علما، امام جمعه محترم شهر نیلی، ریاست محترم امنیت ملی، نماینده محترم قوماندانی امنیه، روسا و کارمندان دوایر ملکی و نظامی، معلمین و شاگردان لیسه های خصوصی شهید صادقی و شهید مزاری، اساتید و دانشجویان دانشگاه ها و انستیتوت ها، اساتید و طلاب علوم دینی حوزه های علمیه و دارالعلوم اعم از ذکور و اناث، مسوولین دفاتر مراجع تقلید و رسانه های صوتی، تصویری، در مسجد این ریاست دایر گردید و از هفته میلاد النبى ﷺ با اجرای برنامه های سخنرانی در موضوع ضرورت بازخوانی سیره پیامبر برای اصلاح جامعه توسط رئیس ارشاد، حج و اوقاف، مشارکت سیاسی اجتماعی زنان در اسلام توسط امام جمعه شهر نیلی و اسلام دین رحمت است نه خشونت، توسط رئیس شورای علما، و همچنین سرود و تواشخ، مقاله و مسابقه حضوری در موضوع سیرت النبى ﷺ به طور شکوهمند تجلیل صورت گرفته و در ختم پروگرام برای تعداد (۱۶) تن از برندگان مسابقه سیرت النبى ﷺ جوایز نقدی تقدیم گردیده است.
- آمر ارشاد در محفل تجلیل از هفته ای جهانی تغذی با شیر مادر، اشتراک نموده و درباره اهمیت شیر مادر و توصیه های تغذی با شیر مادر را از منظر آموزه های دین مبین اسلام مستند به آیات و روایات برای حاضرین تبیین نموده است.
- ترمیم مسجد خاتم النبیین داخل شهر نیلی به مبلغ (۲۴۷۲۰۰) افغانی از بودجه ترمیمات سال ۱۳۹۸ وزارت ارشاد، حج و اوقاف با شرکت سمیر سحر به مدت ۲۸ روزکاری قرار داد گردیده و هم اکنون کار آن جریان دارد.
- لست مساجدی که در خطر تهدید امنیتی قرار داشته توسط مدیریت عمومی مساجد تهیه گردیده غرض تامین امنیت با مقام محترم ولایت، قوماندانی محترم امنیه، ریاست محترم امنیت ملی و مقام عالی وزارت شریک ساخته شده است.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بادغیس

- این ریاست باساس حکم شماره (۲۲۲۴) مورخ ۱۳/۸/۱۳۹۸ مقام عالی ریاست جمهوری اسلامی افغانستان درخصوص برگزاری هرچه با شکوه تر محافل میلاد النبى ﷺ و هفته مولود چنین اجراءات نموده است که ذیلاً ارائه میگردد.
- برنامه مسابقات سیره النبى ﷺ بین علماء و حافظان قراء دارالحفاظ ها راه اندازی گردیده و برای برندگان مقامهای نخست تحایف و تحسین نامه های علمی توسط محترم الحاج سید عبدالحلیم شیخ الاسلامی رئیس ارشاد، حج و اوقاف و محترم الحاج مولوی سید حامد صدیقی رئیس شورای علمای و محترم الحاج مولوی محمد علیزی مسئول دار الافتاء شورای علمای این ولایت توزیع گردید.

• مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ محفل با شکوه با اشتراک محترم داکتر عبدالغفور ملکزی والی ولایت بادغیس، اعضای محترم شورای ولایتی، رؤسای ادارات دولتی، علماء، روحانیون، نویسندگان، شعراء، مطبوعات و رسانه ها، خطباء و امامان مساجد مرکز و ولسوالیهها، متنفذین، جامعه مدنی، جوانان و خواهران در سالون کنفرانسهای این ریاست تحت ریاست رئیس ارشاد، حج و اوقاف بادغیس بمناسبت دوازدهم ماه ربیع الاول روز تاریخی مولود با سعادت منجی عالم بشریت حضرت محمد مصطفی ﷺ تجلیل و بزرگداشت بعمل آمد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت زابل

محفلی بمناسبت روز میلاد خیرالوراء حضرت محمد مصطفی ﷺ تاریخ ۱۳۹۸/۸/۱۸ در تالار جلسات این ریاست برگزار گردید. بر علاوه اشتراک جمعی عظیم علمای کرام، روسای پوهنتون، مخابرات و تکنالوژی معلوماتی، اطلاعات و فرهنگ و آمرین رادیو و تلویزیون ملی و آمر کوچی های اینولا حضور داشتند، ابتدا الحاج خان محمد خطابی رئیس ارشاد، حج و اوقاف ولایت زابل حکم شماره (۲۲۲۴) تاریخ ۱۳۹۸/۸/۱۳ مقام عالی ریاست جمهوری و پیام وزیر وزارت ارشاد، حج و اوقاف پیرامون میلاد شریف را به خوانش گرفت و به همه خطباء و امامان مساجد و مدارس تحت کنترل دولت در سراسر این ولایت دعوت نمود تا پیرامون صلح از نظر پیامبر ﷺ سخنرانی نمایند. سپس الحاج مولوی عبدالروف اسحق زی آمر ارشاد این ریاست بالنوبه در سخنان خویش از طرفین جنگ خواست که به صلح ارجحیت دهند، افزودند: رئیس محترم جمهور، دولت جمهوری اسلامی افغانستان این هفته را بنام هفته میلاد رحمت ﷺ مسمی نموده است که باید علمای کرام در این هفته در مورد صلح از منظر پیامبر در مجالس عمومی و خصوصی بحث نمایند همچنان سخنرانان بالنوبه سخنان شان را به حضور حاضرین محترم ایراد فرمودند.

در محفل مذکور تعداد کثیری از نعت خوانان و شاعران مشهور این ولایت نیز اشتراک داشتند که محفل ما را با نعت خوانی خود بسیار زیبا و پر رنگ ساختند که در آخر جلسه جوایز و تقدیر نامه های تهیه شده از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف به نعت خوانان توزیع و جلسه با دعایه خیر و ایجاد صلح وامنیت در کشور اختتام یافت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت لوگر

محفلی به مناسبت میلاد با سعادت پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد مصطفی ﷺ در سالون ریاست ارشاد، حج و اوقاف با حضور داشت محترم الحاج عبدالواسع صافی رئیس ارشاد، حج و اوقاف علمای کرام و کارمندان به سازماندهی مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه برگزار گردید. نخست این محفل با تلاوت قرآن عظیم الشان آغاز شد.

نخست رئیس محترم ارشاد، حج و اوقاف پیرامون موضوع بیان داشتند: زمانیکه پیامبر بزرگ اسلام پا به عرصه گیتی نهاد که همه عالم را ظلم و بربریت، تاریکی و جهل فرا گرفته بود و با ورود آفتاب گونه حبیب خدا حضرت محمد ﷺ یکباره تغییر و تحول بزرگ روشنایی مثبت و مفید بر ضد تاریکی و جهل حاکم در جامعه را همه جانبه در عرصه های مختلف دگرگون ساخت و با صداقت، امانت داری، اخلاص، اراده و بشر دوستی توانست، علمبردار توانا و مصمم مقتدر در جهت رهنمائی و دعوت مردم از راه گمراهی و تباہ کن به راه سعادت، سرفرازی، موفقیت و انسان دوستی، اخوت، اخلاص و محبت، شفقت و همدیگر پذیری و باهم زیستن و با هم بودن را برای نجات بشریت از ظلم، استبداد، قتل و برادر کشی زنده بگور کردن دختران و صدها جنایت و حماقت ناسالم با رهنمود های صبورانه، حکیمانه و عالمانه خویش نجات بخشید. سپس علما کرام در رابطه به سیرت، اخلاق منجی بشریت حضرت محمد مصطفی ﷺ سخنان عالمانه شان را بیان داشتند و برای اتحاد، همبستگی و صلح و امنیت سرتاسری میان مردم افغانستان دعا کردند، و در اخیر با تلاوت و ختم قرآن عظیم الشان توسط محترم قاری عبدالغنی خاکسار بر روح و روان حبیب خدا حضرت محمد ﷺ دعا نموده محفل به پایان رسید. مورخ ۱۳۹۸/۷/۱۸ رئیس ارشاد، حج و اوقاف ولایت لوگر با مدیر عمومی اطلاعات و ارتباط عامه و مدیر اداری از کار پروژه مسجد شریف و سالون فاتحه خوانی که بودجه آن از طریق مقام محترم ریاست جمهوری اسلامی افغانستان پرداخت میگردد بازدید نمودند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت میدان وردک

بتاریخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ محفل از میلاد النبی ﷺ در مسجد شهید سلطان محمد واقع صحن ریاست ارشاد، حج و اوقاف دایر گردید. در آغاز محفل ختم قرآن کریم راه اندازی شد بعداً به روح سیدنا محمد ﷺ اتحاف دعا نموده و به تحکیم صلح و اخوت در کشور توسط محترم محمد باقر نوری صورت گرفت. ابتدا محترم رحیم الله رحمتی رئیس ارشاد، حج و اوقاف در رابطه به سیرت و اخلاق آن حضرت ﷺ در روشنایی قرآن کریم و احادیث نبوی سخنان ارزنده را ایراد فرمود، موصوف گفتند که محمد ﷺ و اصحابش در بین خود رحما بودند و مثال آن را بعد از هجرت نبی ﷺ به مدینه منوره میتوان واضح دید کسانی که در مدینه منوره از جمله انصار که دو همسر یا خانم داشتند یکی از آنها را طلاق داده و به نکاح مهاجر در آوردند و همچنان خانه ها، زمین ها و باغ های انصار مدینه را برای مهاجرین تقسیم نمودند، و در مقابل کفار رسول گرامی ﷺ و اصحابش شدید و سخت بودند که مثال های آن را میتوان در غزوات به وضوح مشاهده نمود که عبارت از غذا های در شام، فارس و کسری به وقوع پیوسته است میباشد، که تعداد مجاهدین در حدود (۲۰۰۰۰) نفر بوده و در مقابل لشکر دشمن تقریباً (۲۰۰۰۰) نفر بودند ولی (۳۰۰۰۰) نفر در مقابل (۲۰۰۰۰) هزار نفر با اطمینان کامل به خداوند و رسولش مقابله نموده و در نتیجه پیروزی از آن مجاهدین گردید بعداً چندین تن از علمای کرام به نماینده گی از دیگران در رابطه به اخلاق و حسن معاشرت حضرت محمد مصطفی ﷺ صحبت های همه جانبه نمودند و از بارگاه ایزد متعال خواهان صلح سرتاسری پایدار و تامین امنیت در کشور شدند، مجلس با قرائت دعایه توسطه محترم قاری میر زمان ملا امام مسجد مقام ولایت خاتمه یافت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت ارزگان

مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ مراسم شاندار تجلیل میلاد مبارک پیغمبر اکرم ﷺ در تالار جلسات مقام ولایت به ابتکار و رهبری رئیس ارشاد، حج و اوقاف و محترم والی این ولایت و عضویت رئیس محاکم، رئیس دفتر صلح، استادان و محصلین پوهنتون و عضویت

رئیس شورای علما، وکیلان شورای ولایتی و اشتراک (۱۹۰) تن علمای کرام، شاگردان مدارس و مکاتب، منصوبین نظامی و امنیتی، متنفذین و رهبران قومی و حضور گسترده اقدار مختلف جامعه که تقریباً در حدود (۲۵۰) تن اشتراک نمودند تدویر و برگذار گردید: بعد از ختم قرآن عظیم الشان مراسم و با تلاوت چند آیات قرآن کریم آغاز گردید بعداً محترم والی این ولایت، رئیس علما و مولوی سید میر حسین آغا و دیگر علمای دینی بر موضوع سیاست اسلامی، اخلاق عظیم و محموده - محمد ﷺ و بر امتیازات و خصوصیات که خداوند پاک خاصاً برای آن جناب نبی اکرم ﷺ اعطا نموده و واقعات و غزواتی که در زندگی مبارک آن حضرت به وقوع آمده بود از سیرت پیغمبر ﷺ بشکل تفصیلی بیان گردید و هم گفته شد که اگر انسان با سیاست و اخلاق محموده، محمد ﷺ زندگی خود را موفقانه پیش برد کامیابی و پیروزی دنیا و آخرت نصیبش میگردد.

د هلمند ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د افغانستان د اسلامی جمهوری دولت د جمهور ریس د امر او ستاسو محترم مقام د هدایت پر اساس د هلمند ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست په شانداره مراسمو د میلاد النبی ﷺ اونۍ ولمانخل.

• د ارشاد آمریت اړوند علماوو سره ناسته ترڅو یاده اونۍ له دیني او ارشادي اړخه ښه تجلیل شی. په یاده ناسته کی په هلمند ولایت کی د دولتي او خصوصي رسنیو لکه رادیو تلویزیون ته د علماوو لپړل او د سرور کاینات پر ژوند او سیرت باندی هر اړخیز بحثونه کول.

• د هلمند ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د مسولینو سره ناسته تر سره شوه او په یاده ناسته کی د دولتي او خصوصي رسنیو سره د میلاد النبی ﷺ د اونۍ د لمانځلو لپاره د گردیو میزونو پر جوړولو بحث او پلان ترتیب شو.

• د ارشاد، حج او اوقافو د ریاست د مشرتابه له لوری د ملی تجارانو د اتحادیې د مسولینو سره د میلاد النبی ﷺ د ورځی لپاره د خیرات لپاره ملاقات وشو چی په نتیجه کی د ملی تجارانو لخوا څخه دری دانی غواپی د خیرات لپاره تیار کړل شول او د هلمند ولایت مقام د مشرتابه، د ادارو مشرانو او عامو مسلمانانو په وړاندی ذبحه او پر غریبو او اړمنو وگړو باندی وویشل شول.

د لغمان ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د ارشاد، حج او اوقافو په ریاست کی د حضرت محمد مصطفی ﷺ مبارک میلاد غونډه پداسی حال کی چی د لغمان ولایت مقام په استازولی د اداری او مالی ریس انجینر مبارک شاه، د اقتصاد ریس، د معارف علمی مرستیال، د آبیاری محترم ریس، د استناف څارنوال، داستناف محکمی نماینده، د اطلاعاتو او فرهنگ ریس، د احصایی ریس، د اصلاحات اداری آمر، د المپیک محترم آمر، د ملی امنیت ریاست نماینده، د امنیتی قوماندانی نماینده، د رادیو تلویزیون آمر، علماء مشایخ قومی مشران پکی گډون درلوده دایره شوه لومړی د قرآن کریم ختم وشوه، بیا د جلسی کار د قرآن کریم د مبارکو آیتونو په تلاوت سره د قاری احمد خان د سرور کاینات مسجد خطیب لخوا پیل شو. لومړی د ارشاد، حج او اوقافو ریس الحاج قاری سید نجیب الله هاشمی د غونډی پرانستونکی وینا وکړه د لنډی خطی څخه یی وروسته میلمنو ته ښه راغلاست وویل او بیا یی له دوی څخه مننه وکړه چی حضرت محمد مصطفی ﷺ د میلاد په مبارک غونډه کی گډون کړی ده وویل چی سړ کال هم د تیرو کلونو په څیر د افغانستان اسلامی جمهوری دولت جمهور ریس امر کړی چی دغه مبارک میلاد ورځ په ټول هیواد کی په شانداره مراسمو سره تجلیل کړی نومونږ پرته لدینه خپل دین او وظیفوی مسولیت گڼو چی له دغی مبارکی له فیض او برکت څخه ډکی ورځی نمانځنه وکړو زما پرتولو علما غږ ده چی هر عالم په خپل مسجد کی دغه مبارک ورځ د ختمونو خیراتونو د تیر په څیر تجلیل کړی او په دغو جمعوی کی د حضرت محمد مصطفی ﷺ سیرت، صورت له پیدایښت څخه تر مبارک رحلت پوری د جوماتونو له منابرو له طریقه بیان کړی. لده څخه وروسته دینی عالم مولوی عبدالحمید هاشمی پوهاند مولوی محمد شریف رحمانی د آنحضرت ﷺ د میلاد په مناسبت عالمانه ویناوی وکړی ورپسې د ولایت مقام په استازولی اداری او مالی ریس انجینر مبارک شاه هم خبری وکړی د وینا په پای کی ټولو گډون والوته یوی، جلد ربحق المختوم کتاب توزیع شوه غونډه په دعایه پای ته ورسید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کندز

مورخ ۱۳۹۸/۸/۱۹ محفل با شکوه پیرامون تجلیل از میلاد النبی ﷺ در مسجد شریف جامع شاروالی با اشتراک علمای کرام، خطباء و امامان مساجد مرکز و ولسوالی ها، محاسن سفیدان، طلباء، جوانان و نوجوانان، رؤسای دولتی، رئیس و اعضای شورای ولایتی، رئیس شورای علماء، قوماندانی امنیه، رئیس امنیت ملی و والی ولایت کندز دایر گردید که ابتداء محفل با قرائت آیات کلام الله مجید توسط محترم قاری محمد ابراهیم آغاز بعداً مولوی عبدالرشاد (رشاد) رئیس ارشاد، حج و اوقاف در مورد هدف برگذاری این محفل و سیرت پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ صحبت همه جانبه نموده و مهمانان گرمی را خوش آمدید گفتند.

بعداً محترم مولوی محمد عاقل سیرت رئیس شورای علمای ولایت کندز در مورد اخلاق پیامبر بزرگ اسلام ﷺ مولوی شبیر احمد مدیر مدرسه عالی تخارستان در مورد محبت پیامبر ﷺ با اصحاب و امت شان و مولوی خوش محمد عضو شورای ولایتی کندز در مورد زندگی نامه آن حضرت ﷺ صحبت همه جانبه نمودند و سه تن از نعت خوانان به نوبه خویش نعت های دل انگیز خویش را در وصف پیامبر اسلام به خوانش گرفتند، در اخیر محترم والی این ولایت در مورد مقام و منزلت پیامبر ﷺ و وضع امنیتی کشور و ولایت صحبت نموده و نیز به قوماندانی امنیه و ریاست محترم امنیت ملی هدایت فرمودند تا آنعده اشخاص و افرادی که مواد مخدر را به فروش میرسانند دستگیر و از طریق رسانه ها به نشر بسپارند و همچنان محفل از طریق تلویزیون ملی، تلویزیون خاور، تلویزیون روشنی، تلویزیون اورانوس و دیگر رادیو های محلی تحت پوشش نشراتی قرار گرفته بود این محافل در (۲۵) باب مسجد مرکز و ولسوالیها در مورد سیرت پیامبر ﷺ برگذار گردید و در مورد صلح و ثبات و امنیت دو کشور سخنرانی و دعا صورت گرفت. محفل با دعایه و صرف طعام که از طرف مقام محترم ولایت تهیه شده بود خاتمه یافت.

